

CONFESSIO,
SIVE
DECLARATIO,
Sententiæ Pastorum,
qui
In Fœderato Belgio
REMONSTRANTES
VOCANTUR;
SUPER
Principiis Articulis
Religionis Christianæ.

---

*usum Juventutis Theologiæ studioſæ,
jam denuo impressa.*

LONDINI:

Openſis JACOBI KNAPTON, ad insigne
Corona in Cœmiterio D. Pauli. 1702.

DEGLI ATTI

SCHOLIA ET COMMENTARII

MONUMENTA

COLLECTUR

ETC.

DISCUSSIONES

CHILOMETERS

FOUNDINAE

DISCUSSIONES

P R A E F A T I O,

A D

Lectorem Christianum.

NON est dubium, pie Lector, quā
hæc quæ à nobis editur Declaratio
Fidei, variis ac diversis
hominum judiciis obnoxia sit
futura. Prout enim quisque apud
animum suum de hu-
jusmodi Declarationum tum
necessitate, tum utilitate, tum forma ac
modo statuit, ita etiam de hac nostra judi-
cium facturus est.

*Prolepsis, de
quadruplici ge-
nere dissent-
entium.*

Sunt, qui à Confessionibus aut Declarationibus omnibus prorsus abstinentum esse existimant, easque non modo non necessarias nec utiles Reipub. Christianæ, sed & illicitas, periculosas & noxias in ecclesia esse censent. Sunt, qui Confessiones aut Declarations in publicum edi, non quidem omnino inconsultum, nedum illicitum aut noxiū arbitrantur; sed eas non nisi meritis ac puris putis Scripturæ verbis concipiendas ac contexendas esse judicant. Sunt, qui

A 2

Con-

P R A E F A T I O.

Confessiones, licet alii quam nudis Scripturæ verbis conceptas, non quidem omnino improbant, sed adeo generales ac breves esse volunt, ut nihil nisi quod absolute ac præcise necessarium scitu & creditu ad salutem est, contineant ac complectantur. Sunt denique alii ab his multum diversi, qui Confessiones ac Declarationes particulares de singulis etiam minutissimis controversiis, usque adeo non tantum utiles, sed & necessarias censem, ut sine iis Christianus ullus cœtus nec esse, nec bene esse possit. Horum omnium tam varia, tamque diversa ac discrepantia judicia procul omni dubio expertria est nostra hæc Declaratio: & habent sane singuli hi speciosa, & à verisimilitudine non prorsus aliena, quibus nituntur, opinionum suarum fundamenta.

Qui à Confessionibus aut Declarationibus prorsus abstinentur, aut eas non nisi meritis

ac nudis Scripturæ verbis concipiendas esse arbitrantur,

(quales hoc seculo non pauci alioquin pii & probi reperiuntur) ii, quantum nobis

colligere licet, tria fere opinioni suæ prætexere solent. 1. Quod per eas scripturarum majestati & authoritati non leve fiat præjudicium.

2. Quod ecclesiarum seu conscientiæ ac prophetiæ libertati damnum ac detrimentum ingens occasione earum adferatur.

3. Quod factionibus & schismatis in ecclesia lata fenestra per easdem reperiuntur.

*Primi & secundi generis
Objectiones.*

Ac

P R A E F A T I O.

Ac primo quidem scripturarum majestati non parum eo ipso derogari ac detrahi existimant, quod earum tum sufficientia, tum perspicuitas in suspicionem aut dubium vocari videatur; quasi, videlicet, ea aut non contineant plene & sufficienter omnia, quæ unicuique Christiano cœtui necessaria & utilia scitu, creditu, speratu ac factu sunt; aut saltem non eas usurpent loquendi formulas, quæ clare satis ac perspicue sensus divinos, imprimis ad salutem creditu necessarios & perutiles exprimant, sed phrasibus ac formulis humanis opus habeant, ut recte intelligi, & ad discriminem veritatis & falsitatis rite faciendum adhiberi atque usurpari possint. Unde deinde fieri dicunt, ut scripturarum authoritas magis magisque labefactetur, & tandem tota concidat; atque ad formulas illas humanas, tanquam aut perfectiores, aut clariores recti falsique indices, paulatim transferatur. Et certe confirmare videtur horum hominum opinionem non leviter experientia multorum seculorum, quibus id fere usu venisse inquiunt; ut, postquam Confessionum ac Declarationum formulæ in pretio esse cœperunt, iisque honor iste deferri, quasi abditos atque involutos scripturarum sensus planissime exprimerent, eaque quæ ecclesiis Iesu Christi necessario tenenda sunt, clarissime atque evidentissime ob oculos ponerent; paulatim scripturarum majestas atque authoritas inclinare, & sententiarum atque opinionum omnium ad Religionis negotium

P R A E F A T I O.

pertinentium veritas simul ac necessitas ex formulis illis pendere cœperit ; adeo quidem, ut præterita & posthabita sacrosancto scriptura, ad eas tanquam ad certissimas normas , ac regulas omni exceptione majores provocatum sit ; & qui ab iis vel latum unguem discederet, licet sola scripturarum reverentia motus , citra ulteriorem ullam probationem, hæresecos postulatus & damnatus fuerit. Ac licet principio, inque ipsis, quod dicitur, Formularum incunabulis id non acciderit, quin & cautionibus insuper, seu restrictionibus ac protestationibus, aliisque id genus modis obviam ac contra-itum sit ; tamen tractu temporis paulatim invaliduit, & incrementa cœpit earum authoritas, arcanisque auctibus per intervalla & gradus sensim stabilita est & confirmata ; donec tandem, radicibus profunde actis, tantum non supra ipsas scripturas stare cœperit. Ita successu temporis Concilia quædam Oecumenica, quæque in iis concepta atque adserta sunt formulae fidei seu generalia symbola tanti fieri cœperunt, ut iis par & æqualis cum ipsis Evangeliiis authoritas à plerisque attributa sit. Imo etiam quæ ab unico Augustino contra Pelagium disputata & determinata sunt, ætatis fluxu tandem eo dignitatis authoritatisque sunt proiecta , (etiam apud eos qui alioquin Conciliorum & Patrum autoritate permagni facere non solent) ut ad condemnationem cuiusvis in ecclesia docentis sufficiat , si Pelagio tantum adfinis videatur ipsius sen-

P R A E F A T I O.

sententia. Et ita fere in cæteris fidei questionibus accidere solere, atque ab omni retro ævo accidisse perquam speciose aiunt. In summa, non temere isti conqueri videntur, Formulas fere omnes cum astate nimia authoritatis vires atque incrementa capere; & ut saepe non videantur palam atque aperte ad majestatem immodicam provehi aut proficere, re ipsa tamen abire paulatim (non obstantibus etiam cautionibus ac protestationibus in contrarium) in immotos fidei Canones, & saltem secundarias regulas ac normas, & quidem tam secretis & imperceptibilibus motibus, ut ad culmen authoritatis plusquam humanæ, & dignitatis supremæ fastigium non pervenire, sed pervenisse; neque adolescere, sed adolevisse comperiantur.

Libertati etiam ecclesiastum seu conscientiæ ac prophetiæ damnum ac detrimentum ingens adferre Formulas has arbitrantur, quod ubi ea in ecclesiam admittuntur, fieri non possit, quin è vestigio, per posticam Tyrannica etiam lex intromittatur; ut non nisi ad earum præscriptum sentire, loqui, scribere, docere, conferre, & scripturas interpretari licet; eas vero in dubium vocare, iisque, modeste licet, contradicere nefas putetur. Nec deest prætextus: ut scilicet publica Ecclesiæ pax sarta tecta conservetur, confusio viteatur, & libertas in licentiam non exeat: unde porro fieri dicunt, ut nemo, (imprimis si Reipub. etiam interesse credatur) vel inquirere audeat in formulas istas, & dogmata,

P R A E F A T I O.

qua*rum* iis continentur, expendere ad veritatis trutinam; vel si quis ingenio & industria advocata in eas inquisierit, & in illis falsa quædam esse iudicio suo deprehenderit, proferre illa in publicum, atque aperire ad aliorum emendationem sine manifesto periculo nequeat. Atque hac quidem ratione Confessionum & Declarationum hujusmodi formulas definere in rigidissima vincula, & compedes plusquam adamantinas, quibus libertas simul ac veritas arctissime adstringantur; &, qui semel receptus atque admissus est error, stabilis ac firmus, imo æternus reddatur.

Schismatis denique & secessionibus fenestram latam aperiri per haec Confessiones & Declarationes, aiunt, quia illæ (uti quidem hactenus usurpatæ sunt) velut aperta & publica dissensionum signa sunt; quibus non aliter quam intergerinis quibusdam parietibus Christiani, quos conjunctissimos esse oportebat, quique in summa salutaris doctrina re ipsa consentiunt, à se invicem disperantur; dum hic quidem *Pauli*, ille *Cepha*, iste *Apollo*, alias Christi se esse dicit: & intra suum quisque peculiarem cœtum, Religionis puritatem, vitæque immortalis spem consistere credit: adeo ut quisquis ad illum non pertinet, cœlo & regno Iesu Christi tantum non exclusissimus censeatur. Unde odia deinde, & animorum studiorumque divortia æterna atque immortalia, non sine maximo Reipub. Christianæ dispens-

P R A E F A T I O.

dispendio oriri, & quasi perenni fonte
fluere necesse sit.

Hæc sunt fere præcipua firmamenta, quibus primi pariter & secundi nituntur, quibusque opinionem suam fulciunt: speciosa equidem, si prima fronte videantur, quippe quæ zelum non vulgarem pro divini verbi authoritate, pro conscientiarum libertate, pro ecclesiarum pace & concordia præ se ferunt: attamen quæ proprius introspecta, tanti nobis momenti visa non sunt, ut propter ipsa ab edendæ hujus declarationis instituto desistendum nobis esse putaverimus. Neque enim videntur nobis tam rem ipsam, quam vitium rei & abusum; qui optimis etiam ac per se saluberrimis rebus, veluti struma pulchro corpori, adnasci & adhærere non raro solet; non immerito reprehendere, & acriore vitii intuitu, & odio abusus alioquin justissimo, in rei etiam ipsius detestationem imprudenter ferri ac dilabi. Quod ut planum fiat, operæ pretium erit nonnulla de Confessionum sive Declarationum natura, necessitate, utilitate, rectoque usu præmittere: Inde enim & quantopere hallucinentur ii, qui eas omnino aversantur, ac sine delectu respunt, & quis noster in hujus Declarationis editione finis ac scopus fuerit, clarissime apparebit atque elucescet.

Ad Confessiones igitur, sive Declarationes generatim quod attinet, ex aliud nihil sunt, quam claræ ac dilucidæ, certaque methodo

P R E F A T I O.

propositæ Fidei nostræ expositiones, quibus plures paucioresve sententiam suam super

Religionis Christianæ Articu-

*Quis verus
Confessionum
ufus ac scopus
fit.*

lis, seu ore seu scripto aperiunt, & Christiano orbi notam faciunt; ad divinæ veritatis illustrationem; calumniarum, quibus innoxii premuntur, averunctionem; & ecclesiarum in vera fide & pace ædificationem. Hæc demum propria, vera & genuina Confessionum ac Declarationum natura atque indoles est, ex qua de vera earum tum necessitate, tum utilitate, judicium faciendum est; neutiquam autem ex ingenio aut instituto eorum, qui Confessionibus ac Declarationibus ad alios longe diversos fines abusi sæpe sunt. Et enim ea non Declarationum, sed declarantium vitia; & non Confessionum uetus, sed abusus fuerunt, iisque tales qui facile nisi per nos steterit ab ipsis Confessionum formulis separari possunt.

Formulas quidem hujusmodi præcise atque absolute necessarias non esse haud illu-

*Non esse præ-
cise necessarias.*

benter admittimus: neque proinde nobis placet sententia eorum, quos quarto loco re-

censiimus, qui eos pro secundiariis saltem fidei symbolis habent, quique si non ad esse, certe ad bene esse Christianæ Ecclesiæ præcise necessarias esse statuunt. Ubi enim recta & concors scripturarum intelligentia locum habent, ibi aliis Fidei formulis, aut phrasibus, quam quæ in scri-

P R A E F A T I O.

scripturis ipsis extant, simpliciter opus non est: & quæ in scripturis extant formulæ ex ad fidem & salutem sufficiunt: sique ad earum dijudicationem adferatur animus probus docilis, ac divinæ veritatis studiosus; eaque insuper adhibeantur media, quæ adhiberi oportet, & tantarum rerum avidum lectorem decent; tam sunt claræ & perspicuæ, ut cuilibet Christiano omni tempore abunde sufficere possint ac debeant, ad perfectissimam divinorum sensuum Declarationem, tum pro se, tum pro aliis inde depromendam. Nec enim dubitari jure potest, quin formulæ & phrases istæ quibus ipse Deus & Dominus noster Iesus Christus idiotis & plebeiis, atque ineruditis hominibus olim sensa mentis suæ exprimere ac declarare voluit, nobis etiam hodie ad eadem illa sensa percipiendum & declarandum sufficiant: quum non minus nobis quam illis divinitus eo fine relicta & per scripturam tradita sint; ut ex iis quæ ad rectum Dei cultum, æternamque salutem nostram & aliorum pertinent, hauriremus, & depromeremus. Ex quo efficitur fieri omnino posse, ut sine formalis hujusmodi humanis non modo Ecclesia Iesu Christi sit, sed & eidem bene sit.

Interea quainvis precise necessariæ non sint hujusmodi formulæ, non tamen idcirco etiam inutiles, adeoque illicitæ & noxiæ censendæ sunt. Etenim si inutiles non sunt, imo si certo respectu Utiles tamen ac licitas esse.

P R A E F A T I O.

interdum necessariæ sint prophetiæ, sive scripturarum interpretationes, quas in Academiis & Ecclesiis Doctores & Pastores singuli proponunt; aut quæ alioquin in cœtibus Christianorum fiunt, cum scripturarum sensus ad ignorantes erudiendos, errantes in viam rectam reducendos, hæsitantes sublevandos, contradicentes redarguendos, quantum fieri potest, familiaribus & claris, atque etiam extra $\pi\delta\pi\delta\pi$ S. Scripturæ usitatis formulis loquendi declarant & illustrant; utique non potest jure merito inutile videri, nedum illicitum aut noxiū, si plures Ministri Iesu Christi consentientibus suffragiis, conjunctis studiis atque operis, ad majorem divinæ veritatis illustrationem, calumniarum depulsionem, plurimorum ædificationem, aliosve sanctos ac pios fines, sententiam suam super iisdem scripturarum sensibus, idque certis ac conceptis formulis, publicitus pandant atque aperiant. Quin-

*Aliquatene
etiam necessa
rias esse.* imo si rem procul omni affe-
ctu ac præjudicio recte pu-
tabimus, comperiemus ea
posse incidere tempora, qui-
bus non utiles tantum, sed bene necessariæ
Declarationes hujusmodi videri debeant.
Etenim si fœdi & crassi errores, religioni
Christianæ ac pietati noxii, seulum no-
strum occupent; si necessaria fidei capita
negligantur, aut non nisi obiter currentur;
non necessaria autem veluti necessaria soli-
cite inculcentur, utilia item à necessariis
dogmatis non prout oportet, discernantur,
huma-

P R A E F A T I O.

humanis denique commentis conscientia
hominum adstringantur, & falsissima quæ
placita scripturarum verbis ac phra-
fibus pallientur; necessitas profecto impo-
nitur Christianis omnibus ac singulis,
maxime Ecclesiæ Pastoribus, ut qua ratione
tot tantisque malis occurtere possint, serio
inter se cogitent ac deliberent; &, si cœcos
ac miseros illos mortales divinorum sen-
tium clariore, quam quæ ante facta est,
propositione atque elucidatione, veluti fa-
cula aliqua in tenebris accensa, utiliter ac
prudenter juvari posse videant; in eo
unanimiter & juncta quasi manu consen-
tiant ac conspirent, ut sensus illos divinos
formulis quibusdam jam olim utiliter rece-
ptis & familiaribus declarent, & ob oculos
iis ponant, si forte istarum auxilio errantes
ex profunda ista caligine liberari, & in
rectam æternæ salutis viam deduci possint.
Deinde, si contingat eos, qui utilem istam
Reipub. Christianæ operam navant, nihil
minus, uti ferè fit, calumniis gravari,
suspicionibus foedis ac turpibus maculari,
& quasi diluvio quodam criminacionum
obrui, tanquam sublestarum omnium opi-
nionum patronos, qui veteres vel omnes vel
aliquas hæreses novo quasi paxillo suspen-
dant; errores jampridem damnatos ex orco
refodiant; qui in Religione nihil firmi, nihil
solidi teneant, & tot tamque monstrosis
opinionibus inter se divisi sint ac dissecti,
ut portenta potius hominum, quam Chri-
stiani jure videantur; ecquis erit qui eos
pretium

P R A E F A T I O.

pretium operæ facturos, imo necessitate aliqua huc constringi non putabit, ut Declaratione publica & solemini calumniis tam atrocibus, & enormibus obviam eant, & sententiæ suæ ingenua Confessione testatum Orbi Christiano faciant, qui & quales in Causa Religionis sint, quidque de præcipuis Fidei capitibus revera sentiant; istaque inculpata ratione, veluti obice ac repagulo, infamibus istis convitiis ac criminationibus solide opposito, famæ & existimationis suæ integratatem, vitæque innocentiam adserant, bonisque omnibus probent? Imprimis si futurum videant, ut, nisi id faciant, optimi quique ab ipsis alienentur, infirmi ab amore veritatis divertantur; aut alioquin animis ipsorum scrupuli non leves injiciantur; multis aliqui minime malis in erroribus suis manendi, aut ad pristinas sordes, quas defuerant, veluti ad vomitum redeundi occasio detur; amici à benevolentia affectu retrahantur, atque à fraternitate divellantur, hostibus atque inimicis uberior calumnjandi materia suppeditetur; atque ita per latus lœsa ipsorum existimationis, divina veritas vulneretur; omnisque ipsorum labor, cura, industria atque opera, in illius promotione hactenus insumpta, & porro insumenda, inutilis atque infrugifera reddatur; certe qui ullo boni publici desiderio, ulla divinæ gloriæ cura, ullo veritatis pacisque Ecclesiastica studio tangitur, is non potest non credere, ac certe statuere, in tali casu necef-

P R A E F A T I O.

necessitatem aliquam, hominibus istis imponi, ut se se, si bona conscientia possint, & summi insimique id postulent, etiam conceptis formulis Declarationum, à criminationibus istis ac calumniis purgent, & universo Orbi Christiano innocentiam suam testatam faciant. Neque vero ad calumnias istas diluendum satis videri potest, si intra meras & nudas Scripturæ phrases se contineant, & sententias suas totidem Scripturæ verbis ac phrasibus efferant. Etenim cum hoc ipsum criminis ipsis detur, quod sub verbis scripturæ pessimos, & glorias Dei ac saluti hominum noxios sensus in sinu foveant; & vel ultro captata, vel ab aliis oblata occasione disseminent, ubi è re sua id futurum vident: utique velint nolint in eam rediguntur necessitatem, ut ad divinas veritatis gloriam, infirmorum ædificationem, & calumniarum detectionem, ea ratione, quæ optima atque utilissima esse videtur; id est, publica aliqua sententia sua declaratione; se se purgent, suæque Fidei integritatem tueantur ac defendant. Quæ cum ita sint, tantum abest ut noxiæ aut inutiles per se videri debeant Confessiones, aut Fidei Declarations, ut pro utilibus veritatis adsercionibus, ac pene necessariis maximorum malorum remedii aliquando in Ecclesia Iesu Christi habendas sint.

Veruntamen quia ea est plororumque mortaliū sive inadvertētia, sive *Tria remedia* socordia, sive malitia, ut quæ *contra earum* per se utilia & pia officia *abusus*.

nostri

P R Æ F A T I O.

nostri documenta, aut præstantissima magnorum malorum remedia esse possunt, ea accedente vitio atque abusu paulatim in superstitione conscientiarum vincula, in que idola & venena noxia sensim abire ac degenerare sinant; imo non raro in damnum ac detrimentum optimarum rerum, ipfi convertant; diligenter prospiciendum, & opera quam accuratissime danda est, ut ababusib⁹ & vitiis omnibus formulæ hujusmodi vindicentur, & rectus earum usus omni tempore sedulo inculcetur & afflatur; quod quidem commode fieri posse credimus, si tria hæc semper ante oculos versentur & solicite observentur. Primum, authoritas nulla *avvπάθωθ*, i. e. irrefragabilis & omni exceptione

*De vera & major in Ecclesia, quo cunque
falsa earum titulo, prætextu aut specie, seu
authoritate.*

ad Religionem pertinentibus, formulis hisce tribuatur, aut tribui concedatur; ita scilicet, ut conscientiæ ultorum hominum iisdem tanquam fidei Regulis, sive primariis, sive secundariis adstringantur, aut obligentur: Quod quidem facile caveri posse dubio omni procul est, si eo tantum loco & gradu habeantur, quo revera haberi debent, puta pro nudis Fidei nostræ expositionibus, sive pro Formulis ejusmodi, non quæ definiunt, aut statuant, quid pro vero, aut falso habendum, quid credendum, aut non credendum; qua ratione quid enunciandum, aut proferendum sit;

P R A E F A T I O.

sit; sed quæ tantummodo notum ac testatum faciant, quid pro vero ac falso habeant, quid credant aut non credant, quomodo sensa mentis suæ enuntient ii, quorum eæ Formulae & Declarationes propriæ sunt. Etenim si alio loco, aut majori in pretio non habeantur, periculum nullum est, ut earum authoritas non dicimus æquetur scripturis nedum præferatur; sed ne quidem ullum, quantumvis infimum, in Ecclesia locum inveniat. Nec enim, uti jam diximus, pro normis tum ac Fidei regulis habebuntur, ex quibus veritas, aut falsitas, hæreses, aut error cognosci possit ac debeat; quæque eo fine editæ sint, ut ex iis quid verum falsumve sit dignoscatur, aut reprehendatur; sed pro nudis tantum tesseras ac symbolis, quæ indicent solum ac declarant, quid ii ad quos eæ pertinent, de hisce & illis Religionis Christianæ Articulis ac sensibus crediderint ac statuerint. Et sane si priscos Ecclesiæ Annales consulamus, non aliud fuit consilium, non alias scopus aut finis eorum, qui primi ejusmodi Symbola, Canones Ecclesiasticos, Confessiones ac Declarationes Fidei suæ ediderunt, quam ut per eas testatum facerent, non quid credendum esset, sed quid ipsi crederent; idque ut Symbola ista, &c. vel Pharorum instar essent, quæ incautis & imprudentibus errorum vada ac brevia pietati & saluti noxia indicarent & ostenderent, vel etiam contra calumniantes, pro Apologiis servirent: ex quibus intelligere unicuique daretur,

P R A E F A T I O.

daretur, quam longe abessent ab erroribus, blasphemis & criminibus illis, quæ per calumniam ipsis à maleferiatis quibusdam hominibus impingeantur. Et certe si intra hanc metam Declarationes & Confessiones omnes semper constitissent, utique nullo unquam tempore dignitatem autoritatemque ullam dictatoriam, nedum majorem, aut æqualem Scripturis in Ecclesia consecutæ fuissent. Quare ut hoc imprimis fixum ratumque semper teneat Ecclesia, etiam atque etiam adlaborandum est, ac propter ea subinde per occasiones omnes Ecclesiis inculcandum, & in ipsis Confessionum ac Declarationum Formulis accurate exprimendum: Eas scilicet, ne quidem pro certis indicibus, nedum pro judicibus verorum sensuum, sed tantum pro indicibus sensuum illorum, quos autores earum pro veris habuerunt, recipi debere, eoque fine in lucem editas esse. Id enim si fiat, tum hæc tria

*De triplici ed-
rum abusu.* vitabuntur. I. Nemo ad Formulas illas confugiet, ut ex iis certa fide, veluti ex fontibus hauriat ac deproimat ea, quæ credenda sunt; proinde nec in dubiis Scripturarum sensibus recurret ad eas, tanquam recti & obliqui indices: nec obscuros aut controversos sensus ad eas tanquam ad lapidem lydium probabit aut explorabit. II. Nemo ad earum sensus adstringetur aut adstringi se patietur alia lege, quam quatenus & quamdiu ipse certo deprehendit atque

P R A E F A T I O.

atque in conscientia sua convincitur,
eas cum Scripturarum sensibus convenire.
III. In disputationibus, collationibus, ex-
aminibus ad illas nunquam provocabitur,
neque ad illarum incudem revocabuntur
Fidei controversiae; sed ad solum verbum
Divinum, tanquam ad Regulam unicam,
omni exceptione majorem & veram san-
rum sermonum ~~τεολογίαν~~, quam unicus
Magister noster Iesus Christus & Apostoli
ipsius nobis reliquerunt, omnes omnino sine
metu aut periculo exigentur & expendentur.
Et sic quidem nihil erit, quod ad Divinam
Authoritatem iis derogandam, & Scripturis
Sacris in solidum adserendam desiderari
jure poterit. Neque tum metuendum erit,
ne ex iis idola fabricentur, quae juxta Scri-
pturas in Ecclesia Iesu Christi erigantur,
& in pari gradu collocentur, aut simili
aliquo honore afficiantur; aut ne vincula
ex iis nectantur, quibus hominum Con-
scientiae innodentur; aut denique ne ve-
nena ex iis præparentur, quibus Fidei
sinceritas inficiatur, aut doctrinæ veritas
adulteretur.

Hoc itaque fundamento semel rite jacto,
hocque principio firmiter supposito, semper
in Ecclesia Iesu Christi sarta
tecta manebit libertas, qua *Pro moderata
eas examinandi
libertate.*
sine periculo in Formulas istas
inquirere, iisque sine scrupulo
contradicere (salvis semper modestiæ, cha-
ritatis & prudentiæ Christianæ legibus)
licebit: ut hac ratione inter illas & verbum
divinum

P R A E F A T I O.

divinum discrimen semper manifestum extet, cui uni illud privilegium sanctum atque inviolatum constare debet; quod solum supra & extra omne controversiam & contradictionem positum sit, quodque ei soli conscientiae fidelium obligandæ sint.

Neque tamen libertas hæc eo usque extendenda est, ut in dissolutam & enormem licentiam abeat, qua cuique, quod libet, effutire liceat. Tam enim libertate abutitur, qui ejus fibulam nimis licenter laxat, quam qui nimis arcte astringit. Extrœma omnia vitanda sunt, & mediocritati lendum, quæ Tyrannidem inter atque vagam & effrenem licentiam media consistit. Idcirco prudentia & charitas semper in consilium adhibenda sunt, quæ facile dictabunt, quando & quomodo libertas hæc utiliter, & sine piorum scandalo, in usum possit deduci. Prudentia est, ponderare res, & circumspicere idonea tempora & loca, quibus hoc aut illud dogma sive ore sive calamo commode proponatur. Charitatis est, personarum rationem habere, ne offendantur aut turbentur, quos ædificatos oportebat. Prudentis & pii, ac charitate vera prædicti non est, libertate contradicendi ex qualibet occasione, apud omnes sive ubique, cum ita collubitum est animo ipsius, promiscue uti, imo nec aliorum contradictiones omnes semper & ubique aequo animo ferre. Habenda saepe est ratio & rerum seu dogmatum, quibus contradicitur,

Contra effrenem quorundam licentiam.

&

P R A E F A T I O .

& personarum, apud quas contradictiones hujusmodi proponuntur. Quædam enim res tanti sunt ponderis atque momenti, ut iis sine summo salutis nostræ periculo contradici nequeat. Hisce libere contradicere, aut æquo animo pati ut ab aliis contradicatur, à prudentia & charitate foret alienissimum. Quædam res ejus indolis sunt, ut sine periculo salutis cujusquam contradictionem quidem ferant, sed quibus tamen contradicere publici boni causa necesse non est, & contradici ubique & semper non expedit. Non enim omne, quod licet, statim etiam expedit aut ædificat. Sæpiissime infirmitas aliorum libertati nostræ legem ponere debet: non raro etiam aliorum improbitas, qui ad lites, rixas, & contradictiones pruriunt, & quibus occasio litigandi & contendendi ex quavis occasione placet. Illis offendiculum dandum non est, ne cadant: his fomenta subtrahenda sunt, ne sibi & aliis noceant. Ita enim evitanda semper sunt pericula omnia fidelium, præsertim infirmorum, ne libertate nostra abutamur ad ullius destructionem, sed recte, & ad omnium ædificationem ea utamur. At in rebus non omnino necessariis, interque eos, quos *perfectos* appellat Scriptura, qui ex exercitatos sensus in Scripturis habent ad discretionem veri & falsi; aut qui alioquin veritatis etiam abstrusioris summa pere studiosi sunt; libertas hæc locum habere semper sine scandalo aut periculo potest. Quippe acuitur industria ipsorum

con-

&

P R A E F A T I O.

contradictionibus moderatis, quæ veluti cotes veritatis sunt, & ex quibus non aliter quam ex silicum inter se attritu & collisione, hic fructus elicetur, ut vel errorem antea latentem clare videant, vel in veritate, quam tenent, solidius confirmentur. Qui fructus non potest non deinde in Ecclesiam totam redundare, idque ad eximiam veritatis promotionem, & Divini Nominis gloriam. At contradictionibus ex pulpito in templis coram populo digladiari, & publicarum Formularum vellicationibus, atque obrectationibus apud imperitam plebem ex umbone tumultuari velle, aut publicis scriptis & contumeliose laceſſere atque infectari, res foret insaniæ simillima, & scandali & periculi plenissima. Neque vero unquam tantum prodefle potest non necessariae veritatis notitia, quantum publice privatimque nocere atque obesse potest importuna & inverecunda ejus inculcatio. Atque hæc de prima cautione in Confessionibus diligenter observanda.

Secundum, quod ad rectum Formularium usum observandum est, ex primo fluit: si

videlicet ex Formulis Confessionum ac Declarationum spiritualia quædam vincula,

Non esse vincula conscientiarum. numellæ, & compedes non fiant, quibus Declarantium,

conscientiæ, linguae & calami ita adstringantur & affigantur, ut ab eorum phrasibus, modo loquendi, ordine, methodo, &c. recedere nemini liceat, quin & in suspicione

P R A E F A T I O.

suspicionem aut criminacionem ~~interpretationis~~ protinus vocetur, qui Scripturam divinam, siveque mentis sensa, aliis phrasibus, alio ordine aut methodo, quam quæ in iis expressæ sunt, interpretari deprehenditur. Hac enim ratione non tantum eliminatur & proscriptbitur ex Ecclesia libertas illa, quæ, salva manente ipsorum sensuum veritate, unicuique Fidelium in Scripturartim interpretatione pro arbitrio suo, ad maximam veritatis promotionem, & Ecclesiarum ædificationem, sarta recta constare debet; sed etiam divini verbi authoritas clanculum & quasi per cuniculos suffuditur ac labefactatur. Etenim vix aliter fieri potest, quia, ubi phrases Formularum pluris fieri incipiunt, quam ipsius divini verbi, ibi paulatim divini verbi authoritas evilescat, & infra Formularum pretium subsidat. Et sane si animum advertere velimus, præcipuis & forte primus gradus, per quem ad fastigium usurpatæ authoritatis majestatisque prope divinæ consenserunt humanæ Formulae, hic fuit, quod earum phrasibus, verbis, ordini ac methodo, plusquam par est, principio attributum fuit; tanquam si illis sensus omnes credendi, sperandi & faciendi carius, brevius, solidiusque exprimerentur quam iis, quæ in Scripturis occurruunt. Hinc enim paulatim existimatio earum aucta. Scripturartim vero imminuta est: adeo ut ex verbis, phrasibus, in syllabis fere ac literis Formularum, exque methodo & ordine eartundem proprio de veritate

P R A E F A T I O.

veritate aut falsitate dogmatum ac senten-
tiarum prope omnium statui & pronuntiari
cœptum fuerit; tanquam si verum esse non
posset, nisi quod ex-amissim & per omnia
cum ipsis conveniret; & quasi ab hæresi,
aut saltem errore & falsitate immunis non
esset, qui iis (licet modestissime) contradic-
ceret, aut ab iis vel latum culmum disce-
deret, imo in verba ipsorum tantum non
juraret. Cui perniciose abusui, tam-
que manifesto vitio atque incommodo
ut in tempore occurratur, enixe atque
unice fere inculcandum semper est, For-
mulas Declarationum eo fine non cudi-
ut doceatur, quod isto ordine, ista me-
thodo, ipsis phrasibus, & non aliis quam
coimodissime enunciandi fint, aut omnino
enuntiari debeant sensus Religionis Chri-
stianæ; sed quod illis sat recte & commode
enuntiari possint, aut judicio ipsorum con-
fidentium, quam rectissime enuntientur.
Sic enim iis uti, non erit præcisæ necessita-
tis; sed meræ libertatis: & qui iis utitur,
recte quidem faciet, attamen non male en-
sebitur facere, qui iis non utitur; maxime
si summam doctrinæ salutaris in iis traditæ
ultra admiserit, neque dissentientes hac in
parte damnaverit.

Tertium, quod ex hisce jam ditis emer-
*Non esse limi-
tes nec termi-
nos, intra quos
vera Religio sit
concludenda.* git ad rectum Formularum
usum, necessarium, istud est,
ne Formulae iste unquam ha-
beantur pro initibus & ter-
minis, intra quos Religio &
salvi-

P R A E F A T I O.

salvifica. Dei cognitio consistere credatur, tanquam si ii, qui istis accedere, aut suffragari per conscientiam nequeunt, à salute æterna & regno cœlorum ea propter excluderentur ac separarentur. Absit id à nobis, qui Christianos in multis imprudenter errare posse sine salutis sua jactura, firmiter credimus, quique pauca admodum esse arbitrâmus, quæ præcise ad æternam salutem obtinendum scitu & creditu necessaria sunt. Quare ut superbam hanc crudelitatem à nobis quam longissime abesse demonstremus, palam testamur, non esse habendas Confessionum & Declaratio-
num Formulas alio loco, quam pro erectis quibusdam signis ac vexillis, quibus decla-
rant ii, qui eas in lucem dant, se judicare, sensus illos, qui Formulis istis continentur, ad veritatem quam proxime accedere; ac proinde, nisi melius erudiantur, ex animo optare ac cupere, ut istos atii omnes veri-
tatis & pacis studiosi amplectantur, non quidem proprie hoc fine, ut ita demum sal-
ventur; sed ut à periculo errandi quam possunt longissime se removeant. Nec enim satis videri debet homini Christiano, qua-
cunque ratione & via ad salutem æternam contendere: omnium tutissima & certissima eligenda est, nisi forte justus alicujus in Ecclesia majoris periculi aut scandali metus obstet. Tanti enim debet apud eum esse æterna felicitatis, atque immortalis vita bonum, ut omnia pericula, quæ animum illius ab eo amplexando avertere, aut

B abdu-

P R A E F A T I O.

abducere possent, odiſſe debeat & ſolicite fugere. Neque eſt quod metuat, ſchismatiſe propterea, quod opus carniſ appellat Apoſtoliſ, patrocinari atque operam dare. Non enim ſi ab hiſce coetibus ad alios forte diſcedat, protinus eos, quos deſerit contemnit, aut à ſpe ſalutis excludos judicat; ſed tantummodo ab impuriobiſ ad pu-riores ſe conſert, ut veritatē omnem ſalutis noſtræ aliquatenus ferſientem ſibi cura & cordi eſſe oſtendat, & Deo ac Iefu Chriſto Domino ſuo conſcientiam ſuam prober. Interea nihilominus operam dat, ut pacem & concordiam cum omnibus vere piis, quantum fieri potest, ſedulo colat, & moderationem, ſive *moderationem*, ſuum bonis omnibus teſtatum faciat.

Et hiſce quidem recti uſuſ finibus & quaſi ſacriſ limitibus ſi circumſcribantur Con-ſeffionum ac Declarationum
*Conclusio di- formulæ, non modo non illi-
Uorum. citæ aut noxiæ, ſed contra utiliſimæ ac Christianæ Rei- pub. maxime ſalutares, imo etiam interdum neceſſariæ cenſendaſerunt. Unde, qui eas non modo non neceſſarias, ſed inutiles, adeoque illicitas & noxiæ eſſe volunt, il- liberale convitium illis facere cenſendi ſunt. Tantum enim abeſt, ut ea per ſe Scriptu- raruſ majeſtati, id eſt, earundem perfe- ctioni aut claritati, quicquam derogent; ut contra potius per eas, non minus quam per Prophetias, aut Scripturaruſ interpretatio- nes, vera earum authoritas conſirmetur*

ac

P R A E F A T I O.

ac stabiliatur. Cum enim earum veritas
tum quoad sensum, tum quoad phrasēs, tum
quoad methodum, ex ipsis Scripturis adse-
renda sit, & vindicanda; imo quum id ip-
sum fieri posse ac debere ab omnibus &
singulis, ipsae Formulas profiteantur, adeo-
que à scipis ad Scripturas nos remittant,
atque ad eas solas in omni controversia
provocari expreſſe jubeant; utique non ad
convellendum aut labefactandum, sed contra
ad constabiliendum Scripturarum au-
thoritatem facere videri debent. Nec liber-
tati etiam Ecclesiarum ulla in re præjudi-
cant, cum ad eas nemo præcise obligetur,
imo quum eas ad diuinī verbi trutinam
expendere liberum unicuique concedatur;
denique quum iis sine periculo, aut metu
ullo contradicere cuivis liceat, si modo pru-
dentiæ, charitatis & modestiæ tantum ratio
diligens habeatur: Schismatis vero & se-
cessionibus fenestram nullam per se ape-
riunt. Nec enim schisma facere credendus
est, qui iis se adjungit cœtibus, in quibus
majorem doctrinæ puritatem, & vitæ san-
ctitatem, vigere credit, si modo superbe
non contemnat alios cœtus, nec cœlo, aut
vitæ æternæ spe protinus exclusos judicet,
quos à cœtu suo alieniores videt. Potest
enim salva manere pax & concordia Chris-
tiana; imo debet etiam, inter cœtus opini-
onibus divisos distinctosque, si modo per
nos non stet, quominus omnes isti, qui neces-
saria omnia ad salutem adhuc retinent, &
dogmata pietati noxia præfracte non urgent,

P R A E F A T I O.

in unum coeant, & mutua charitate atque amore fraterno se invicem in Domino Iesu complectantur. At si per nos stet, quo minus Ecclesiæ illæ coalescant & in unum corpus consolidentur, quæ coalescere ac consolidari possunt & debent; aut si unitas conjunctasque, sine necessitate discindamus, ac in partes dividamus; tum vero schismatis reos nos facimus, & turbatae pacis ac concordia apud Deum postulari meremur: quod adeo verum est, ut Apostolus non

minus eos etiam schismatis reos agere videatur, qui se Christi esse gloriabantur, non minus certe, quam cæteros, qui se Pauli, aut Apollo, aut Cephae esse dicebant, propterea quod illi hosce præ se contemnerent, & quasi secum non conferendos, deditarentur, immo tanquam alienos à Christo respuerent. Adeo non excusat quemquam à crimine schismatis, saltem coram ipso Deo, veritatis, licet optimæ & saluberrimæ, studium, nisi comitem sibi habeat verum pacis & concordia amorem, mutuæque benevolentia studium. Quippe tanti apud Deum est vera Ecclesiæ Pax & Concordia, ut displiceat etiam veritas seditionis, seu schismaticus & turbulentus ejusdem propagandæ modus.

Neque tamen inficias imus; fieri posse ac solere aliquando, ut tractu temporis, majorem, quam par sit, honorem ac veneracionem Formulæ hujusmodi consequantur, ac tandem, nisi diligenter pro-

*De abusu accidentario ca
vendo.*

P R A E F A T I O :

prospiciatur, & malum gliscens sedulo ca-
veatur, facili momento degenerent in ido-
la quædam, inque conscientiarum vincula
& schismatum insignia: Attamen quia
totum hoc per accidens evenire solet, ex eo
utique judicium de formulis faciendum non
est: cum id vitium non sit ipsarum formu-
larum, sed eorum, qui illis pro ingenii
sui præpostera industria, aut potius mali-
tia, pro re nata abutuntur: & cum ex
recto aut pravo usu æstimanda non sint
vera rerum præcia. Optimis enim rebus non-
nunquam pessime abuti potest, qui vel
malus vel imprudens est; sicut ex adverso,
re per se mala noxiaque, vir bonus & pru-
dens recte uti, & pro remedio salutari usur-
pare eam aliquando potest. Accedit de-
inde, quod fieri vix possit, quin, si formulæ
hujusmodi Declarationum aliquando non
edantur, aliis vitiis atque incommodis, si
non gravioribus, saltē paribus & æqualibus,
fenestra lata aperiatur, atque ad dissolutam
quidvis effutiendi licentiam, Tyrannide certe
non meliorem, via facile sternatur: De-
nique cum vitiis hisce atque incommodis, qua-
nonnulli hinc oritura metuunt, ea, quam
diximus, ratione in tempore cominode
possit occurri. Etenim si intra illum usum
semper stetissent ii, quibus Confessiones &
Declarationes Fidei suæ edere consultum
fuit, nunquam excessivæ earum au-
horitati in Ecclesia locus datus fuisset. At
postquam ejus ratio accurata haberi desiit,
paullatim ac veluti per gradus attolli cœpit

P R A E F A T I O.

carum authoritas, adeo ut ex illis tandem non aliter, quam ex stateris quibusdam, atque indubitatis Fidei regulis, conscientiae, oculi, linguae & calami mortalium pendere coeperint. Unde factum deinde est, ut quidam per eas, tanquam faciales quasdam literas, aliis omnibus cœtibus bellum indixerint; & ne spes redeundi in amicitiam reliqua fieret iis, Christianorum cœtus, non aliter quam imperia olim limitibus, & castra adversaria vallis atque aggeribus, à se invicem divisi fuerint ac disseparati: Deinde, quæ suprema Tyrannidis linea est, ut in eos, qui Formulis istis contradicerent, vi ac gladio animadversum fuerit, idque tanto zelo ac fervore, imo furore, ut, cum profanis, impiis Scripturarum contemptoribus atque atheis levi momento venia fieret, hisce solis carceres, equulei, rotæ, furca, cruces, rogi, & exquisitissima quæque suppliciorum ac tormentorum genera destinarentur; idque hoc solo fine, ut authoritas harum formularum à contradictione vindicaretur, & à contemptu adsereretur; atque ita scilicet externa Ecclesiæ pax, & Reipub. tranquillitas imperturbata conservaretur. Quæ quidem agendi ratio, uti Christianis omnibus meritissimo jure invisa atque exosa esse debet, ita nobis quam maxime semper displicuit; quippe quibus Religio est, humanis ullis scriptis, decretis, aut statutis authoritatem ullam vel directivam vel coactivam in rebus fidem & conscientiam attinentibus eo usque deferre, aut ut deferatur permettere. Ex

P R A E F A T I O.

Et hisce facile intelliges, pie Lector, quis finis & scopus nobis in hujus Declaratio-
nis editione fuerit propositus.

Nempe, ille ipse quem supra *Scopus hujus Confessionis.*
diximus, & nullus alius. Non

enim eo editur hæc Declaratio, ut novus conscientiarum laqueus hinc paretur, aut immota Fidei norma, seu Doctrinæ regula per eam cuiquam præscribatur, qua scilicet conscientias hominum coram Deo præcise obliget; & proinde à qua nemini unquam vel levissime discedere liceat, puta neque in rebus, neque in phrasibus, imo neque in methodo aut modo docendi. Absit hæc superba vanitas à nobis, qui honorem istam nullis hominum scriptis, quantumvis accuratis, ac diligenter, diu multumque perpensis; sed soli Dei verbo, S. literis comprehenso, competere novimus; quique ex abuso talium scriptorum, nimium sane cerebro nimiumque proclivi, nova subinde schismata, sectas, damnationes, persecutio-nes, aliaque id genus scandala, sapientis orta fuisse & scimus, & serio dolemus. Scopus autem nobis præcipitus hic fuit: Crebris eorum flagitationibus satisfacere, qui officium hoc Ecclesiæ simul & Reipub. nostræ à nobis deberi judicabant, & quidem publici boni promovendi causa; h.e. tum divinæ veritatis amplius illustrandæ, tum pacis in utraque illa felicius procurandæ & quaqua versum propagandæ. Accessit alter, ut orthodoxiam & innocentiam nostram adversus iniquas eorum criminationes hæc ratione

P R A E F A T I O.

commodius assereremus, qui quin ipsi graves & valde noxios errores, tum alios, tum imprimis de Fatali Prædestinatione, aliisque annexis capitibus (uti etiam de hæreticidio) jamdudum sequantur; soli tamen Orthodoxi, & puri puti Reformati videri volunt, nobisque non errores tantum, sed & hæreses, & blasphemias impingere non verentur; immo qui dum novum in Ecclesia dominatum ipsimet exercent, nec schismata modo faciunt, sed & diras adversus innoxios persecutio[n]es ac proscriptio[n]es passim excitant; de nobis tamen, (quos in Conciliabulo suo Dordraceno citatos quidem ex parte, sed inauditos atque indefensos nuper admodum injuste damnarunt) tanquam de veris scilicet omnium scandalorum, & turbarum in Ecclesiis Belgicis hactenus datarum auctoribus, plusquam calumniose conqueruntur. Ad hos igitur manifestæ calumniæ, & multiplicitis injusticiæ, huc usque in nos exercitæ, coram Deo & toto orbe Christiano plenitis convincendum, & simul ad pios omnes Divinæ veritatis ac pacis Ecclesiasticæ studiosos rectius informandum, publicam hanc unanimemque sententiæ nostræ de tota pene Religione Christiana Declaratio[n]em edendam esse, non sine gravi justaque ratione putavimus. In qua quidem concinnanda id imprimis operam sedulo dedimus, ne quod vel necessarium vel admodum utile dogma in ea omittatur; neque aut falsum, aut eonfusum, aut denique ociosum ac superfluum quid ibidem contineretur. Sed ut ipsam

P R A E F A T I O.

ipsam ~~confessio~~ sanorum, vel potius fannantium verborum, quæ fidem ac pietatem Christianam abunde nobis exprimunt, breviter simul ac perspicue, nec minus methodice in se comprehenderet, & velut in synopsis totam omnibus spectandum exhiberet: idque ex unanimi fratrum omnium (ne iusquidem, qui in ergastulis conclusi tenentur, exceptis) consensu, qui omnes & singuli diligenter eam ante legerunt, in timore Domini expenderunt, ad normam S. Scripturæ, quatenus per temporum iniquitatem fieri potuit, sedulo examinaverunt, tandemque uno corde & uno ore omnes approbarunt.

Eam vero non Confessionem Fidei tantum, sed & Declarationem Sententiarum nostrarum vocavimus, eo quod Declaratio talis amplius & *Contra calumnias quorundam* prægnantius quid promittat, quam nuda solius Fidei Confessio: Quippe satisfacere voluimus spei & expectationi eorum, qui uberem, plenam, ac dilucidam sententiarum nostrarum de plerisque omnibus Christianarum Religionis Articulis expositionem desiderabant; & simul etiam pessulum obdere ori eorum, qui cum non habeant, quod merito carpant in nobis, id populo hactenus persuasum voluerunt, nunquam futurum, ut in communem, claram atque uniformem aliquam de præcipuis Religionis capitibus sententiam consentiamus: premere nos nonnulla, de quibus sententiam nostram dicere in publico erubescamus.

B 5 eaque

P R A E F A T I O.

eaque talia esse, quæ ipsa Religionis Christianæ præcipua capita, & quasi ~~anægobivia~~ evertant: Aut si interdum ista etiam proferremus, obscuris, dubiis atque incertis phrasibus, vel generalibus & lubricis quibusdam verborum velaminibus ea tegere atque operire.

Huic illorum criminationi, licet jam pri-
dem à nobis alibi aliquoties detectæ, satis-
que refutatæ; Publica tamen etiam & Ge-
nerali Fidei nostræ Declaratione obviam
ire maluimus, quam aliis, calumniæ magis
obnoxiiis modis. Adeo secura est recta con-
scientia & bone causæ fiducia, quam ut
ista etiam occasione publice testaremur,
opere duximus. Et hæc etiam inter alias
causæ fuit, cur eam Scripturæ meritis ver-
bis non conceperimus; ne scilicet suspi-
cionem illam aleremus, quod latibula quæ-
ramus, & sub æquivoco, ut quidem non-
nullis videtur, Scripturæ S. verborum cor-
tice sensus tetros ac profanos celemus:
utque ita calumniandi novam mate-
riam præcideremus iis, quibus id solen-
ne studium isque perpetuus labor est,
ut Remonstrantium famam atque existima-
tionem sub quovis prætextu atrocibus op-
probriis, aut saltem sinistris suspicionibus,
maculent & contaminent.

A quæstionibus autem spinosis & nimi-
um subtilibus, quæ Acadé-
*De materia
bujus Confes-
sioris.* miarum & Scholarum fere
propriæ sunt, quæque nec
scientem juvant, nec ignorantem
nocent,

P R A E F A T I O.

nocent, consulto abstinimus, relinquentes
eas otiosis & nimium curiosis, quæque in-
fanabile disputandi cacoethes tenet, inge-
niis, quibus volupe est acumen suum ostendare, atque ex isto mustaceo laureolam sibi
querere. Soli illi veritati, quæ secundum
pietatem est, & quidem cum ingenua atque
aperta simplicitate conjunctæ, operam de-
dimus, quam sine magno labore & indo-
ctus capere potest, & eruditus fastidire non
debet. Intra necessaria denique, & nostro
judicia utilia, consistere, cæteris omnibus
data opera omisis, optimum ac tutissimum
putavimus; & quidem ad utrumque ex-
tremum, excessum scilicet & defectum,
commodius vitandum. Neque enim eorum
nobis sententia placuit, qui
Contra tertium
genus differ-
tientium.
Confessionibus & Declara-
tionibus nil, nisi præcise ne-
cessarium scitu ac creditu,
contineri volunt. Utilium ratio jure nobis
habenda etiam videtur, præfertim eorum,
quæ in hoc genere cæteris præcellunt, &
quasi familiam ducunt. Hæc enim calça-
rium instar ac stimulorum sunt, quæ vo-
luntatem valide incitant atque impellunt, ut
in eorum, quæ omnino necessaria sunt,
amorem & observationem libentius atque
alacrius incumbat: Hinc fieri sæpe videmus
ut quædam, quæ præcise quidem necessaria
non sunt ad salutem, magnos tamen post se
trahant animorum motus, & vehementer in
hanc aut illam partem affectus nostros ac
totam voluntatem pondere suo inclinent:

P R A E F A T I O.

adeo ut, qui in illis pedem minus recte apt parum firmiter forte figit, levi momento à statu recte dejiciatur, & facile, vagi fluctus instar, huc atque illuc impellatur. Quare et si ea scire omnibus absolute non sit necessarium, nescire tamen velle, aut interdum etiam simpliciter ignorare, periculorum est, & non raro vehementer noxiū.

Ad primum autem Christianæ pietatis omnia direximus. Quippe veram Theo-

*Quæ capita
bic. maxime
explicata, &* logiam credimus mere practicam esse, non autem vel simpliciter, vel maxima & potiore sui parte speculativam, & proinde quæcunque in ea tradantur, eo unice

referenda, ut ad officium suum sedulo faciendum, & mandata Iesu Christi observandum acrius aptiusque homo inflammatur, atque animetur. Arida enim, effœta, sterilis, & proinde spuria est Theologia, quæ intra inanem speculationem, & contemplationem meram consistit; quæque, postquam diu multumque vigilantissimi cuiusque industriam fatigavit, atque ingenium solum operose exercuit, ad voluntatem tamen non penetrat, & debitum Deo obsequium in ea non gignit; eoque nec veram ac salutiferaam Dei Christique notitiam in nobis effi-

1 Ioan. 2. 4. cit. *Qui enim dicit, se Deum nosse, & mandata ejus non servat, mendax est, & in eo veritas non est.* Prima igitur ac præcipua Theologiæ laus in eo sita est, si animum hominis in obsequium Dei

P R Æ F A T I O.

Dei flectat, & eam nostri partem, quam libertate naturali donavit Deus, & quasi sui juris atque arbitrii fecit, ita inclinet, ut Deo sese totam sponte sua iterum subjiciat, & abdicato pristino libertatis suæ abusu, ductum divinæ tantum voluntatis sequatur. Cætera omnia, nisi ad hunc scopum dirigantur, coram Deo vana funt ac frivola, & per se minimi precii, adeoq; pene nihil ducenda. Eorum itaque scientia ulterius, neque necessaria, neque utilis est, quam quatenus huic principali scopo servire potest & solet.

Hac ipsa etiam de causa, quæ ad quinque, quos vocant, Articulos de Prædestinatione, scilicet, eique annexis capitibus pertinent, paulo copiosius exposuimus, atque hic illic sedulo miscuimus. Si qui enim sunt Fidei nostræ Articuli, qui ad praxim, sive observationem mandatorum Iesu Christi, inculcandum & ingenerandam perutiles sunt, ac tantum non absolute necessarii, certe hi tales censendi sunt. Etenim per universum Theologiarum corpus passim ac varie dispersi sunt, veluti nutrimenta quædam, imo quasi nervi, fibræ, arteriæ ac venæ, quibus spiritus noster ad exercitium pietatis efficaciter instigatur, inque eodem continetur, alitur ac fovetur, imo indefinenter rapitur ac concitatur; atque adeo ad profectum ejus continuum impellitur. Quæ causa etiam fuit, cur contrarios Articulos nuper in Synodo Dordracena perperam stabilitos, passim & sparsum.

*De quinque:
Articulis in
Belgio contro-
versis.*

P R A E F A T I O.

sim, ubi res ita tulit, additis etiam rationibus,
palam rejecerimus, tanquam infelix quod-

*Contra Cano-
nes Synodi Dor-
dracena.* dam lolium & zizania veræ pi-
etati & sanctimonias, per quam
noxia, imo ut fædas Reli-
gionis Christianæ maculas ac

vibices, ques pri omnes non aliter aversari
debeant, quam abscessus & apostemata, pro-
bitatis omnem succum, sanguinem & vigo-
rem penitus exugentia, & ex anima nostra,
ad se se alendum, attrahentia. Nihil enim
tam inimicum Religioni, quam fictitium
illud *Prædestinationis Fatum*, & inevitabilis
parendi ac peccandi necessitas. Accessit
tamen ad hanc alia etiam facti nostri
causa, ut nimirum hac ratione universo
Orbi Christiano testatum faceremus, quam
justæ gravesque causæ nos impulerint, cur
sententiam eorum, qui Prædestinationem
illam fatalem, tanquam Religionis suæ, uti
revera est, præcipuam basin, seu *σύλον*,
ἐδραιωμα, præfracte & precise urgebant,
& dissentientes de ea Fratres tolerare recu-
fabant, in Belgio nostro impugnaverimus,
quod videlicet Religioni & Pietati eam, si-
quidem per se quoad genuinam suam indo-
lem consideretur, vehementer noxiæ esse
videremus: Et ut judicandum deinde piis
omnibus relinqueremus, an ullo pacto me-
riti fueriinus, ea propter tam indignis mo-
dis, tamque ignominiose à Dordracena
Synodo tractari, cum probro dimitti, mu-
neribus nostris exauthorari, & ab Ecclesiis
nostris, quantumvis invitîs, separari ac

P R A E F A T I O .

violenter divelli, quin etiam postmodum ab Illustr. D. D. Ordd. magnam partem insolenti more paulo ante passim mutatis, patria ejici, & æternum proscribi ; eo quod, religione & conscientia sola adducti, promittere non possemus, nos sententiam illam nostram æterno silentio pressuris, & nuspiam, qua clam, qua palam, qua directe, qua indirecte, seu quæsita, seu oblata occasione, eandem disseminaturos, aut Ecclesiis nostris inculcaturos ; parati alioquin omnia bonorum civium ac subditorum munia cum aliis popularibus præstare atque exequi : De quo utroque processu, Ecclesiastico simul ac Politico, haud dudie Deus & Ecclesia suo tempore longe aliter judicabunt, quam adversarii nostri aut cupient aut sperant.

Denique nuspiam dira Personarum Anathemata & nimis, proh dolor ! tritum illud, *Damnamus*, huic exomologesi nostræ apposuimus ; sed ubique sententiam nude tantum, sive simpliciter, sive cum addita errorum quorundam moderata rejectione, diximus : Non quod religio nobis sit, Anathema illic dicere, ubi sanctus Dei spiritus exemplo suo nobis præxit. Cum Apostolo enim Paulo, *Angelis atque hominibus anathema dicere non dubitamus*, si aliud quid Evangelizant, quam quod Evangelizatum est. Quin immo cum eodem, *Anathema maranatha*, dici mus omnibus, qui non amant Galat. i. 8. 1 Cor. 16. 22.

Domi-

P R A E F A T I O .

Dominum Iesum Christum, id est, impiis, profanis atque atheis. At ubi spiritum Dei praeuentem non habemus, ibi jure merito *ἐπέχουσιν*, & veniam petimusque damusque vicissim; memores illius, quod Servator monet; *Ne judicate, ne judicemini*: & quod

Matth. 7. 1.   Apostolus, *Ne ante tempus
quicquam judicate, usque dum
venerit Dominus, qui & illu-*
1 Cor. 4. 5.   *stratus est occulta tenebrarum, & manifesta
faciet occulta cordium; ac tunc laus unicuique
erit a Deo.* Hinc nunquam facile Anathema dicimas ei, quem errore puro puto teneri credimus, si alioquin pius sit, Dei timens, & rectæ conscientiæ ac veritatis divinæ studiosus; id est, si Dominum Iesum amare nobis videatur, & Evangelium ejus in pretio habere, ut ex eo solo errorem suum, quem nescius errat, tueri velit. Novimus enim, quam proclive sit, in tanta opinionum multitudine, tanta errantium turba, ingeniorum varietate, impedimentorum ac scrupulorum copia, judiciorum infirmitate, in talibus labi atque errare; quamque facile sit argumentis in speciem veris decipi, ac falli: quam item innoxium per se sit, in pluribus errare atque hallucinari: quanta etiam clementia & benignitate usurpus sit Deus circa simpliciter errantes, qui peccata ipsa voluntaria pœnitentibus condonat ac remittit; quamque sit alienum à miti & mansueto Domini nostri Iesu ingenio, errantium non misereri: quam denique tristes & tragicos motus omni tempore dederit

P R A E F A T I O.

dederit illa damnandi & præceps & superba confidentia : Quippe Anathemata Anathematis provocari solent, & ubi alea ista temel jacta est, illico de remedii omni spe in posterum actum & conclamatum est : Nempe succedunt dira partium odia, & laxatis odiorum habenis, tandem fere ruitur infestis animis in mutuas cædes ac lanienas ; & fructus extremus harum Damnationum ac Anathematismorum fit, æterna Remedii desperatio. Hæc igitur mala ut evitaremus, ab Anathematis studiose & data opera abstinuimus ; rati sufficere, si verum ingentie diceremus, & errorem judicaremus : Liberum interim judicium de quolibet errore, errorisque gravitate aliis relinquentes ; sed imprimis ei, qui solus juste judicat, & corda ac renes hominum scrutatur. Satis litatum hactenus est intempestivis Anathematis, & diris illis carminibus : damnamus, execramur, &c. Tempus est, ut Christianæ concordiæ, inansuetudini & charitati Sacra faciamus. Post tot tristes & funestas diras, quibus hinc inde atrocitas odiorum & feralium irarum irritata & exasperata est, ponamus inimicos & exulceratos animos, & mansuetudine, lenitatem, benignitatem, sancto Christi spiritu, charitate non simulata, sermone veritatis, virtute Dei, armis iustitiae à dextris & sinistris, ad exemplum Domi-

*Hortatio ad
studium pacis,
modestie, &
tolerantie.*

*1 Pet. 2. 23.
Apoc. 2. 23.*

2 Cor. 6. 6, 7.

P R A E F A T I O.

Domini nostri Iesu Christi ejusque Apostolorum pugnemus contra errores, ut errantes pro virili nostra salvemus, & ex æternæ perditionis periculo eripiamus. Ne simus multi magistri; unus enim est Magister noster. Accedamus sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ; fugiamus inanes quæstiones, ac verborum pugnas, ex quibus nascitur invidia, lis, maledicentia, suspicções malæ, perversæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui privati sunt veritate, & quæstui habent pietatem: Ne damnemus, aut ab Ecclesiæ communione excludamus, quos Christus non damnat, nec excludit ex regno suo. Ne siamus iterum servi hominum, sed nec dominemur alienæ fidei. Moderatio nostra innotescat omnibus, & per modestiam mutuamque charitatem alii alios toleremus; certi ac persuasi, neminem facile damnamus, aut à censu Christianorum expungendum, qui fidem in Christum arcte tenet, & præceptis ejusdem, sub spe promissorum ab ipso bonorum, obediens ex animo studet; licet in multis interim aberret, quæ Religionem quoquomodo concernunt: Quam sanctam, & merito laudabilem cœmeñear, ubi Deus Opt. Max. aut eorum omnium, aut certe plerorumque cordibus inspiraverit, qui Ecclesiis & Rebus-

P R A E F A T I O.

Rebus-publicis præsunt; tum demum veritas Evangelii ubique florebit, & sancta in Domino pax, atque concordia inter omnes vere pios stabilem sedem fixura est. Quod ut brevi fiat in universo mundo, præsertim in Orbe Christiano, & maxime reformato, supplices à Deo Patre nostro per Jesum Christum in spiritu & veritate precamur. Hisce ita præmissis, nunc ad Declarationis nostræ capita accedemus, quippe quæ cum hac ipsa Præfatione individuo semper nexus cohædere volumus.

C O N-

500

CONFESSIO,
SIVE
DECLARATIO
Sententiæ Pastorum,
qui
In Fœderato Belgio *Remonstrantes*
vocantur;
Super præcipuis Articulis
RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

C A P. I.

*De S. Scriptura, ejusque Authoritate,
Perfectione, & Perspicuitate.*

I. **Q**uisquis Deum rite colere, &
æternam salutem certo atque
indubie confe-
qui vult, ante   Fundamentum
Religionis, fides
in Deum.
omnia ei ne-
cessum est, ut
credat, *Deum esse, & premia largiri querentibus ipsum:* ac proinde ad eam normam ac
regulam se componat, ^b quam ab ipso vero

^a Heb. 11. 6.   ^b Matth. 7. 21. Gal. 6. 16.

Deo, legislatore supremo, traditam ac præscriptam, vitaque æternæ promissione sanctam esse indubia fide constat.

2. *D E U M* * esse, cumque multis viciibus, multisque modis, olim Patribus per *Revelatio Dei.* Prophetas locutum esse; tandem vero postremis temporibus per unigenitum Filium suum nobis ultimam voluntatem suam plenissime declarasse ac manifestasse, tot tantisque argumentis, signis, prodigiis, virtutibus, Spiritus S. distributionibus, ac mirandis aliis effectis, certisque prædictionum eventibus, ac testimoniorum hominum fide dignorum, comprobatum est; ut ad fidem ei rei faciendam, & dubitationem omnem justam exigendum, certiora, solidiora, & perfectiora ulla dari, aut requiri jure nequeant.

3. Universa divinæ voluntatis, quæ quidem ad Religionem pertinet, declaratio comprehensa est libris V. &

*Libri Canoni-
ci V. T.* N. Testamenti, & quidem illis solis authentice, qui *Ca-*
nonicci dicuntur, sive quos ab illis hominibus ⁴ qui Spiritu Dei Sancto adflati, instructi ac directi fuerunt, scriptos approbatosve fuisse, nulla justa de caussa dubitari potest: quales sunt in V. Testa-

* Hebr. 1. 1. Joan. 1. 18. Hebr. 2. 3, 4. Deuteron. 29. per totum. Act. 2. 22. 1 Thess. 4. 5.
+ Jean. 1. 1, 3. + 2 Tim. 3. 15, 16, 17. 2 Pet. 1.
20, 21.

mento,

Cap. I. De S. Scripturo. 3

mento, ^f quinque libri Mosis, liber Iosue, Iudicum, Ruth, 2 libri Samuelis, 2 Regum, 2 Chronicorum, sive Paralipomenon, Esdras, Nehemias, Esther. Item Job, Psalmi Davidis, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Cantorum, 4 Prophetæ majores, nempe, Elias, Jeremias cum ejusdem Threnis, Ezekiel & Daniel; 12 Prophetæ minores, nempe Oseas, Joel, Amos, Obadias, Jonas, Michæ, Nabum, Habacuc, Zephonias, Haggæus, Zacharias & Malachias.

4. In N. Testamento sunt quatuor Evangelista, ^g Mattheus, Marcus, Lucas & Joannes; Acta Apostolorum; Epistola N. T. Stola Pauli, ^h videlicet, ad Romanos, prior & posterior ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philipenses, ad Colossenses, due ad Thessalonicenses, ad Timotheum due, ad Titum, ad Philemonem: item Epistola ad Hebreos, Epistola Jacobi una, ⁱ Petri due, Joannis tres, Jude una, denique ^k Apocalypsis.

5. Hosce omnes libros à viris divinis, & omni exceptione majoribus, scriptos approbatosve esse; tot tamque certis & evidenteribus testimoniois ac documentis olim deprehensum, & clare compro-

^f Luc. 16. 24. & 24. 27. Act. 17. 2, 11. & 24. 14. & 26. 22. Rom. 1. 1, 2. ^g Luc. 1. 1, 2. Joh. 19. 35. & 20. 31. Act. 1. 1, &c. ^h 2 Pet. 3. 15, 16. 2 Thess. 2. 2. & 3. 17. ⁱ 2 Pet. 3. 1. 1 Joh. 3. 4. ^k Apoc. 1. 1, & d. & 22. 18, 19.

batum

batum est, ut jure merito desiderari nihil ultra potuerit. Etsi enim de paucis quibusdam aliquando nonnihil dubitatum fuit; an scilicet ab ipsis, qui dicebantur, authoribus scripti, aut approbati essent; tandem tamen re proprius explorata, & veritate indagata, eos à viris divinis, quorum apud omnes fideles infallibilis authoritas, & fides indubitata erat, revera scriptos aut approbatos fuisse, abunde compertum est.

6. Præter eos, quos diximus V. T. libros, sunt & alii jam olim apud multos in pretio

habiti, vulgo dicti *Apocryphi*;

Libri Apocryphi. qui tametsi ad confirmandum fidei dogmata non valent, utiliter tamen, (licet alii magis, alii minus) ad fidei vitæque profectum in Ecclesia legi possunt, ac solent; quales sunt *Tobias*, *Judith*, *Baruch*, *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, 3 & 4 *Esdra*, tres libri *Macchabæorum*, & quædam additamenta ad *Estheram* & *Daniellem*, quæ vulgo sunt nota.

7. Doctrinam libris N. T. comprehensam (qua & doctrinæ V. T. veritas ac di-

Argumenta certitudinis S. Scriptura. vinitas abunde stabilitur, atque asseritur) plane veram ac divinam esse, non tantum inde liquet, quod à divinis illis viris, quos supra nominavimus, scripta est vel approbata, & Ecclesiis tradita; quodque¹ variis & innumeris miraculis, omnem-

---

¹ Act. 5, 12, 13, 14, 15. Heb. 2, 3, 4. Act. 20, 36, 37, 38, 39. Act. 17, 30, 31. que

que humanam & Angelicam Sapientiam, ac potentiam excedentibus operibus, signis ac prodigiis, quin & ^m ipsius primi Authoris, D. N. Iesu Christi, gloria e mortuis suscitazione, & irrefragabilibus testimoniiis ac documentis adserta exaltatione, confirmata est ac stabilita; sed ex eo vel imprimis, quod præcepta talia continet, ⁿ quibus perfectiora, æquiora & sanctiora excogitari nequeunt; & promissa ^otanta, quibus excellentiora, Deoque magis digna, nec humana, nec Angelica mens concipere potest. Quibus non leve momentum addit doctrinæ ipsius admirabilis ^pefficacia, quod videlicet ea, licet carni inimica atque ingrata, per admodum paucos Apostolos, eosque simplices, infirmos, à fingendi non modo crimen, sed & suspitione alienissimos, nullo eloquentiæ mundanæ præsidio instructos, nullo authoritatis humanæ titulo claros; sine vi, sine armis, sola rationum persuasione, & spiritus demonstratione, mera item innocentia vitæque sanctitate & patientia armatos, brevissimo tempore, ubique locorum, (obstante licet toto regno Satanicō, & universo fere mundo) mirabili disseminata est, atque ita se quaqua-
versum diffudit, ut innumeræ hominum

^m Act. 2.24, & deinceps. Act. 5. 30, 31, 32. ⁿ Mat. 5. 6, 7, totis. ^o 2 Pet. 1. 4. Heb. 8. 5, & 2 Cor. 7. 1. ^p Rom. 10. 18. 1 Cor. 2. 3, 4. 2 Cor. 3. per totum, 2 Cor. 4. 2. & deinceps; & cap. 6. 4, & deinceps. Col. 1. 6. 23. Act. 5. 14, & d. Act. 19. 11, 12. & seqq.

myriades, omnis ordinis, generis & conditionis, non idiotæ tantum, sed & doctissimi & sapientissimi non pauci, relictis antiquis suis ritibus & religionibus, in quibus nati fuerant & educati, sine ulla terreni commodi spe, (imo cum certa crucis, ignominiae & periculorum omnium expectatione) constantissime ei adhaeserint: Imo ut religiones aliae omnes, quamvis humanis præfidiis undique firmatae, sola Judaica excepta, quia hæc divina erat, tantum non ad hujus exorientem fulgorem evanuerint, atque extinctæ sint.

8. Etsi vero Ecclesia primitiva, quæ temporibus Apostolorum fuit, certissime rescribere potuit, & indubie etiam

*Prolepsis, de
testimonijs &
judicio Eccle-
sia.*

rescivit, ⁹ libros istos ab Apostolis scriptos esse, vel saltem approbatos; nobisque istius

rei scientiam quasi per manus

tradidit, ac veluti depositum quoddam reliquit: Non tamen idcirco Sacri hi Libri à nobis pro veris ac divinis habentur, quod eos veros esse, sive divinos contineare sensus, Ecclesia primitiva judicio suo irrefragabili censuerit, utque pro talibus habeantur, cum infallibili autoritate statuerit. Primo enim necessarium non erat, ut Ecclesia judicio suo definiret, & cum autoritate statueret, veros ac divinos esse libros illos, qui ab Apostolis scripti vel

⁹ Luc. 1. 1, & d. Joan. 19. 35. Coloss. 4. 16.
1 Thess. 5. 27. 2 Thess. 3. 17.

appro-

. I.
ndi-
limi
anti-
nibus
renni
gno-
(ione)
reli-
præ-
a ex-
non
erint,

tem-
resci-
etiam
o Apo-
saltem
istius
manus
am re-
hi Li-
bentur,
conti-
cio suo
bus ha-
te sta-
erat, ut
um au-
nos esse
ripti vel

ff. 4. 16.
appro-

Cap. I. De S. Scriptura. 7

approbati erant: Id enim & ante, & citra omne ejusmodi judicium, plane certum atque indubitatum erat apud omnes & singulos Christianos: adeo ut, simulatque horum aliquis rescisceret, scriptum aliquid vel approbatum esse ab Apostolis, eo ipso verum ac divinum id esse, credere jure posset ac deberet; nulloque alio judicio, aut statuto hac in parte opus haberet. *Deinde*, nec sufficere quidem potuisset ejusmodi Ecclesiæ judicium; quum ne quidem id ipsum, quod Ecclesia aliqua sit, cui authoritas talis competere dicitur, constare cuiquam vel probabiliter queat, nisi prius certum ei atque exploratum sit, libros illos, in quibus illa authoritas Ecclesiæ adsignata esse dicitur, veros ac divinos esse: Quinque certo sciri ac statui non possit, Ecclesiam aliquam veram Christi Ecclesiam esse, nisi jam ante certum atque indubium sit, verum ac divinum esse, quidquid libris hisce continetur; quia per eam fidem, qua Ecclesia amplectitur id omne tanquam verum, ipsa demum id habet, quod vera Ecclesia sit. Quod si vero ipsi primitivæ Ecclesiæ, seorsim ab Apostolis acceptæ, hujusmodi authoritas non competit; multo certe minus hodiernæ eam, aut primam illam sequenti ulti Ecclesiæ, competere credendum est.

9. *Doctrina itaque hisce Canonicis libri.*

---

¹ Eph. 2. 20. Act. 2. 42. 1 Thess. 2. 13. ¹ Rom. 10. 14, 15, 16, 17. Joh. 10. 3, 4, 27. 1 Pet. 1. 23, ¹ G d.

comprehensa, ex semetipsa prorsus est *authentica*, & quidem *authoritatis divinæ*,^f atque
Authoritas S. Scripturae. irrefragabilis: ac proinde propter infallibilem Dei veracitatem, omnino fidem meretur indubiam, & propter *autore regulem*, sive absolutam atque supremam ejusdem potestatem, humillimum à nobis obsequium. Quæcunque autem doctrina vel traditio hoc supremæ & divinæ revelationis privilegio caret, ea nec eandem, nec parem cum illa autoritatem habere ullo jure potest: nedum illa, quæ vel aliud quid, (sive contrarium, sive diversum) idque cum usurpata autoritate, tanquam creditu necessarium statuit; ^u vel aliter faltem, quam hisce libris scriptum extat, sub periculo amittendæ salutis, enunciari, aut enunciatum credi jubet: quum nec sibi ipsi adversari possit Deus; nec divinæ authoritati vel humana ulla, vel Angelica æquari debat.

10. Cæterum quia sola hisce libris divina hujusmodi authoritas competit, necessarium etiam est, ut ad eos ^x solos, tanquam ad lydios lapides & immotas regulas controversiæ, & lites omnes ad Religionem pertinentes exigantur, & ex iis solis disceptentur: sicque soli Deo &

^f Ef. 1. 2, 3. Heb. 1. 1. ^t Deut. 4. 2. & 12. 32.
² Tim. 3. 15. 2 Pet. 1. 21. ^u Mat. 15. 9. & 16. 6.
Gal. 5. 1, 8, 9. ^x Ef. 8. 20. Act. 17. 12.

I. Christo,

Norma controversiarum Fidei sola S. Scriptura.

I. Christo, tanquam unico, supremo atque infallibili^y Judici, peremtorie decidenda relinquuntur. Dirimi enim eas jure judiciali, aut potestativa, per Judicem aliquem visibilem ac ordinarie loquentem in Ecclesia, Deum minime voluisse censendum est: quum normam tantum dirigentem,^z sive directive duntaxat, non etiam coacte judicantem, nobis in verbo suo relinquere voluerit: judicem vero infallibilem, semper in Ecclesia loquentem, esse debere, nusquam significaverit: Neque quis ille perpetuo futurus esset, in verbo suo designaverit; sed contra omnibus & singulis ex aequo^a scrutari leges, seu judicia ac statuta sua,^b probare Spiritus, an ex Deo sint, imo^c omnia probare, quodque bonum est retinere expresse mandaverit; quin etiam scrutantibus^d leges suas, & quarentibus intelligentiam eorum, gratiam suam, & Spiritum Sanctum promiserit; eosque, qui Scripturas scrutati sunt, ex iisque Fidei controversias examinarrunt, imo quae ab ipsis etiam Apostolis proferebantur, diligenter ad Scripturæ normam ac regulam expenderunt, singularibus elo- giis commendaverit ac laudaverit.

II. Quocirca ii, qui authoritatem hanc irrefragabilem, lites & controversias, vel

^y Jac. 4. 12. Matth. 23. 8. ^z Psal. 19. 8, 9. ^a Deut. 6. 6, &c. 11.
119. 105. Luc. 16. 29, 30. ^b 1 Jo. 4. 1, & d. ^c 1 Thessalon. 5. 21.
^d Prov. 2. 2, 3, 4, 5. & 3. 13, & seqq. Psal. 1. 2.
^e Act. 17. 14. ^f Pet. 1. 19, & d.

omnes, vel aliquas, de Fide aut Religione peremptorie dirimendi, certæ alicui vel Ecclesiæ, vel Doctorum Synodo,

*Non autem
Ecclæsia, aut
Synodus, &c.*

aut, cuicunque hominum Societati, vel singulari cuiquam personæ, quæ etiam imp'a ac prophana esse possit, tanquam

visibili & loquenti Judici, ultro deferunt, vel deferri finunt; istaque decisione conscientias teneri atque obligari volunt: nulla firma ratione, nedum authoritate aliqua divina, nituntur; imo contra ^a hanc pariter & illam, id facere credenda sunt: Præterquam quod Christianum Scripturas indagandi, Spiritus explorandi, & omnia probandi, &c. officium, precationumque piarum, pro adsequenda Scripturarum intelligentia necessitatem simul & utilitatem, ea ratione magnopere labefactant, imo prorsus elevant.

12. Ob hanc igitur gravissimam certe simul & justissimam causam, non patimur

*Elenchus Er-
roris contrarii.* nos, in Controversiis quidem Religionis, vel sacris Fidei causis, urgeri nudis hominum authoritatibus, puta *Pa-
trum*, qui vocantur, glossis ac sententiis, *Conciliarum* aut *Synodorum* determinationibus, *Confessionum* articulis, *Theologorum* placitis,

^a Vide loca paulo ante citata, Esa. 8. 20, &c.
• Psal. 119. 33, & seqq. Ephes. 1. 16, & seqq. &
c. 13. 14, & d. Matth. 7. 7, & d. Jacob. 1. 5.
Matth. 23. 8. Rom. 15. 18. Gal. 1. 8, & d.

aut

aut *Academiarum* conclusionibus; multo vero minus receptis jam olim *consuetudinibus*, aut *splendore* ac *numero*, seu *multitudine* hominum idem sentientium, vel longi denique temporis *præscriptione*, &c. Neque enim hic attendere debemus, quid hic aut ille Ecclesiæ Doctor, aut Doctorum cœtus, quantumvis doctrinæ, aut sanctimoniae opinione clarus, neque quid hæc vel illa Synodus, aut particularis Ecclesia; sed quid is, qui ante omnes est, quique solus nec fallere, nec falli potest Dominus noster Iesus Christus, in verbo suo dixerit, aut præscriperit.

13. Nec mirum: hisce enim libris sacris perfecte continetur plena, & plus quam sufficiens revelatio omnium *Perfectio & Fidei* mysteriorum; imprimis *sufficiencia S. Scripturae* eorum, quæ universis & singularis hominibus simpliciter, ad æternam salutem consequendam, scitu, creditu, speratu, factu necessaria sunt: adeo ut nullus sit vel minimus ad fidem, aut vitam Deo placentem, recte informandum, requisitus Articulus, cuiquam Christiano præcise tenendus, qui his ipsis abunde non contineatur. Necessaria *Quænam ad Salutem necess.* autem ad salutem ea tantum esse intelligimus, sine quibus fieri nullo modo potest, ut quis vel præceptis

^f 2 Tim. 3. 15, 16. Joan. 20. 31. 1 Pet. 1. 27, & seqq. 2 Pet. 1. 19, & d. ^g Rom. 10. 9, & seqq. Matth. 5. 6, 7, totis. Heb. 5. 9. Gal. 5. 6. & 6. 15. 2 Joh. 5. 1, & seqq.

I. Christi recte & prout oportet, obediatur, vel divinis ejusdem promissis firmiter confidat: quæque proinde talia sunt, ut sine manifesta hominis culpa negari, ignorari, aut in dubium vocari nequeant.

14. Præterea eorundem librorum, licet alicubi (præsertim indoctis & minus exercitatis) satis *obscuri* sint, tanta

*Claritas ac
perspicuitas
ejusdem.*

est¹ claritas, ac perspicuitas; in sensibus in primis ad æternam salutem intellectu necessariis; ut omnes lectores, non docti tantum, sed & idiotæ (communi quidem sensu ac judicio prædicti) quantum satis est, mentem eorum adsequi possint: modo præjudicio, vana confidentia, aliisve pravis affectibus, se se occæcari non sinant; sed Scripturam hanc pie ac fedulo scrutenuntur, (quod ipsum non modo omnibus licetum, licet alioqui rudibus, idiotis ac laicis; sed & præceptum atque injunctum à Deo esse credimus) & phrases Scripturæ proprias, istoque tempore quo libri hi scripti, eodemque adhuc vigente idiomate, clarissimas & significantissimas, familiares sibi reddere studeant: ut hi tales, inquam, omnia ad veram fidem & pietatem pertinentia, non solum quæ necessaria sunt, sed etiam sub ipsa necessitatis ratione, quod

¹ Psal. 19. 8, & seqq. & Psal. 119. 105, & 130.
2 Cor. 3. 14, 15. & 4. 3, 4. 2 Pet. 1. 19. ⁱ Joh.
5. 39, 40. 2 Pet. 1. 19. Luc. 16. 29, & d. 1 Thess.
5. 20, 21.

scilicet

scilicet & quatenus necessaria sint, ex iis
abunde percipere possint: probi vero,^k do-
ciles, & Dei ex animo timentes, re ipsa
etiam facillime percipient.

15. Quia vero permulti sunt, etiam inter
Christianos, qui vel sacros hosce libros
omnino non legunt,^l vel non
satis attente, nec cum cura *Causæ obscu-
ritatis.*
ac judicio id, quod legunt,
perpendunt, vel divinum au-
xilium subinde, uti decet, pie non implor-
rant: vel ^m alioqui præjudicio, confiden-
tia, odio, invidia, ambitione, aliisve pravis
affectibus imbuti, in horum librorum le-
ctione versantur: deinde vero, quia in ipsis
etiam hisce libris non raro, hic illic, tum
res, ⁿ tum *phrases* antiqui istius seculi pro-
priæ, itemque tropicæ & figuratæ locutiones
occurrunt, quæ hoc tempore nobis obscu-
ritatem & difficultatem aliquam pariunt;
quæque tales sunt, ut nisi quis solide de-
i iltis omnibus instruatur, aut alioqui
animum valde docilem, probum, & ab
affectibus vacuum, ad eorum dijunctio-
nem adferat, facile in sensum alienum,
imo pravum, & saluti noxiun,
deterqueri possint: hinc non *Et interpre-
tationis.*
pluribus aliis nunc agamus)

^k Psa. 25. 12, 14. Joh. 7. 17. & 8. 47. ^l Joh.
3. 18, & seqq. & 5. 39, & d. & 12. 39, & seqq.
^m 2 Pet. 3. 16. 2 Cor. 3. 14. ⁿ Act. 8. 30. & d.
& 28. 24, & d.

cur Scripturarum interpretationi & explanationi locus suus in Ecclesia concedi utiliter possit, imo semper debeat.

16. Optima autem Scripturæ interpreta-
tio est ea, quæ sensum ejus nativum ac

*Quænam opti-
ma & certa
Scripturæ ex-
plicatio.*

literalem quam fidelissime ex-
primit, vel saltem quam
proxime ad eum accedit:
quippe qui solus verum &
vivum Deiverbum est, ex quo
veluti semine incorruptibili, ad spem vita-
eternæ regnorumur. Sensum autem nativum
ac literalem appellamus, non tam eum, quem
verba proprie sumpta præ se ferunt, (ut
quidem sepiissime accidit) quam eum, qui li-
cer verba rigide accepta eum non insinuent,
tamen recte rationi & ipsi menti atque
intentioni ejus, qui verba protulit, convenien-
tissimus est; siue ille proprie, siue figurate
enunciatus sit. Id quod ex scopo & occa-
sione uniuscujusque loci, ^a subjecta item
materia, antecedentibus & consequentibus;
item ex collatione locorum similium, nec
non ex absurditatibus palpabilibus, alioqui
fecuturis, aliisque id genus argumentis, aut
rerum judiciis, dignosci potest ac debet.

17. Ex alio autem quocunque capite, vi-
delicet vel symbolo aliquo humanitus fabri-
cato, vel analogia Fidei, hic aut illic re-

^a 1 Cor. 12. 7. & d. & 14, per totum. 1 Thess.
20, 21. ^b Heb. 4. 12, 13. 1 Pet. 1. 23, 24, 25.
Jacob. 1. 18, 21. ^c Matth. 4. 4. & d. & 22, 29.
2 Pet. 1. 20, 21. 2 Cor. 3. 13, 14, 15.

cepta vel publica aliqua Ecclesiarum confessione (quod antea etiam in *Præfatione nostra* monuimus: quam ab hac *Declaratione nostra* nullo unquam tempore separata esse volumus) vel ex decretis Conciliorum, aut Patrum horum vel illorum, licet etiam plerorumque, consensu, hanc expositionem petere velle, nimis incertum, & saepe periculosum est.

18. Neque tamen idcirco facile aspernamur aliorum, præsertim veterum, sive Graecorum, sive Latinorum Patrum pias, probabiles, aut *Prolepsis.* jam olim receptas interpretationes: nedum ut superbe, aut arroganter, unanimem eorum consensum reprobemus: sed ab iis tum deum, & quidem modeste, recedimus, quando ipsos à vero Scripturarum sensu aliena, aut huic contraria adserre in conscientia deprehendimus. Neque putamus, hac ratione, ullam ipsis injuriam à nobis irrogari: quum non tantum singuli seorsim, sed & plerique junctim, immo omnes simul sumpti, errare in multis potuerint; ipsique etiam uno ore de seipsis id ultro agnoscant: eoque diserte prohibeant, scriptis suis simpliciter fidem adhiberi, sed eatenus deum sua probari à nobis cupiant, quatenus cum S. Literis consentiunt; contraque libere improbari, quatenus ab iisdem dissentiant.

C A P. II.

De Cognitione Essentiæ Dei , sive
Naturæ divinæ.

1. Porro Religio nostra universa , Sacris hisce Libris comprehensa , summam consitit in recta unius veri Dei , & ,
Summa Religionis, capita duo. quem ille misit Iesu Christi mediatoris cognitione ; ^a & legitimo utriusque cultu , sub spe vitæ æternæ atque immortalis , post mortem , in cœlis , ex gratuita ejusdem promissione , certo consequendæ .

2. Ut autem Deus recte agnoscatur & pie colatur , idque juxta Scripturas , ^b tria nobis consideranda & necessario tenenda veniunt ; *Natura, Opera, & Voluntas* ipsius .

Natura quidem Dei , ut recte intelligatur , hunc ipsum ex se dignissimum esse , qui à nobis colatur : *Opera* vero , ut sciatur , eum jure merito cultum , quamcumque vult , à nobis exigere posse : denique *Voluntas* , ut evincatur , velle eum à nobis coli ; & simul cognoscatur , qua ratione coli velit , ac coli debeat , ut æterna salus certo ab ipso sperari possit . Veruntamen , de *Natura* atque *Operibus* Dei , non necessario

^a Joh. 17. 3. 1 Joh. 2. 23. & 5. 11, 12. 2 Joh. vers. 9. ^b Heb. 11. 6. & seqq. Act. 14. 15, & d. & 17. 24, & d.

tenenda

tenenda sunt ea omnia, quæ ad divinam
essentiam, & omnes operandi modos, atque
operationum species, quacun-
que tandem ratione, pertinent: At non aqua-
litter, nec aque
nedum ea omnia, quæ vel necessario.
juxta verisimilia & speciosa

Scholarum placita, vel ex discursu Rationis
probabili, de iis affirmare solent: sed ea
tantum, sine quibus Divina *Voluntas*, in
Scripturis patefacta, aut recte cognosci, aut
præstari à nobis non potest: quum ii de-
num, qui *Divinam Voluntatem præstant*, &
mandata ejus servant, *Deum vere nosse*; con-
traque, qui eandem non præstant, *Deum non
nosse*, passim in Scripturis dicantur: Adeo
ut ea sola notitia Dei *salutaris* dici me-
reatur, quæ cum praxi pietatis est conjuncta.
Cætera vero huc pertinentia, etsi forte magis
aut minus, vel ad pietatem promovendum,
vel ad incidentes quasdam Duplex DEI
Religionis Controversias me-
lius intelligendum, ac feli-
cius componendum utilia sint; pro necessa-
riis tamen Fidei dogmatibus, quæ citra
salutis jacturam ignorari nequeant, haberi
non debent.

3. Ad *Naturam Dei* quod attinet, Scrip-
tura dupliciter nobis Deum consideran-
dum proponit. I. Absolute De Natura
ac communiter in attributis D E I.
ipsius essentiâlibus: quibus

^t Job 28. 28. Jerem. 2. 8: & 22. 16. Ose. 6. 6:
Tit. 1. 16. 1 Joh. 2. 3, & seqq. & 3. 6.

scilicet naturam " ipsius spiritualem, & gloriosam Majestatem distinctis personis communem, quantum in hac vita Fidei ac Saluti nostræ satis est, nobis explicat. **IL** Distincte ac relative in mysterio ² SS. Trinitatis, quod ipsarum inter se personarum internam ac mutuam habitudinem, ac propriam quandam œconomiam respicit.

4. Attributa illa, quatenus hoc quidem necessario pertinent, sunt ista sequentia.

5. **I.** ³ Deus *unus* est, quippe solus, sine socio, supremus & altissimus; qui nec ante, **DEUS** nec supra se alium habet, à *unus d^r sum-* quo ipse in esse, velle, aut agere *unus rerum* dependeat: sed qui Deitatem **Dominus.** suam, & divinum in omnia imperium habet à seipso; nec præter ipsum aliis quispiam est, aut esse potest, cui omnia veræ Deitatis attributa à seipso competant: ideoque ² authoritatis prorsus absolute, sive potestatis est irrefragabilis, ut de creaturis bonisque suis omnibus statuere possit quidquid vult: puta ³ donare, auferre,

¹ Exod. 34. 6, 7. 1 Timoth. 1. 17. & 6. 15, 16.
² Mat. 28. 19. 2 Cor. 13. 13. 1 Joh. 5. 7. ³ Deut. 6. 4. & 32. 38. Psalm. 86. 10. 1 Corinth. 8. 6. 1 Tim. 2. 5. ² Gen. 14. 18. Deut. 10. 17. Esa. 41. 4. & 44. 6. & 45. 6, 7. ² Job 9. 4. & seqq. Deut. 32. 39, & seqq. 2 Paral. 20. 6. 1 Sam. 3. 6. Dan. 2. 21, & d. Jac. 4. 12. Matth. 20. 15. Prov. 16. 4. Esa. 42. 6. & 48. 11.

conservare, destruere, vivificare, mortificare; mandare, prohibere, permittere, punire, remittere; augere, imminuere, commutare, transferre, &c. prout gloriæ suæ & saluti suorum conducere noverit; & prout sapientiæ, bonitati, ac justitiæ suæ congruere viderit.

6. II. *Aeternus* est, ^a quia semper fuit, semperque est & erit idem; omni principio & fine, omnique innovatione carens: imo solus per natu- *Aeternus & immutabilis.*
ram necessario vivens, sive à seipso vitam & immortalitatem habens: ac proinde in se ipso semper *invariabilis*, ^b *incorruptibilis*, omnique modo *immutabilis*: denique ipsius etiam vita ^c æternæ, gratiose nobis in I. Christo promissæ, supremus author, ac largitor unicus.

7. III. *Infinitus* atque *immensus* est: quia ^d cœlum & terram ita implet, ut nullis certis locorum spatiis circumscribi, nullis finibus concludi possit; sed omnibus ubique locis, licet abditissimis & remotissimis, generali & incomprehensibili modo præfens adsit. Tametsi ^e peculiari quodam modo tum in coelo beatorum gratiose habitat,

^a Apoc. 1. 4. Psal. 90. 1, 2. Gen. 21. 23. I Timoth. 1. 17. & 6. 15, 16. ^b Jac. 1. 17. Rom. 1. 20, 23. Mal. 3. 6. Psal. 102. 27, 28. ^c I Joh. 5. 11. I Tim. 4. 10. ^d Reg. 8. 27. Psal. 119. 8, 9. Jer. 23. 24. Esa. 66. 1. Act. 7. 48, 49. ^e Psal. 2. 4. & 11. 4. & 33. I.L. & 125. 3. & d. Mat. 6. 9. & seq. tum-

tum in sanctis suis specialem, quamvis inæqualem, ^f gratiæ efficaciam exerit. Unde varii præsentiaæ divinæ gradus, in diversis rebus creatis, non difficulter intelligi possunt.

8. IV. *Omniscius est*, & quidem scientiaæ infallibilis: ^g quia non tantum omnia omnino,

Omniscius, & summe sapiens. quæ entitatem aliquam habent, penitissime cognoscit, summa gula prout in se ipsis sunt: sive bona sint, sive mala; præterita, præsentia, futura, item eventa possibilia & verisimilia; imo etiam arcanissima cordis cogitata, secretissima dicta, occultissima facta, (sub quibus etiam ea, quæ omittuntur, comprehensa volumus) sed et iam quia ^h præsentissima semper memoria tenet, & quasi ante oculos posita videt, quæcunque recte aut secus à nobis unquam fiunt: Ita ut nec ignorantia, nec obliuione, deleri scientia ista; nec fraude, aut astu, aut dolo ullo falli unquam possit: denique, quia ⁱ sapientissime omnia ordinare, disponere, dirigere ac dispensare nō vit, ac re ipsa perpetuo solet.

9. V. *Liberrima voluntatis est*, ^k qui nec intrinseca naturæ suæ necessitate, nec extrinse-

Liberrima voluntatis. ca ullius sive potentiaæ vi, sive objecti efficacia determinatur ad volendum, aut nolen-

^f 2 Corinth. 6.16. Joan. 1.14.23. ^g Job. 41.2,3. Psal. 131. fere toto. ^h 147.5. Prov. 15. 11. Esa. 41. 22,23. ⁱ Jer. 17. 9,10. 1 Sam. 16.7. Psal. 7.10. ^j 94. 11. 1 Cor. 4. 5. ad Heb. 4.13. ^l Joan. 3. 20. ^m Esa. 40.13,14. Rom. 16,17. 2 Tim. 1.17. ⁿ Exod. 33. 19. Psal. 115. 3. ^o 135.6. Mat. 20. 15. Rom. 9. 15, 18. ^p dum,

ap. 2.
amvis
Undē
iversis
ffunt.
iae in-
nino,
n ha-
it,sin-
nt:sive
,futu-
; imo
issima
etiam
umus)
r me-
posita
nobis
, nec
raude,
possit:
ordi-
re no-
i nec
rinse-
i; sive
inatur
nolen-

41.2,3.
1. Esa.
al.7.10.
1. 3. 20.
Exod.
. Rom.
dum,

dum, aut permittendum ea, quæ extra ipsum sunt, aut fiunt; sed pro liberrimo arbitrio suo, sive mero voluntatis suæ consilio, ac beneplacito, sese extendit ad ea omnia vel volendum, vel nolendum, vel permittendum. Et bona quidem omnia ita vult,¹ ut ea etiam approbet æ procuret; quædam etiam jubeat, suadeat, optet, desideret, & suo semper modo efficiat. Mala vero culpæ,² sive peccata, (id est, non tantum malitiā ipsam, sed actus etiam vitiosos, quatenus quidem iis necessario, vel per se, vel posita lege, malitia sive culpa adhæret) revera non vult; sed odit, aversatur, prohibet, dissuadet, punit, & saepe inhibet; nunquam vero efficit, vel procurat. Permittit hæc tamen volens, & permettere vult:³ non quod ea à nobis fieri velit, aut ut fiant efficaciter ordinet, vel decernat; sed quia nostram in iis actionem progredi sinit, nec, ut potest, impedit: idque ne ordinem semel à se constitutum evertat, quamque creaturæ dedit libertatem, ne destruat ac rescindat.

10. VI. *Optimus* °est, tum in se ipso, tum erga creaturas suas: quia non modo per naturam summe perfec- *Optimus, in*
ctus, eoque summe amabilis; *se, & erga nos.*
sed etiam erga creaturas suas,

¹ Psal. 11. 5, 7. & 81. 14. Esa. 5. 1. & deinceps. Mich. 6. 7, 8. 2 Cor. 5. 20. Heb. 13. 18. ² Psal. 5. 5, 6. & 11. 5, 6. Exod. 20. 5, & 34. 7. Deut. 25. 16. & 28. 6. ³ Psal. 81. 13. Act. 14. 26. ° Psal. 18. 1. & dein. & 25. 8. & seqq. & 86. 5. & 103. 8, &c. & 145. 8, 9 Joel 2. 13. Matth. 19. 17. lice

licet inæqualiter, etiam interdum erga peccatores, admodum benignus ac liberalis est: erga fideles vero suos [¶] maxime gratiosus, clemens, longanimis, ac misericors est; imo propensissime affectus ad communicandum iis summum æternumque bonum; hoc est, quo melius ullum, aut maius, ab iisdem nec desiderari, nec haberi unquam potest.

II. VII. *Justissimus* [¶] & *aquifissimus* est, & quidem justitiae & æquitatis inflexibilis: non tantum quia in nobis id, *Justus, sanctus, verax.* quod rectum & æquum est, perpetuo amat, & iniquitatem omnem odio habet: quo etiam nomine *sanc tus* in Scriptura dicitur; sed etiam quia nemini ipse injuriam [¶] unquam facit; inque omnibus operibus ac judiciis suis (in primis autem in legibus ferendis, præmissis distribuendis, & pœnis infligendis) rectitudinem & justitiam, qua suum cuique tribuitur, semper exacte servat, & jus *aquifissimum* exercet: Denique, quia in verbis suis *verax*, [¶] *sincerus*, minimeque simulatus est; inque pactis suis ac promissis exequendis summe *fidelis* ac *constans* est.

[¶] Rom. 2.4. Eph. 2.4. Tit. 3.4. Jac. 1.17. 1 Tim. 2.4. ¶ 4.10. [¶] Gen. 18. 23. ¶ seqq. Deut. 32.4. Psal. 11.5,6,7. ¶ 119.37. ¶ 145.17. [¶] Ezech. 18. 25. ¶ 33.17. ¶ seqq. Matth. 20.13. 2 Thess. 1. 5,6,7. Apocal. 19.2. [¶] 1 Sam. 15.29. Rom. 3.4. 2 Tim. 4.8. ¶ 2.13. Tit. 1.2. Heb. 6.10. 1 Joan. 1.9.

Cap. 2.
pec-
lis est:
tiosus,
s est;
nican-
; hoc
, ab
quam

est, &
non
s id,
a est,
niqui-
n no-
etiam
facit;
s suis
præ-
ndis)
uique
z jus
a ver-
simu-
is ex-

Tim.
32.4.
h. 18.
ess. 1.
3. 4.
Joan.
mni-

12. **VIII.** *Omnipotens* est ; sive potentia invictæ, atque insuperabilis : quia facere potest quidquid vult, invitit licet omnibus rebus creatis ; *Omnipotens.* imo plura semper potest, quam reipſa unquam vult : adeoque simpliciter omnia potest, quæcunque contradictionem non involvunt ; hoc est, quæ nec certæ rerum veritati, nec divinæ ipsius naturæ necessario ac per se repugnant.

13. **IX.** Denique *beatissimus* est, seu *felicissimus*, & quidem beatitudinis "perfectæ & incomprehensibilis : quia & naturam omnibus numeris absolutam, & majestatem summe gloriosam possidet, bonorumque omnium thesauris undiquaque adfluit : nec mali quicquam à quoquam sibi metuit, nec boni ullius extra se unquam indiget ; sed de suo, prout placet, omnia largitur, quippe fons omnium bonorum primus, & semper inexhaustus.

14. Et tantum de *Attributis Dei essentialibus*, huc quidem pertinentibus : quæ omnia & singula scitu utilissima, imo & necessaria hactenus esse credimus, quatenus sine horum notitia Deum recte colere non possumus ; per eam vero possumus. Nam

*Beatus, &
undique per-
fectus.*

*Usus doctrinae
de unitate Dei.*

* Gen. 17.1. 2 Paral. 24.6. Psal. 115. 3. Matt. 19. 26. Marc. 14. 36. Luc. 1. 37. Apoc. 1. 8. & 4. 8.
" Psal. 50. 12. Matth. 11. 25. Act. 17. 24. 1 Tim. 9. 15, 16. Jac. 1. 17. Act. 20. 35.

quia

quia Deus *unus* est, æquum omnino ac necessarium nobis est, ut ab eo uno ^x & solo, tanquam primo salutis nostræ authore, toti animo & corpore pendeamus, inque eum unum vicissim universus noster cultus terminetur & desinat.

15. Quia *irrefragabilis Potestatis, & summa Authoritatis* est, ut ei, quicunque & ubicunque tandem simus, veluti *Regi regum*, ^y ac *Dominō dominantium*, nulli uspiam jurato, neque cuiquam obnoxio, in omnibus humilime nos submittamus: pro beneficiis ^z nobis aliisque necessariis, aut certe utilibus, ipsum indesinenter oremus, proque acceptis gratias ei agamus: adversa etiam omnia, quæcunque immittit, patienter ^a & æquo animo feramus; secundis autem nunquam abutamur, aut insolescamus.

16. Quia *æternus & immutabilis* est, ^b ut *æternæ vitæ præmium*, ab eo gratiæ nobis in Christo promissum, certa fide expectare ac firmiter sperare audeamus; idque nullo unquam tempore aut ab ipso immutatum, aut per alios nobis eruptumiri, certo credamus.

17. Quia *immensus & omnipresens* est, ut

^x Deut. 6. 4. & seqq. Mat. 4. 10. 1 Cor. 8. 5, 6.
^y Gen. 18. 27. 2 Sam. 15. 25, 26. Thren. 2. 25, & seqq.
^z Phil. 4. 6. Heb. 10. 36. ^a Jac. 5. 1, & seqq. 1 Pet. 3. 17. ^b Rom. 16. 25, 26. Tit. 1. 2. Jac. 1. 17, 18. Heb. 6. 17, 18.

Cap.
ubiqu
& sol
bulen
suppli
omni
sione
fiduc
hilqu
præse
quam
18
eo in
ambu
d ferr
stras
deain
bona
nostr
ofera
semp
mus.

19
tatis
cum
præ
popu
corp

^c P
6. 1,
Matth
2 Pet.
7. 6,
1 Cor

ubique locorum circumspete, reverenter & sollicitate, veluti in conspectu ejus, ambulemus; preces etiam & supplicationes nostras, cum *Ufus, ex Omnipræsentia.* omni humilitate & submissione, certaque exauditionis fiducia, semper ad ipsum fundamus; nihilque nisi serium, grave, ac tanti Numinis præsentia dignum, unquam cogitemus, loquamur aut faciamus.

18. Quia *Scientia infallibilis* est, ut coram eo integre ac sincere vivamus, ac provide ambulemus; cogitationes, sermones, & actiones nostras ei semper probare studeamus, causam nostram bonam ei perpetuo commendemus; preces nostras, geinitus ac suspiria nostra ei fiderent offeramus; & nos denique nostraque omnia, semper ei curæ esse, persuasissimum habeamus.

19. Quia *liberrima Potestatis ac Voluntatis* est, ut quæcumque habemus, sive cum aliis communia, sive præ aliis hominibus, aut populis peculiaria bona (quâ corporalia, quâ spiritualia) *Ex liberrima Voluntate.*

^c Psal. 139. 7. & seqq. Amos 9. 2, & seqq. Matth. 6. 1, & dein. ^d Psal. 34. 16, 17. & 94. 7. & seqq. Matth. 6. 4, 6, & 18. Rom. 8. 27. Heb. 4. 11, 12, 13. 2 Pet. 3. 12. ^e Gen. 32. 10. Deut. 4. 4, & seqq. & 7. 6, & seqq. Psalm. 18. 1, & seqq. & 116. 12, &c. 1 Cor. 4. 7.

ipsius

ipsius unius spontaneæ liberalitati, ac liber-
tinae munificentia, accepta feramus: gra-
tiam & favorem ejus sedulo & serio semper
ambiamus, ac sollicite retinere studeamus:
pœnas contra ac minas ejus humiliter de-
precemur; & quæcunque vel ipse facit,
vel ab aliis fieri sinit, vel denique à nobis
fieri vult, ea ex sensu nostro proprio ne
metiamur, sed, ut ab optimo simul & liber-
rimo ipsius arbitrio profecta, religiose sem-
per adoremus.

20. Quia *optimus*, & *beneficus* est, ut
eum toto corde, tota anima, & viribus

Ex Bonitate & Clementia. omnibus amemus & dilig-
amus; ejus promissis animose
fidamus, gratiam & miseri-
cordiam fidenter imploremus, ipsiusque be-
nignissimæ voluntati lubenter & alacriter,
etiam sub cruce, nos conformemus, eique
semper & ubique pareamus.

21. Quia *Aequitatis & Justitiae*, itemque
Veritatis inflexibilis est, ut contra præcipien-

Ex Justitia & Veritate. tem, tentantem, visitantem,
punientem, mala permitten-
tem, &c. nunquam murmu-
reant: & de promissis, ac comininatio-
nibus, aliisque adassertionibus ejus nullo
unquam tempore dubitemus. Et quia

* Rom. 9. 18, & d. & cap. 11.33. & d. Job 1.
& 2, totis. * Deut. 32.6, 20, & seqq. Psal. 18. 1. &
145, per tot. 2 Cor. 1. 3, & d. * Psal. 36. 7. & 73.
2, & d. Rom. 9. 14, & seqq. & 11. 33, & d. Thren.
3. 22, & seqq. Mich. 7. 2. 18. 19.

summe *Sanctus* est, ut ⁱ nos quoque serio sanctimoniaz studio ipsum imitemur.

22. Quia *Potentie insuperabilis* est, ut timemus illum, qui corpus & animam ^{*in} gehennam mittere potest, iramque ejus terribilem reformatumque; & mala quidem, *Ex Omnipotentia.*

quæ comminatur, serio metuamus; bona vero, quæ promittit, firma & indubitate fide expectemus: denique, nec diaboli, nec mortis, nec inferni, nec tyrannorum, nec aliorum ullorum hostium vim ac potentiam, quamdiu Christo servimus, nimium pertimescamus; aut in gratiam illorum quicquam indignum Christi nomine unquam committamus.

23. Quia *beatissimus*, & quidem perfectæ beatitudinis, ac gloriæ maiestatis est, ut ^m ad gloriam gaudiumque ipsius, pro modulo nostro participandum, sedulo adspiciemus; eoque perfecte uniri *Ex Beatitudine.*

cum ipso post hanc vitam, ipsumque coram videre, & plenitudine domus ipsius, bonorumque omnium cœlestium, beari ac satiari desideremus: istoque desiderio ac spe inconcussa fulti, sincere omnia faciamus, quæ nobis mandat; studiose fu-

ⁱ Lev. 19.2. & 20.7. ¹ Pet. 1.15, 16. ^{*} Matth. 10. 28. Deut. 32. 39, & seqq. Jer. 5. 22. Job. 40. 1. & seqq. ¹ Plal. 23, & 27, & 46, totis. Joan. 10. 29. Rom. 18.31, & dein. ^m Mat. 19.28, 29. & c. 25. 21, 23. ¹ Cor. 2.7, 9. ² Tim. 4.7, 8. ¹ Joh. 3. 1, 2, 3. Apoc. 3.20, 21. & capp. 21, & 22, sere totis.

giamus,

giamus, quæ vetat; fortiter denique fera-
mus, quæcunque ferre nos vult; etiamsi
acerbissimæ ac ignominiosissimæ mortis sup-
plicia pro ipsius nomine preferenda forent.
Atque hæc de Natura D E I, communiter
& absolute considerata.

C A P. III.

De S. S. Trinitate.

i. CÆTERUM *distincte* ac *relate* consideratur Deus sub trina ^a hypostasi, sive tribus personis:

*Mysterium
Trinitatis.*

Deus sub trina hypostasi videlicet ipse Deitatem suam, œconomice nobis atque ad seipsum respecti-
ve meditandam, in verbo suo patefecit. Estque hæc Trinitas
Pater, ^b *Filius*, & *Spiritus S.* prout Deitatis hypostasis alia prorsus *avatris*, h. e. impro-
ducta & ingenita est: alia vero per genera-
tionem à Patre producta, sive Patris uni-
genita: alia denique à Patre & Filio pec-
uliariter procedit, sive à Patre per Filium emanat.

2. Et enim *solus* ^p *Pater* originis omnis
Distinctio & expers, seu prorsus ingeniti-
*Ordo Persona-
rum.* tus, & à nullo alio proce-
dens: sed quia Deitatem ta-

^{a b} Mat. 28. 19. Joh. 14. 16, 26. & 15. 26. 1 Cor. 12. 4, 5, 6. 2 Cor. 13. 13. 1 Joan. 5. 7. ^p 1 Cor. 8. 6. Eph. 4. 6.

ra-
msi
sup-
ent.
mter

eratur
e tri-
Dei-
e no-
specifi-
bo suo
rinitas
Deitatis
impro-
genera-
is uni-
lio pe-
Filium

omnis
ingenii
proce-
tem ta-

6. I Cor.
Cor.8.6.

m e

Cap. 3. De S. S. Trinitate.

29

tamen suam , tum ^p *Filio unigenito*, non quidem per creationem, (^q cuius respectu angelici dicuntur filii Dei) neque per gratiosam adoptionem, (per quam nos fideles etiam sumus filii Dei) neque per solam divinæ potestatis, ac gloriae supremæ , qua Mediator est, ^r gratiosam communicationem; sed etiam per veram , attamen arcanam & ineffabilem, ^s generationem ; tum etiam *Spiritu Sancto*, ab utroque procedenti, ^t per similiter arcanam emanationem , sive spirationem, ab æterno communicavit : eoque Pater, fons & origo totius Deitatis, optimo jure censetur.

3. *Filius ergo, & Spiritus Sanctus*, licet, quoad & hypostasin , & modum ordinemque habendi deitatem, à Patre vere distincti ; ejusdem tamen cum Patre Deitatis, seu divinæ essentiæ ac naturæ absolute ac communiter consideratae, vere confortes sunt: prout inter alia maxime probatur ex divinis ^v nominibus , seu titulis ; ^x item, ex divinis proprietatibus , &

*Communio
ejusdem Dei-
tatis.*

^p Joan. 1. 18. & 3. 16. Rom. 8.32. ^q Job 1.6. &
2.1. & c.38.7. ^r Joan. 1.12. Gal. 3. 26. ^s Joan.3.
35. & 5. 22, & seqq. ^t Psal.2.7. Heb.1.2, & seqq.
Joh.1.18. ^u Joan. 15. 26. Gal. 4. 6. ^v 1 Cor.2.11,12.
^x De Filio summatis vide Joan. 1.1. & d. & c. 20.
28. Rom. 9. 5. Col.1.15, & d. Heb.1.2, & d. Apo.
1, & 2, & 3, & 5. fere totis. De Spiritu S. Esai.
11.1, & d. & c. 63.10. 1 Cor.2.10, & d. & 3.16.
& d. & c. 6. 19, 20. & 12. 4, & 11. Act.5.4. &
43.2. & 20.28. Matth.12.31,32.

D

opera-

operationibus, quæ utriusque in sacris literis aperte passim tribuuntur. Atque huc redit summa totius symboli Apostolici, in quo profitemur, nos credere in unum Deum, *Patrem omnipotentem, &c.* & in *Filium ejus unigenitum, &c.* & denique, in *Spiritum Sanctum.*

4. Atque hæc de isto etiam *mysterio* satis: quod quidem admodum sobrie, prudenter, ac religiose tractare, omnino necessarium; & quantum *Pia cautio de hoc Mysterio.* fieri potest, propriis & expressis Spiritus S. phrasibus enunciare, quam tutissimum arbitramur: quum ipse Dei Spiritus sepe quam ^y optime noverit, & quam rectissime naturam suam exprimere potuerit; imo etiam quantum necesse ac satis est, exprimere nobis in suo verbo voluerit: quem tantisper reverenter, & cum summa religione, nos sequi decet, donec Deum ipsum aliquando coram ^z videamus, & perfecte cognoscamus: prout ipse scilicet clarissime se videndum, ac cognoscendum, nobis in glorioso illo seculo futuro dabit. Et hactenus quidem de ipso Deo.

^y 1 Cor. 2. 10. & d. Joh. 1. 18. Matth. 11. 27.

^z Joh. 3. 2. & 1 Cor. 13. 12.

C A P. IV.

De Cognitione Operum divinorum.

1. Secundo loco consideranda veniunt *Opera Dei*, per quæ gloriam ipse suam patefacit, & bona quædam sua nobis cum communicat, seque aliquatenus cognoscendum nobis *Operum Dei* exhibet: quæque proinde *usus varius*. fundamentum quoddam sunt, cui superstruitur jus & authoritas Dei, ^a ex qua iuste postulare à nobis potest & solet cultum, quem & qualem vult: item justitia atque æquitas, secundam quam nos obligamur, talem ex asse cultum ei deferre, ^b qualem ipse exigit pro jure suo.

2. Hujusmodi opera dupliciter ^c consideranda veniunt. I. Quatenus ante secula, seu iacta mundi fundamenta, divinitus præscita & præordinata sunt, quæ uno nomine *decreta* vocari solent.

I. *Divisio, in decretum & executionem.*

II. Quatenus in tempore manifestantur, seu iuxta modum, & ordinem, jam olim in decreto illo divino, (seu generali, seu speciali, seu absoluto, seu conditionato) sapien-

^a Exod.20. per totum. Deut.32.6, & d. Psal.136, per totum. Act. 17. 24, & seqq. Apoc.4.11. ^b Mal. 6. & c. 2.10. ^c Act. 15. 18. Eph. 1. 4. & seqq. Cor.2.7. 2 Tim.1.9. 1 Pet.1.20.

tissime constitutum, *executioni* mandantur. Ex hac autem *executione*, ^d ejusque ratione & modo, judicium faciendum est de *decretis* ipsis. Talia enim omnino sunt *decreta*, quales est eorundem *executio*: neque citra notam inconstantiae fieri potest, ut *executio* decreto non respondeat, nedum ut decreto repugnet, aut contraveniat.

3. Opera ejusmodi executionis, principalia quidem, *duo* sunt: puta *Opus Creationis*,

II. In Creatio-
nem & Re-
deutionem,
&c.

^e cum homo nondum esset; &
Recreationis, sive Redemptionis,
^f cum homo jam lapsus, &
per peccatum mortui atque
condemnationi æternæ, cum
posterioris suis omnibus, ob-

noxius factus esset. Utrique operi adhæret
continua Dei providentia, ^g seu rerum conser-
vatio, & gubernatio; eaque naturis &
proprietatibus rerum creatarum (nisi cum
extra ordinem quid fit, uti in miracu-
lis, &c.) semper accommodata.

^d Psalm. 33. 11. Esa. 14. 26, 27. & c. 46. 10. Jer.
18. 7, & seqq. ^e Gen. 1, per tot. ^f 2 Cor. 25. 17.
^g Eph. 1. 10, & d. Col. 1. per tot. Psal. 104. per totum.

C A P. V.

*De Creatione Mundi, Angelorum,
& Hominum.*

1. **C**reatio mundi est prima ^b & potentissima rerum omnium è nihilo facta productio, nempe primæva illa formatio cœli, terræ, maris, & omnium, quæ in iis sunt, *Creatio Mundi.*
spatio sex dierum perfecta :

de qua etiam in Symbolo Apostolico mentio fit, cum dicimus, *credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.*

2. Inter creaturas maxime excellunt, Angeli & Homines : illi cœlorum, hi terræ incolæ ; illi invisibles, hi *De Angelis.* visibles. *Angeli* sunt ministratorii Spiritus, ^k in cœlis supramundanis ordinarie degentes, ibique coram Deo, veluti apparitores, sive famuli & nuncii adstantes : tum ad laudes ipsius assidue prædicandum, tum ad iussa ejusdem in toto mundo vel annunciatum, vel etiam potenter exequendum:

^b Gen. 1, per totum. Exod. 20.11. Esa. 40.12, & seqq. Psal. 104, per totum ; & 136, per totum. Act. 17.24, & d. Apoc. 4.11. ⁱ Col. 1.16. ^k Heb. 1.14, Dan. 7.9, 10. Apoc. 5.11. Matth. 18.10. Psal. 103.20 25; & 104.4.

3. De horum *Essentia, Ordinibus, Gradibus, Numero, &c.* multa subtiliter extra Scripturas definire, nec necessarium, *Præteritio rerum curiosarum.* nec utile, imo periculosum arbitramur. Sufficit autem nobis, ut, quod de iis Scripturæ clare assertunt, pie credamus. Quod videlicet eorum alii, originem seu principatum suum retinentes, Deo creatori Domino suo constanter adhæserint; qui idcirco ¹ *Sancti, Eletti*

Duplices Angeli dicuntur: *I. Boni.* variis quidem ordinibus, in *Thronos, Potestates, Dominaciones, &c.* distincti; sed quos nemo hominum in hac mortalitate, facile definiverit. Alii,

² contra Deum peccantes, in *II. Mali.* veritate non perfiterint; sed originem primævam ac domicilium officiumque suum jam olim deseruerint; ideoque de cœlo beatorum in tartarum detrusi, & catenis tenebrarum vinciti, passim in hoc inferiore mundo sub ³ principe suo (qui *Serpens ille antiquus, Draco magnus, item deus & Princeps hujus seculi, Tentator ille, Diabolus & Satanæ appellatur*) per aerem

Horum studia, & conatus improbi. vagantur: malique dæmones, & spiritus impuri, sua ipsorum culpa facti, gloriæ Dei & saluti piorum semper & ubique adversantur: in impiis vero, &

¹ Matth. 25.31. Tim. 5.21. 2 Cor. 11.14. Col. 1.16.
1 Pet. 3. 22. ² 2 Pet. 2. 4. Jud. v. 6. Joh. 8. 44.
³ Eph. 2.2. & 6.12. Apoc. 12.9. & d. 1 Thess. 3.5.
2 Thess. 2.9. con-

Cap.5. Angelorum & Hominum. 35

contumaciter divinæ voluntati auscultare nolentibus, ^o potenter per seductiones, sive errores, perque scelera, flagitia, cupiditates mundanas, variaſque artes, fraudes, vim, idolatriam, tyrannidem, aliaque mundi propria opera, dominantur & regnant: omnes olim una impiis hominibus, in pignem æternum præcipitandi.

4. Homines initio tantum duos condidit Deus, ^o virum & fœminam: ac corpus quidem viri ex terra, fœminæ autem ex costa viri formavit: *Creatio Homini-
num ad imagi-
nem DEI.* & utrumque spiritu rationali & immortali ^r donavit; imo ad *imaginem* & *similitudinem* suam creavit; inque hoc mundo, velut regno pulcherrimo, in gratiam ipsorum adornato; quinimo in mundi ipsius amoenissimo *Paradiso*, veluti palatio quodam augusto; ut cæterarum creatarum rerum Dominos, Principesque collocavit, ac constituit.

5. Intellecto vero etiam puro, animoque recto, ^s & libera voluntate, aliisque affectibus integris, ornavit eos Deus: quin & necessaria in isto statu sapientia, integritate, gratiaque varia, sufficienter instruxit, non solum ut glorioſo in cæteras

^o 2 Cor. 4.4. & 11.3. Iobi 1.6. & 2.1. Act. 5.3, 16. & 19. 12, 15. 1 Pet. 5.8. 1 Reg. 22.21, & seqq.
^p Matt. 25.41. Apoc. 20.10. ^q Genes. 1. 26, 27. & 2.7, & seqq. ^r Eccles. 12. 7. Mat. 10.28. ^t Gen. 1.26. & 9.6. Jac. 3.9. Psal. 8. per tot. ^f Eccles. 7. 30. cuius exegesis est Eccli. 15.14. & seqq.

36. *De Creatione Mundi*, Cap. 5.

creaturas imperio, ac dominio recte uti scirent; sed ut Dei etiam Creatoris sui erga se voluntatem imprimis recte intelligerent, suamque propriam voluntatem (qua alioqui libere non tantum cæteris creaturis, sed etiam propriis suis actionibus imperabant) Deo, utpote supremo suo Domino & legislatori, ultro subjicerent: eique constanter obediendo, non hic tantum ex voto vivebant, sed & olim perpetua felicitate bearentur.

6. Quare opus hoc creationis eo potissimum pertinet, ut intelligat homo, se, quic-

Usus & sco- quid boni habet, id Deo
pus Creationis. omne in solidum debere; ei-

que totum, si postulet, redere ac consecrare teneri; denique ad gratias illi perpetuo agendas, summo jure obligatum esse. Qui enim nihil boni habet à seipso, omnia debet ei, à quo habet, quicquid habet: eoque in hoc solo, non in seipso gloriari perpetuo debet.

7. Qui vero huic operi præmittunt, non modo absolutam quorundam singularium

Elenchus Er- hominum electionem ad æternam salutem, sed & similem
roris ex absur- aliorum plerorumque Reprobationem ad æternos crucia-
dis seqq. tos: & quidem utramque pereiuptoriam,

^f Gen. 2, & 3. totis. ^t Psal. 8. 104. & 136. & 145, tot. Act. 14. 15, &c. seq. &c. 17. 24, & d. ^u Apoc. 4. 11. & 14. 7. ^x 1 Cor. 1. 31. & 4. 7. ^y Vide Calvin. l. 3. Inst. c. 21, & 22, & 23, totis. aliosque ejus affectas passim.

ac de singulis nominatim ab omni æternitate factam: ii non modo naturalem rerum ordinem invertunt, sed & verum creationis usum abnegant, & nativam ex opere hoc resultantem vim; obligandi scilicet hominem ad obediendum Deo in omnibus, plane tollunt. Neque enim Deus jure postulare potest, ut homo seipsum exercitio suæ libertatis, quam per creationem acceperat, totum exuat, voluptatumque variarum usufructu privet, alteriusque voluntati, cum maximo suo labore ac molestia, per omnia subiectiat: si jam antea ei destinavit, nulla ipsius præeunte culpa, malum multo majus graviusque infligere, quam bonum illud est, quod per creationem eidem dedit: immo si idcirco ei bonum illud temporale ac leve per creationem impertivit, ut æternum vereque lamentabile malum, antea ipsi præcise destinatum, infligere aliquo prætextu eidem posset. Neque jam ullo jure tenetur homo ad obediendum ei, qui ipsum antequam inobediens esset, immo antequam obdire posset, fataliter ad æternum hoc malum destinavit. Accedit, quod auctores hujus sententiae, Deum non tantum insipientem faciunt, qui nempe destinet eum, qui nondum esset, (imo *Alia atropa ejusdem erroris.* de cuius existentia nihil dum. decretum est) ad vitam, aut mortem æternam; sed etiam injustissimum, adeoque verum ac proprium peccati auctorem. Et enim si Deus creaturam innoxiam, ut illi volunt, prædestinavit ad æternum, vereque

horrendum, exitium; necessum utique est, ut destinaverit eandem ad ipsum quoque peccatum: ³ quia ubi peccatum, vel transgressio non est, ibi locum habere non potest justa poena, seu penalis perditio; eoque nec justa destinatio ad ullam poenam; nedum ad semipiternos cruciatus, ac perpetua & nunquam finienda lamenta. Itaque juxta ² istos etiam Deus propriissime, & ex prima intentione sua, peccati verissima causa erit, quippe causa unica destinationis ad exitium simul & peccatum. Neque jam homo juste ob tale peccatum poterit puniri, ad quod praeceps divinitus est destinatus, eoque ad quod potentissima Dei voluntate seu decreto ac ordinatione tandem est compulsus.

C A P. VI.

De Providentia Dei, seu rerum conservatione & gubernatione.

I. *Creationem* excipit immediate *actualis Dei Providentia*; quæ interim se extendit etiam ad opus *Redemptionis*, ad omniaque tum secula, tum opera & res, quæ in mundo sunt aut fiunt. Est enim hæc aliud nihil, quam ² seria &

³ Genes. 18.23,24,25. &c. 20.4. Ezech. 18.4. Isa. 5.1. & 59.2. Jon. 4.10, 11. Rom. 3.5,6. ² Vide Calvinum locis jam dictis. ³ Psal. 36. 6,7. & 94.7. & seqq. item 104, & 105, & 106, & 107, totis. Prover. 16.7,9,33. Isa. 45.6, & seqq. Amos 3.6, &c.

0.6.
ut
pec-
cessio
justa
sem-
uam
tiam
tione
uipe
simul
o tale
ræcise
1 po-
ordi-

onser-

actualis
se ex-
, ad
, tum
mundo
im hæc
feria &

3.4. Esa.
z Vide
& 947.
is. Prov.
con-

Cap. 6. De Providentia Dei.

39

continua totius hujus universi, atque imprimis hominis (cujus bono, ad Dei gloriam, omnia condita sunt) inspectio, cura & regimen: seu conservatio & sustentatio omnium creaturarum, puta rerum simul & personarum: itemque gubernatio & directio actionum nostrarum, & eventorum omnium (sive bona, sive mala sint) quæ ipsis creaturis, imprimis autem homini, sed maxime pio, in tempore quoquo modo accidunt: & quidem instituta secundum exactissinam normam sapientiæ, justitiae, & æquitatis divinæ.

2. Est igitur hæc partim *generalis*, ^a quoad omnes creature; partim *specialis*, ^b quoad angelos & homines; maxime vero quoad pios & sanctos. *Generali* providentia curat & regit Deus omnia, quæcunque uspiam sunt: ^c dispari tam modo, & gradibus actionum diversis; idque pro suo unius æternæ beneplacito ac vere admiranda sapientia. Neque enim conservat tantum eorum naturas, seu proprietates ac vires; sed iis etiam utitur pro arbitrio suo, sive in bonum, sive in pœnam hominis; communicando scilicet eas, aut negando, auferendo, transferendo, concitando, sistendo, reprimendo, dirigendo, multiplicando, imminuendo, intendendo, remittendo, &c. prout vel bonitas, vel

Duae species.

Generalis,
quoad omnes
Creaturas.

^a Mat.6.26. & 10.29,30. ^b 1 Cor.9.9. 1 Tim.4.10.

^c Psal.10. & 11, fere totis, & aliis jam ante citatis.

gratia seu misericordia & longanimitas; vel contra vindicta, seu ira & severitas Dei postulare videntur. *Specialis* Dei Providen-

Specialis, *quoad Angelos.* *Angelos*, ^d quatenus nobis quidem in Scripturis patefacta est, jam ante in creatione ipsorum satis indicata fuit. Utitur enim Deus illorum opera, tum ad gloriam suam manifestandum, tum omnes mundi partes gubernandum; & speciatim eximia eorundem, tum sapientia, tum potentia, tum celeritate, tum numero, seu multitudine, &c. nempe ut homines doceant, carent, observent, custodiant, solentur, aut etiam puniant, prout ipse sibi gloriosum, & suis salutare arbitratur. Circa

Specialis, quo-
ad Homines. *Homines* autem, sive potius hominum liberas, & imprimis religiosas operationes, variis modis versatur. Nam *primo* libertatem voluntatis ipsorum limitat & circumscribit, per legislationem: ^e ut non possit homo aut velle, aut facere, sine peccato, quicquid vult: *imo* hoc potissimum fine, ut non nisi recta ille & justa velit ac faciat; utque ita, *velut* *imago* *viva*, reflectatur in *Creatorem* suum, ipsique semper ultiro subjectus maneat.

^d Gen. 28.12. & 32.1, 2. & 48.16. Exod. 14.19.
& 23.20, 21. & d. Psal. 91.12. 2 Reg. 6.16, 17. &
19.35. Esa. 6.3, 4. & d. & 37.36. Matth. 18. 10.
Luc. 22.43. Heb. 1.14. ^e Exod. 20.1. & seqq. Deut.
20. per totum. Esa. 1. 19. & seqq. Galat. 3. 19.
& d.

Deinde

Deinde[¶] ut obedientiam illam homo libenter & alacriter præstet, legem quam ei fert Deus, promissis & minis illustribus sancit: utque illam magis ac melius eliciat ac procuret, variis suasionibus, hortationibus, precibus, signis, prodigiis, &c. circa hominem occupatur: eumque semper incitat, extimulat, adjuvat, & corroborat; quantum quidem satis est, ut homo re ipsa ei obediat, & ad finem usque in obedientia perseveret. *Tertio*[¶] obedientiam ipsius, actionesque ex obedientia præstas, cum singulari cura observat, approbat, iis delectatur; utque promissa gratiola remuneratione dignas, fidei semper memoria tenet, atque ut tales ante oculos suos continuo positas habet.

3. Ad inobedientiam ^h sive peccata quod attinet: *Primo* tametsi eam summo odio habet, sciens tamen ac volens permittit: non quidem *Providentia* permissione tali, qua posita, *circa peccata*. non potest non sequi inobedientia, (sic enim necessario inobedientia sequeretur ex permissione Dei, tanquam effectus ex sua causa: jamque Deus omnino peccati auctor esset: immo peccatum revera peccatum non esset, ne lumen pena æterna

[¶] Exod. 19. 5. & seqq. Deut. 27, 28. totis. 2 Cor. 5. 11. & 7. 1. 2 Pet. 1. 3. 4. 1 Joh. 3. 3. Apoc. 3. 18. Ezech. 18. 30. & seqq. Act. 2. 22. & 10. 38. Psal. 81. 14. Esa. 48. 18. [¶] Psal. 10. 17. & 18. 26. & 33. 18. Rom. 12. 1. 2. Heb. 13. 16. Mal. 3. 16. ^h Psal. 5. 5, 6. & 11. 5, 6. Zach. 8. 17. Psal. 81. 15. Act. 14. 16.

(dignum)

dignum;) sed qua posita homo duntaxat actu inobediens esse potest (etsi non impune). si quidem ommino ita velit. Permissio enim vera requirit, ut non tantum potentia voluntatis in se, sed usus etiam potentiae liber sit, atque ad opposita indifferens: sive ut ab omni, interna simul & externa, necessitate maneat immunis. *Secundo*ⁱ actiones ex inobedientia profluentes varie dirigit, pro sapientia sua infinita, vel in hoc aut illud objectum, vel certum in finem, quem & qualem vult: homine ipso saepenumero id nesciente, neque tale quid suspicante, imo interdum invito: easque ita determinat, ut nec semper re ipsa fiant, quando Diabolus & impii eas fieri vellent: neque tot, neque tam graves sint, neque tam diu durent, quam ipsi cuperent. *Tertio*^k factas aut punit, aut remittit, prout ipsi bonum videtur. Nunquam vero actiones malas decernit, ut fiant; neque approbat, neque amat; neque unquam proprius jubet aut imperat: nedum ut eas efficiat, aut procuret: aut ad eas quenquam incitet aut impellat: & propter easdem, ita à se ipso procuratas, puniat aut plestat: sed serio semper eas odit & ^maversatur; ac properteria etiam sancte prohibet ac vetat: &

ⁱ Prov. 16.9. & 21.1. Ezech. 21. 20, 21, 22. Gen. 45.3. & 50.20, 21. Esa. 10.5. & seqq. ^k Joh. 7. 30. &c. 18.5. & d. Luc. 22. 53. Matth. 24.22. 1 Cor. 10.13. Psal. 124, 125. totis. 2 Pet. 2.9. 2 Cor. 4.8, 9. ^l Exod. 34.7. Rom. 9.18. Nahum 1.2, 3. ^m Psal. 5.5. & 11.6. Jac. 1.13. Zac. 8.17. Jer. 15.1. Ezech. 14. 14. Rom. 1.25, & d. & 2.5, & seqq. 2 Thess. 2.10, 11. tall-

tandem peccatores propter eas, præsertim rebelles & obstinatos severiter punit.

4. Modus Providentiae hujus variat, tum

quantitate, tum qualitate. Quantitate: quia

primo curam & affectum su-

um ad omnia objecta non xe-

tendit æque primo, nec æqua-

liter. Homines enim prius ac

magis curat, ² quam cætera

animantia; & inter homines

magis pios, ³ quam impios; & inter pios

magis eximios, h. e. eos, qui vel virtutibus,

vel ⁴ muneribus, ac donis divinis, sive in

Ecclesia, sive in Republica præ cæteris emi-

nent. Quo etiam pertinet illud Apostoli;

Num boves curæ sunt Deo? Secundo, actiones

internas, moraliter per se bonas, magis diligit

& gratas habet, quam nudas personas.

⁵ Non enim, quia persona utcunque placet,

iccirco actiones tales placent: sed contra,

quia actiones istæ placent, idcirco persona

placet. Tertio, circa personas officium

nondum facientes, (sive propter crassam

ignorantiam, qua vitio temporis adhuc la-

borant; sive propter habitum peccati, pro-

fundius forte radicatum, quem difficile est

exuere) majori sepe patientia, ⁶ longanimi-

Varius Provi-
dentia modus
circa diversa
rerum & homi-
num genera.

² I Corinth. 9.9. Matth. 6.26,27. Psalm. 33.18.

³ 1 Tim. 4.10. 1 Pet. 5.7. Psal. 105.15. ⁴ 1 Par. 16.

22. Act. 18.10. Psal. 73.1, & d. Zach. 2.8. Psal. 91.

11,12. Matth. 4.6. ⁵ Genes. 4.7. Prov. 16.7. Jer. 7.

3, & d. Hebr. 11.5,6. Joh. 14.21,23. & 15. 14. &

16.27. ⁶ Att. 17.20. 1 Timoth. 1.13. Apoc. 2, & 3.

totis. Heb. 6.4. & d. 10.26,27,28. 2 Pet. 2.20,21.

tate & tolerantia occupatur, quam circa illuminatos, & contra illustratam conscientiam, vel assidue, vel subinde reluctantantes, aut saepius jam relapsos. *Quarto*, circa vere pios, & jam officium facientes, ordinarie majori affectu, voluptate, studio & cura occupatur, quam circa ullos alios. Unde etiam plura illis, & majora praestat gratiae auxilia, Spiritus S. dona, & salutis media, quam aliis, imo majore tolerantia & patientia, zeloque ardentiore illos, ex infirmitate labentes, ferre solet, quam reliquos. *Quinto*, denique circa officium plane non facientes, & consumacae ac rebellionis diuturnae reos, majore fere odio & ira occupatur, quam circa alios quoscunque peccatores: ¹ immittendo scilicet eis non raro maledictiones graviores: aliquando etiam eos execendo, indurando, tradendo in efficaciam erroris, in prava & propria desideria; inque mentem reprobam, (qua nec ipsa probat, quod reatum est, nec aliis ullis probari jure potest) imo in potestate ipsius Satanae, qui potenter agit in filiis contumacie. Denique non nunquam exemplariter ac palam, ² veluti in theatro mundi, coram sole, & conspectu aliorum, eosdem puniendo, justam iram, ac

¹ Psal. 5. 12, 13. & 18. 20. & seqq. Matth. 13. 12. & 25. 29. 1 Cor. 1. 7. Philip. 1. 6. Apoc. 3. 9, 10. ² Psal. 5. 5, & seqq. & 109. 17, & seqq. Ex. d. 7, & 8. t. t. Lev. 26. 14, & d. Esa. 6. 9. Joh. 12. 40. 2 Thef. 2. 11. Rom. 1. 25, & d. Eph. 2. 2. & 4. 17, 18, 19. ³ Exod. 9. 16. Esa. 14. 4. Dan. 4. 28, 29, & d. Act. 12. 23.

terribilem potentiam suam magnifice in ipsis ostendit.

5. *Qualitate variat*: Quia, primo, circa quædam objeta, vel efficienda, vel impedienda, vel dirigenda, usurpat Deus absolutam & invictam omnipotentiam; ^{Alia diversitas, ex agendi ratione.} *circa quædam vero accommodatum rebus concursum & auxilium, naturæ nostræ quasi attemperatum. Secundo: Quædam immediate per seipsum agit; quædam mediate per Angelos, homines, aut alias creaturas. Tertio: Quædam quasi actione Physica; quædam quasi Morali vel Ethica perficit: idque fit utrumque juxta naturas & facultates, rebus per creationem inditas: raro etiam supra, sed nunquam contra. Denique optime omnia administrat: h. e. & suæ ipsius semper, & rerum naturis ut plurimum convenienter.

6. Quare licet *Providentia divina* ^x omnibus omnium hominum factis, dictis, cogitatis semper interveniat; & per eam omnes externas actiones, atque omnium rerum eventa suo unius arbitrio Deus dispenset: naturalem tamen rerum contingentiam, atque innatam arbitrii humani ^y libertatem, olim semel in creatione

^{I. Porisma, pro contingentia & arbitrii libertate.}

^x 2 Paral. 20. 28. Esa. 46. 10. Esa. 10. 5, 6, 7. & d. Act. 7. 51, & d. ^y Prov. 16. 4, & d. 21. 1, & seqq. Deut. 30. 15, & seqq. 1 Par. 21. 10, & seqq. Esa. 1. & seqq. Act. 5. 4, & d. 1 Cor. 7. 37. 2 Cor. 8. 11. & c. 9. 7.

datam,

46. *De Providentia Dei.* Cap. 6.

datam, nunquam per ipsam tollit: sed rerum naturas ordinarie salvas relinquit: atque ita cum hominis voluntate in agendo concurrit, ut ipsam quoque pro suo genio agere, & libere suas partes obire sinat: nec proinde præcisam bene, nedium male, agendi necessitatem eidem unquam imponat.

7. Nihil igitur uspiam temere aut fortuito fit in universo mundo; id est, Deo vel

II. Contra Fortunam simul & Fatum. ignorante, vel non curante, vel ociose spectante; nedium omnino reluctante, vel prorsus invito, ac ne permettere

quidem volente. Nihil vero etiam ab hominibus vel boni vel mali, plane fataliter atque incontingenter, seu præcise necessario fit: h. e. Deo aut violenter huc illucve voluntatem ipsorum cogente, aut aliquam saltem vim ineluctabilem, decreto aliquo absoluto & semper efficace, (sive id dixeris effectivum, sive permissivum: prout quidem inepte hic loquuntur) sic vel aliter agendi, cuiquam afferente.

8. Itaque nec cœcæ Epicureorum fortuna ac brutæ temeritati, nec ferrex ac fatali

III. Contra Epicureos, Stoicos, &c. *Stoicorum, Manicheorum, aut Prædestinatorum* necessitati, locus in mundo ullus, per veram Dei providentiam (utpote sapienter, sancte, justeque omnia moderantem) unquam relinquitur. Qui duo scopuli, utpote summe noxii ac

• *Vide loca Thesi precedente citata.*

peri-

p.6.
sed
quit:
endo
genio
nec
gendi

for-
o vel
rante,
edum
pror-
mittere
homini-
er at-
cessario
illucve
iquam
uo ab-
dixeris
quidem
agendi,

ortunæ
fatali
m, aut
aii, lo-
per ve-
utpo-
justeque
nquitur.
noxxii ac

peri-

Cap. 7. De Peccato, &c.

47

periculosi in hac materia, præcipue ca-
vendi sunt. Unde porro vere pii, de his
omnibus recte informati, in adversis qui-
dem patientes, in secundis vero grati sem-
per erga Deum redduntur; & præterea in
futurum quoque optimam in Deo fidissimo
Patre suo, spem libenter & assidue reponunt.

C A P. VII.

De Peccato & Miseria Hominis.

1. **H**O C utrumque, quod diximus, opus
divinæ bonitatis, *Creationem* scilicet
& *Providentiam*, sequutum est singulare opus
Gratiæ & *Misericordiæ*: sed
cui occasionem quandam de- Peccatum pra-
dit ipsum peccatum, & quæ it Redemptioni.
peccatum consecuta est, justa
pœna, sive pœnalis & misera hominis con-
ditio: unde credentes per Christum gratis
liberantur: de quibus ex ordine deinceps
agendum erit.

2. Peccatum hac ratione primitus indu-
ctum est in mundum. ^b Creato cum ejusmo-
di, quas diximus, facultatibus
hominis dedit Deus legem, de De primo
Adami peccato.
non comedendo fructu arboris

---

^b Job. 1. 21. & 2. 10. Psal. 18, per totum; & 116.
12, 13, & d. Matth. 6. 25, & d. 2 Tim. 4. 17, 18.
^a Rom. 3. 20, & d. & 5. 12, & d. & 6. 20, & d.
^b Gen. 2. 16, 17.

scientia

scientiae boni & mali, positæ in medio horti, sub pena mortis æternæ & variarum præterea miseriærum. Eam vero legem transgressus est *Adam*, ^c una cum *Eva* uxore sua, seducta à Satana, & falsis persuasionibus decepta. Transgressus est, inquam, non spontanea tantum, sed prorsus libera ^d voluntate: quia nec per violentiam ullam impulsionem externam, nec per secretam aliquam & occultam determinationem, aut necessitationem (sive à Deo, sive à Diabolo profectam) ad fructum vetitum volendum, decerpendum & comedendum, adactus est: nec per ullius divinæ virtutis, aut actionis, ad evitandum peccatum necessariæ, aliquam substractionem, aut negationem, (quam alii imperite permissionem, sive decreta efficax permissivum appellant) in peccatum hoc incidit: nec denique per imperium, jussum, aut instinctum ullum, quantumvis arcanum & occultum, ad transgrediendum à Deo impulsus aut commotus fuit: (ut haberet sc. Deus occasionem exercendi misericordiam suam parcentem, &

*Elenchus Erroris, de modo
& causa hujus
Peccati.*

justitiam punientem) prout quidam perverse docent. Sic enim Deus vere, proprie, ac denique præcipuus, imo solus, peccati auctor esset: imo sic transgressio illa, verum peccatum non fu-

^c Gen. 3.1, & seqq. Rom. 5.12, & d. 1 Tim. 2.13.
² Cor. 11.3. ^d Eccles. 7.35. Rom. 5. 18, 19. Gen. 2. 1, & seqq.

set: neque per illam homo vere reus, aut jure miser fieri potuisset: Proinde neque Deus veræ misericordiæ & veræ justitiæ exercendæ occasionem hinc consequutus fuisset. Sed pura puta arbitrii libertate, ab omnium interna tum externa necessitate prorsus immunis, homo peccatum hoc commisit, sola Dei permissione interveniente; solaque Diaboli suasione, sed cui facile homo resistere, & aures non præbere poterat, istic præunte, & fructus pulchritudine ac gratia extrinsecus alliciente.

3. Per transgressionem hanc factus est homo, ex vi comminationis divinæ, & reus æternæ mortis, ac multiplicis misericordiæ: exutusque est primæva illa felicitate, quam in creatione acceperat, ac propterea ejectus ex horto illo amoenissimo (cœlestis Paradisi typo) in quo aliqui feliciter cum Deo conversabatur: & perpetuo separatus ab arbore vitæ, quæ symbolum erat beatæ immortalitatis.

*Reatus hinc
ortus.*

4. Quia vero Adamus stirps ac radix erat totius generis humani, ideo non seipsum tantum, sed omnes etiam posteros suos, (qui quasi in lumbis ipsius conclusi erant, & ex ipso per naturalem generationem prodituri) eidem morti ac misericordiæ involvit,

*Eius propagatio
n ad posterorum.*

* Gen. 2.17, & 3.16. & seqq. Rom. 5.12, & seqq.
† Gen. 3.21, & seqq. Apoc. 2.7. & 21.14. § Act. 17.
26. Heb. 7.10.

&

& una secum implicit : ^b adeo ut omnes homines, sine ullo discriminē, excepto solo D.N. Iesu Christo, per hoc unicum Adami peccatum privati sint primæva illa felicitate, & destituti vera justitia, ad æternam salutem consequendam necessaria, adeoque morti illi, quam diximus, & multiplici miseriae etiam nunc obnoxii nascantur. Atque hoc vulgo *Peccatum Originis* dici solet. De quo tamen tenendum est, Deum illum benignissimum, isti generali malo, quod ad

Remedium in nos ab Adamo derivatum est, gratuitum in filio suo dilecto Iesu Christo, velut

altero & novo Adamo, remedium omnibus præparasse. Ut vel hinc noxious illorum error ⁱ satis appareat, qui decretum absolutæ Reprobationis, ab ipsis confictum, in isto peccato fundare sentent.

5. Præter hoc peccatum sunt & alia propria, seu ~~actuaria~~ uniuscujusque hominis

Peccata actuaria ^b peccata ; ^c quæ & reatum nostrum coram Deo revera multiplicant, & mentem in rebus spiritualibus obscurant, imo paulatim excorcant ; denique voluntatem nostram magis ac magis adsuetudine ipsa peccandi depravant.

^b Rom. 5. 12, & seqq. Job. 14. 1, & seqq. ⁱ Vide Canones Synodi Dordrac. cap. 1, statim ab initio.

^c Genes. 6. 5. & 8. 21. 2 Cor. 4. 3. Eph. 4. 17, 18, 19. Jer. 13. 23. Joan. 8. 34. Rom. 7. 14, & seq. 2 Petr. 2. 19.

6. Hujusmodi peccatorum species variæ sunt, variique gradus; prout ex variis ipso-
rum objectis, subiectis, causis, *Eorum species*
modis, effectis, ac circum- & genera.
stantiis intelligi potest: puta
aliud commissionis, aliud omissionis:
aliud carnis, aliud Spiritus: aliud ex
ignorantia: aliud ex subi- Distinctio inter
opera carnis, &
leviores lapsus.
ta passione, sive infirmitate;
aliud ex destinata malitia proficiscens: aliud contra
conscientiam; aliud non contra conscientiam:
aliud regnans, aliud non regnans: aliud
ad mortem, aliud non ad mortem: aliud
contra Spiritum S. aliud non contra Spir-
itum S. &c. De hisce illud semper tenendum
est, esse quædam peccata actualia, de qui-
bus aut expreſſe ſcriptum, aut non obſcure
indicatum eſt, quod qui ea facit, regni cœleſ-
tis & vitæ aeternæ particeps eſſe nequeat: qua-
lia ſunt opera illa carnis omnia, quæ ad Galat. 5. 1 Cor. 5. & Ephes. 5. Tit. 3. & alibi
describuntur, & quæ iis ſimilia ſunt: sive
ea cum contemptu Dei, & rationis rectæ
manifesto abuſu conjuñcta ſint: sive talia
ſaltem, * quæ eum, qui aeterna & cœleſtia

---

¹ Luc. 12. 47. Jac. 4. ult. ^m 2 Cor. 7. 1. ⁿ 1 Tim.
1. 13. Luc. 23. 34. Act. 3. 17. ^o Gal. 6. 1. Matth.
26. 70. 1 Sam. 25. 13, 21. ^p Psal. 19. 14. Num. 15. 30, &
seqq. Matth. 26. 14, 15. 2 Sam. 11. 15. ^q Luc. 12. 47.
Pſal. 19. 13. ^r Rom. 6. 12. ^s 1 Joan. 5. 16. ^t Matth.
12. 31. 32. Mar. 3. 29. Luc. 12. 10. ^u Num. 15. 30.
Rom. 1. 28. & 2. 17, 21, 22, 23. & 3. 8, & d. ^v 1 Joan.
2. 15. Matth. 6. 32,

bona

bona desiderat, minime decent: uti sunt, mundi & rerum mundanarum amor, & anxiae ac perpetuae fere de iis consequendis, possidendis ac retinendis curae & sollicitudinis, &c. Quædam vero sunt talia, ut leviores lapsus potius dici mereantur, quam crimina; ² per quæ, juxta grauitatem Dei foedus & paternam benignitatem, non excluditur homo à spe vitæ æternæ; licet se ab eorum aliquo nondum omnino exolvat: si modo sciens prudens sibi ipse difficultatem non injiciat ab iis se exolvendi, aut alia quacunque ratione in iis manendi: sed quod in illa incidat, per solam incogitantiam, fragilitatem, inadvertentiam, aut subitam aliquam passionem contingat: sive ex naturæ aliquo temperamento, sive ex consuetudine mala, sive ex improviso aliquo casu, &c. id oriatur. Itaque fere semper actus hic ab habitibus; &, in illo genere, imperfectiones ac fragilitates manifestæ, ab iis actibus, qui contra dictamen naturalis rationis, aut supernaturalis revelationis expressum & præsens fiunt, & cum aperta præcepti aliquujus transgressione, & injuria proximi sunt conjuncti (præsertim ex Novi Testam. sensu;) accurate distinguenda veniunt.

7. Pro diversâ quantitate, & qualitate peccatorum, varia quoque pena à Deo constituta est: puta

---

² Psalm. 19. 33. Math. 18. 22. Galat. 6. 17, & seq.
Heb. 5. 2. Jac. 3. 2. 1 Pet. 4. 8.

tum ^a damni, tum sensus, tum temporalis, tum æterna, tum denique corporalis, tum spiritualis, &c.

8. *Duplex autem illa peccati vis & efficacia*, cuius supra mentio facta est (nempe *damnatio*, seu *mors æterna*, & *servitus peccati*, seu *captivitas sub pescati consuetudine*) jam ^{Duplex peccati vis sub V. T.} olim clarissime apparuit, quamdiu Deus salutarem gratiam suam, ante secula destinata, ^b peccatoribus plane ac plene nondum revelavit; sed eminus, obscure, & quasi per transennam tantum ostendit: sub generali scilicet gratiæ & favoris sui promisso, & sub rerum corporalium typo ^c & umbra. Etsi enim in veteri Testamento non omnino desuerunt, qui gratiæ istius divinæ auxilio adjuti in Deum crediderunt, & per fidem coram ipso integre ac sincere ambulaverunt; vitaque juxta Dei voluntatem composita, dominium peccati excusserunt, & per eandem vivam fidem etiam vere iustificati fuerunt, sive à reatu peccatorum absoluti, & æternæ vitæ præmio donati: ^d prout in *Abelis*, *Enochi*, & *Abrahami*, Patris omnium credentium, &c. exemplis liquet: plerique tamen peccati pondere ac miseriæ mole ab-

^a Gen. 3.16, & seqq. Deut. 27 & 28, totis. Ezech. 18.12, 13, &c. Rom. 5.12. & 6.23. Jac. 1.15. ^b Jacob. 1.18. Matth. 11.27. Eph. 3.9, 10, 12. 2 Tim. 1.9, 10. Tit. 2.11. ^c Gen. 10.1, &c. & 17.7. Heb. 11.16. ^d Heb. 10.6. Jo. 1.17. Col. 2.17. ^e Gen. 4.47. & c. 5.24. Heb. 11, per totum.

repti fuerunt, & veluti obruti. Principio enim, cum lex nulla scripta adhuc lata esset; sed rationis naturalis dicta-

I. Ante Diluvium.

imen, paternæ traditiones, aliæque quædam divinæ & Angelicæ revelationes, & apparitiones tantum, Deo ita ordinante, inter homines vigerent: ^f peccatum non modo in mundo fuit, sed & vim suam adeo exeruit, ut universa caro (paucis ^g exceptis, qui justi fuerunt & sanctè coram Deo per fidem ambularunt) viam suam ^h corrumperet, & omne figmentum hominis tantummodo malum esset ab ipsa pueritia. Unde reatus peccati adeo tunc auctus est, ut diluvium universale in mundum ⁱ impiorum inductum sit.

9. Deinde post Diluvium non modo non est deletum peccatum, sed potius, fermenti

II. Post Diluvium, ante legem Mosis.

instar, diffusum ac dilatatum per universum genus humandum: adeo ^k ut integri Pöpuli, Nationes & Regiones idolatria aliisque fidis & abominandis peccatis passim se polluerent, & in maximis amplissimisque hominum communitatibus vix ⁱ decem justi aliquando exarent. Tandem cum Deus, præteritis aliis nationibus, ^m certos quosdam homines ex

^f Rom. 5. 13. ^g Genes. 5. 24, & 6. 9. Act. 11. 3, & d. ^h Genes. 6. 5, 11, 12. & c. 8. 21. ⁱ 2 Pet. 2. 5. ^k Jos. 24. 2, 3. Gen. 18. 20. ^l Gen. 18. 32. ^m Act. 14. 16. Psal. 147. 19, 20. Deuter. 7. 6, 7, &c. & c. 9. 4, 5, 6, &c.

•7.
pio
let;
ta-
nes,
&
ap-
ter
o in
ruit,
justi
am-
, &
ma-
eatus
vium
indu-

non
menti
tatum
numa-
ri Po-
regions
nan-
& in
commu-
o ex a-
is alii
ines ex

Aet.11.3,
Pet.2.5.
^m Aet.
&c. 9.
reli-

Cap. 7. *De Peccato, &c.* 55

reliqua idololatrarum & pecatorum turba sibi feligeret, eorumque posteris speciali gratia legem scriptam, multis variisque preceptis (moralibus, ceremonialibus, politicas) constantem, ^a veluti jum-
gum ac praesidium onerosum atque insup-
portabile imponeret, ^b &, quo melius hi à peccando quotidie reprimerentur, & ad officium faciendum compellerentur, etiam severissimis ^c minis ac promissionibus multiplicibus eandem fanciret: quin & subinde gratosæ suæ voluntatis conciones, per ^d prophetas, aliosque servos suos, repeti atque inculcari iis curaret ad transgressiones amplius impediendum; nihilominus tamen vicit peccatum, & non modo non est extinctum ejus dominium per legem istam; reatusque ^e per sanguinem taurorum & hircorum, aliaque id genus sacrificia non sublatus; sed magis etiam magisque peccatum auctum, & veluti aculeo indito per legem extimulatum; reatusque mortis & condemnationis usque adeo aggravatus est, ut universus mundus sub peccatum conclusus, & condemnationi factus fuerit obnoxius.

10. Ex quo tandem summa *gratia divina*, in Christo Servatore nobis ante secula pra-

---

^a Act.15.10. Gal.3.23. ^b Gal.3.14. ^c Lev.26.
3, & d. Deut.27.15, & d. & c. 28. per totum.
^d Es.61.1. & d. & c. 62.6, & d. Paral.36.15.
Act.7.51,52,53. ^e Rom.5.20. & c. 7.8. Heb.7.18,
19. & c. 9.20. & 10.4. Rom.3.19,20. & 11.32.

paratae *necessitas* simul & *utilitas* evidenter
apparuit: quippe sine qua nec miserabile

Usus & ne-
cessitas gratia
Christi.

peccati jugum excutere, ^f nec
quicquam in tota Religione
vere bonum operari; nec de-
nique mortem æternam, aut
ullam veram peccati pœnam, ^f effugerè un-
quam possumus: nedum ut salutem æter-
nam sine illa per nos ipsos, aut per alias
creaturas, consequi aliquando possumus.

C A P. VIII.

*De Opere Redemptionis, deque Persona
& Officiis Iesu Christi.*

1. **Q**UARE visum fuit clementissimo Deo,
in ^a fine seculorum, sive in plenitu-
dine temporis, excellenti ^b unum opus illud,
quod ^b ante jacta mundi fun-
*Opus Redem-
ptionis, quod-
nam sit.* damenta præsriverat, sive in
se ipso proposuerat, & laben-
tibus seculis sub variis figuris,
^c umbris ac typis, (rudi quasi minerva de-
lineatum) mortalibus eminus videndum,
atque obscure cognoscendum dederat, reipsa
ordiri & probe exequi: videlicet opus *Redem-*

^f Rom. 6. 14, & d. & 17. 1, & d. & 8. 1, &
seqq. Gal. 11. 24. Act. 4. 12. & 13. 38, 39. ^a 1 Cor.
10. 11. Gal. 4. 4. ^b 1 Pet. 1. 20. Eph. 1. 9, 10. & 3. 9.
^c Heb. 9, per totum.

ptionis,

C
pt
po
æt
ca
&
spe
ret
pe
vol
tar

filii
Ch
pro
ut
tem
ferio
æter
nob
riisq
per
cace
opta
perd
3.
Iesu
quid
est,
tibus

d 2
seq. 1
16, &
4. 12, &

8.
ter
ile
nec
one
de-
aut
un-
ter-
lias

Cap. 8. De Operे Redemptionis, &c. 57

ptionis^d sive Novæ Creationis: quo hominem, per peccatum mortis ac condemnationis æternæ reum factum, & sub servitute peccati misere jacentem, ex mera sua gratia & misericordia à reatu illo liberaret, & in spem vitæ æternæ atque immortalis restitueret; viresque sufficientes, imo exuberantes, ad peccati dominium excutiendum, & divinæ voluntati toto corde obsequendum suppeditaret.

2. Hoc opus peregit Deus per unicum filium suum unigenitum, D. N. Iesum Christum: quem videlicet propterea in mundum misit, ut clementissimam voluntatem suam, de peccatoribus serio resipiscentibus & vere credentibus æterna salute gratis donandis, non modo nobis apertissime per ipsum declararet, variisque modis confirmaret; sed & re ipsa, per sanctissimam ipsius obedientiam, & efficacem Spiritus S. operationem, in nobis ad optatum finem, quantum in se est, gradatim perduceret.

3. Porro hujus Filii Dei, domini nostri Iesu Christi, universa cognitio, quatenus quidem ad salutem necessaria est, duabus potissimum partibus continetur. Nam partim

*Executio ejus
per Christum.*

*De persona
Christi.*

^d 2 Cor. 5.12, & d. Rom. 5.12, & d. & 8.3, &
seq. 1 Pet. 1.3, & d. Eph. 2.1, & seqq. ^e Joan. 3.
16, & seq. & 8.26. Matth. 11.27. Joan. 1.18. Act
4.12, & 10.43. Gal. 4.4. Tit. 2.11, 12.

58 De Operē Redemptionis, &c. Cap. 8.

ad personam, partim ad officium ejus pertinet. Respectu personae Iesus Christus est verus & eternusque Deus, ^f & simul verus ac perfecte justus homo, ^g in una eademque persona: quippe naturalis, unigenitus, ac proprius Dei Filius, ^h in plenitudine temporis, per operationem Spiritus S. verus & integer homo factus, atque ex Maria virgine, sine ulla peccati labe, natus.

4. Factus autem est homo non modo verus, sive quoad substantiam integer, ac perfectus,

*De humanae
ejus naturae ve-
ritate, perfe-
ctione, &c.* corpore scilicet vere humano, & animo rationali constans: sed etiam iisdein, quibus nos, infirmitatibus, ⁱ passionibus,

aerumnis, afflictionibus, angustiis, doloribus, tristitiis, ignominiis, opprobriis, adeoque acerbissimae morti, vere obnoxius: idque hoc ipso fine, ut fratribus suis per omnia similis effectus, (attamen sine peccato) misericors ac fidelis noster Pontifex esset in iis, quæ apud Deum agenda erant, ad expiandum peccata populi, &c. Atque hoc sibi vult Articulus ille Symboli Apostolici, de Iesu Christo: *Credo in Iesum Christum, filium Dei unigenitum, dominum no-*

---

^f Joan. 1. 1, & seqq. & 20. 28. Rom. 9. 5. ^g Joan. 5. 20. ^h 1 Tim. 2. 5. Matth. 16. 16. 2 Cor. 10. 21, 22. & c. 5. 21. 2 Pet. 2. 22, & c. 3. 18. ⁱ Joan. 1. 14, & d. & c. 3. 18. Rom. 1. 3, 4. & c. 8. 32. Galat. 4. 4. Luc. 2. 31, & seqq. Heb. 4. 14. ^j Joan. 1. 14, & seq. Heb. 2. 14, & seqq. & c. 4. 15. & 5. 7. Rom. 1. 3. & 8. 3. Gal. 4. 4, & d.

3.
et..
us
er-
o-
is,
te-
ne,

us,
tus,
no,
ns:
nos,
bus,
an-
op-
vere
ribus
amen
holter
enda
&c.
nboli
Iesum
m no-

1 Joan.
10.21,
Joan.1.
. Galat.
. 14,&
Rom.1.

strum

Cap. 8. De Opere Redemptionis, &c. 59

strum; qui concepsus est ex Spiritu S. natus ex Maria virgine.

5. Officium Iesu Christi triplex est; Propheticum, Sacerdotale, Regium: ^k quod ille universum, partim iam olim in his terris, sub statu humilitatis & exinanitionis, sedeliter, administravit; partim etiam nunc in celo, sub statu gloria & exaltationis, gloriose administrat. Ad priorem statum pertinent Articuli sequentes:

^l Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferos. Quibus, quasi gradibus qui Status Hubusdaim, universa Iesu Christi militatis. humiliatio, qualis scil. Prophetam & Sacerdotem nostram decebat, sensim consummata fuit. Ad posteriorem referendi sunt isti: ^m Tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad caelos, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis; inde venturus est ad iudicandum vivos & mortuos. Quibus rebus, partim preparatio quedam ad Regiam simul & Pontificiam I. Christi dignitatem; partim haec ipsa dignitas, ejusque magnifica exertio, egregie describitur.

6. Propheticum munus iam olim totum pergit, cum voluntatem Dei de vera salute

^k Luc. 1,32,33. Act. 3,22,23. Heb. 5, & 6, & 7. Apocal. 1. 5. & 19. 16. ^l 1 Tim. 6,13. Act. 2,36. 1 Cor. 1,23. & 2,2. Eph. 4,9. Psal. 2,5, & d. Hebr. 1,2,10, & seqq. ^m Marc. 16,19,20. Rom. 8,34. Heb. 3, 25, & d. & c. 8, 1, & d.

seu vita æterna omnibus vere credentibus & obedientibus post mortem communicanda,

I. *Munus Propheticum.* non modo nobis per ^a Evangelium suum palam exposuit ; sed & manifestis, atque omni exceptione majoribus, signis ^b & miraculis, adeoque propriæ obedientiæ ^c exemplo, in vita simul & morte sua, luculenter confirmavit ; quin & jam post ^d mortem suam variis argumentis, per quadraginta dies, solidissime afferuit & comprobavit.

7. *Sacerdotale munus ex parte olim obiit,* cum mandato Patris ; cui ^e humiliter mor-

II. *Sacerdotale.* rem gerens, maledictam ^f crucis mortem pro nobis subiit, seque ipsum pro peccatis totius generis humani victimam propitiatoriam Deo Patri obtulit, atque innoxium in ara crucis mactari passus est : ^g partim adhuc assidue obit, dum redivivus hominum causa in cœlo coram facie Dei continenter appetet, proque credentibus efficaciter & gloriose intercedit, advocatum scilicet, ac patronum fidelissimum se iis semper & ubique præstans.

8. *Regium officium etiam nunc perpetuo exerceat,* dum semel ex morte à Patre susci-

^a Joan. 1. 18. & 15. 35. ^b Tim. 1. 10. ^c Joan. 5. 36. & 15. 24. Act. 2. 22. & 10. 26. ^d Pet. 2. 21. Phil. 2. 5. ^e Act. 1. 3, & d. Joh. 20, & 21, fere totis. ^f Phil. 2. 8. ^g Eph. 5. 2. Gal. 3. 13. Heb. 2. 9, 10. & 10. 5, 6. ^h Joan. 2. 2. ⁱ Rom. 8. 34. Hebr. 7. 24. 25. tatus,

^x Ma
seqq.
& d.
totis.
25. 3
I Th

tatus, inque ^ucœlestem summæ majestatis thronum sublatus, & ad dextram Dei in excelsis collocatus, ^x omnemque in cœlo & terra potesta- III. *Regium.*
tem adeptus, magnifice ubi-
que imperat: & quidem omnia pro arbitrio suo sic administrat, ut ^y in primis saluti fidelium suorum consulat: dum scilicet non modo ministerium Evangelii nostro bono, jam olim instituit; sed & continuo, adversus omnis generis obstacula, potenter conservat; inque eo spiritualem suam efficaciam mirabiliter adhuc exerit: dumque ^z fideles suos subditos adversus Satanæ, Tyrannorum, aliorumque cinnium inimicorum, artes, fraudes, insidias, vim ac potentiam per Spiritum suum, Angelosque ministros, potenter in hac vita munit, protegit & defendit; donec in ^a extremo judicio & hos omnes profus aboleat, & illos in gloriam suam cœlestem atque immortalem assumat, æternumque fœlices ac beatos reddat. Et hisce quidem officiis superstruitur, & agnitus, & cultus Iesu Christi proprius, quatenus Mediator est; de quibus postea, suo loco.

9. Cæterum hinc patet Iesum Christum

^u Heb. 1.3. Apoc. 3.21. 1 Thes. 1.10. Ps. 110.1.
^x Matth. 28.18. Act. 2.36. ^y Ephes. 1. 20, 21, 22, &
seqq. & 4. 11, & d. Psal. 2. 8, & seqq. & 110. 1,
& d. Mar. 16.30. 1 Cor. 15.24, & seqq. ^z Apoc. 2.3.
totis. Act. 12. 11. & 18.10. Heb. 1. 14. ^a Matth.
25.30, & seqq. 1 Corinth. 15.24. 2 Theffsal. 1. 7, 8, 9.
1 Theff. 4.17. 2 Theff. 1.9, 10. Matth. 24.31.

non una ratione Servatorem nostrum esse, puta non solo præconio, exemplo, martyrioque suo; sive non ideo

Christus multis modis Servator noster est. tantum, quia æternæ salutis viam nobis annunciat, ac miraculis, item exemplo vita,

& morte sua confirmavit; sibique hac via supremam nos salvandi potestatem, ac virtutem acquisivit; sed etiam vero erga Deum merito & efficacia hinc orta, & immediate nos respiciente. Merito quidem, quia salutem æternam nobis obedientia suâ premeruit, seu quia hoc mediante, præsertim violenta & cruenta ipsius morte, (veluti $\lambda\upsilon\tau\epsilon\omega$ seu redemptionis pretio, ac sacrificio propitiatorio) Deus haec tenus sibi omnes peccatores reconciliavit; ut per & propter hoc ipsum $\lambda\upsilon\tau\epsilon\omega$ ac sacrificium in gratiam cum iis redire, & ostium salutis æternæ, viamque immortalitatis pandere ipsis voluerit: prout id ipsum multis ante seculis sub variis typis, figuris, & umbris veteris Testamenti, atque in primis sub typo Sacrificii istius solennis, quod semel quotannis in Sancto Sanctorum peragebat Pontifex maximus, præfiguratum fuerat. Efficacia vero Servator noster est, quatenus spiritualem meriti illius sui virtutem ac fructum fidelibus suis efficaciter applicat, &

^c Matth.20.28. Rom. 5.8,9. & 19. Phil.2.5, & d.
^a Tim.2.5,6. ^d Lev. 16, per totum. Heb. 9, per totum; & c. 10, & d. ^e Rom.8.34, & cap. 14.9.
^a Ioah.14.12. Heb. 4.4, & d. Act. 10.21, & seqq.
^a Pet.1.3.

re ipsa fruendum dat, eosque omnium beneficiorum, obedientia sua partorum, re ipsa per fidem participes reddit; de quibus statim amplius.

10. Meriti autem hujus universam vim, atque efficaciam veritatem enervant, imo funditus evertunt ii, qui & *Electio-*
nem & Reprobationem absolutam Elenchus Er-
certarum personarum (sive *voris.*) ante lapsum, sive in & sub lapsu tantum, citra fidem in Christum, & contrariam inobedientiam, consideratarum) *Vide Calvin.*
 ordine primo factam esse asse-
 runt, quam Iesus Christus *supra: item*
a Patre ipsis destinatus sit Me-
diator. Neque enim pro illis *Canones Synodi*
Dordracene, veram peccatorum expiatio-
nis *presertim c. i.*
Et.
 nem per Christi *autem* fieri necesse fuit, imo ne possibile quidem, (si verum ingenue dicendum est) quorum perempatoria & abso-
 luta, partim ad vitam, partim ad mor-
 tem, destinatio jam ante nominatim facta
 fuit: *Electi* enim, quos vocant, sive
 ad vitam prædestinati, expiatione & recon-
 ciliatione tali opus non habent: quia eo
 ipso, quod præcise ad salutem electi sunt, in
 flagranti Dei gratia sunt, iamque à Deo
 amore summo & immutabili, qualis filiorum
 & hæredum Dei proprius est, necessario di-
 liguntur. Pro *Reprobis* autem, quos isti
 vocant, expiationem vere factam esse ipsum
 negant; & res alioqui per se absurdâ est;
 quippe quæ contradictionem implicat. *Eo-*
ipso.

ipso enim, quod ex istorum hominum sensu
Reprobi sunt; ab expiatione per Christum
facta prorsus excluduntur: quia quos Deus
immutabili decreto semel à salute repro-
bavit, sive æterno exitio devovit, illis nec
serio vult, nec velle potest, ut ullum salutare
bonum re ipsa conferatur, nedum ut
expiatio jam dicta iisdem cum electis revera
communis sit. Atque hæc de præcipuis Dei
operibus summatim hactenus.

C A P. IX.

*De Cognitione Voluntatis Divinae, in
Fædere Novo patefactæ.*

1. **P**Orro voluntas Dei, ^a Fædere gratuito
comprehensa, quam nobis in Evangelio suo summus Propheta noster, unigenitus Dei Filius clare ac plene
Duplex Dei voluntas in N.T. revelavit, duo præcipua capita complectitur. Primum, ea,
quæ Deus à parte sua, per Iesum Christum Filium suum, in nobis, aut circa nos, facere decrevit; ut salutis æternæ, per ipsum oblatæ, participes efficiamur. Secundum, ea, quæ à nobis, mediante gratia sua, omnino fieri vult, si salutem æternam re ipsa consequi velimus.

2. Quæ Deus à parte sua facere ad salutem

^a Jer. 31.30. & seqq. Heb. 8, fere per totum. Heb. 9.15, & seqq. & 10.15, & seqq..

nostram

nostram decrevit, duo potissimum sunt.
 I. Decrevit ad honorem Filii sui dilecti,
^b omnes & solos vere in no-
 men ipsius credentes, sive ip-
 sius Evangelio obedientes, & *Subdivisio prioris.*
 in fide atque obedientia ista
 ad mortem usque perseverantes, per ipsum
 ad salutem & vitam æternam eligere, sibi in
 filios adoptare, justificare, Spiritu S. ob-
 signare, & tandem glorificare: contra vero
 incredulos & impenitentes à salute & vita
 reprobare, & perpetuo damnare. II. Decre-
 vit ejusmodi efficacem gratiam, per eundem
 Filium suum, omnibus vocatis, quantumvis
 miseris peccatoribus, conferre; ^c per quam
 re ipsa in Christum Servatorem suum crede-
 re, Evangelio ejus obedire, atque à dominio
 & reatu peccati liberari possint: imo etiam
 per quam re ipsa credant, obedient, & libe-
 rentur, nisi nova contumacia & rebellione
 gratiam Dei oblatam rejiciant.

3. Primum decretum, est *decretum Præde-
 stinationis ad Salutem*, sive *Electionis ad Glo-
 riam*; quo statuitur vera ne-
 cessitas simul atque utilitas
 fidei & obedientiae nostræ ad *Prædestinatio
 ad Salutem.*
 salutem & gloriam conse-
 quendam: ante quod aliud ordine prius

^b Joan. 3.16, & seqq. & c. 6.29, 30. Eph. 1.3, &
 seqq. Rom. 8. 28, & seqq. 2 Tim. 1.9, & seqq. Hebr.
 3.6, & 14. ^c Joan. 3.18, & 36. Matth. 25.41, &
 seqq. ^d Tit. 2.11, 12. Act. 3.26. & c. 5.31. & c. 26.
 16, & seqq. 2 Cor. 5. 18, 19, 20. & c. 6.1. 2 Petr.
 1. 3, 4.

decretum, quo certæ quædam singulares personæ nominatim, & quidem peremptorie, ad

Vide Calvin. & Synodi Dor- dracena Cano- nes, supra. gloriæ electæ ; cæteræ vero omnes ad æternos cruciatus reprobatae fuerint , dogma- tice statuere ; revera est ve-

ram decreti hujus naturam abnegare , rectum ordinem invertere ; Iesu Christi meritum tollere ; divinæ tum boni- tatis, tum justitiae , tum sapientiæ gloriæ obscurare ; imo S. Ministerii totius, adeoque Religionis omnis veram vim atque efficaciam funditus everttere .

4. Alterum decretum , est *decretum Vocationis ad Fidem*, sive *Electionis ad Gratiam* :

Vocatio ad Fidem. quo statuitur necessitas, simul atque utilitas gratiæ divinæ, seu mediorum nobis necessariorum ad fidem & obedientiam Iesu Christo, juxta voluntatem Dei, Evangelio ipsius revealatam, ex parte nostra præstandam. Quia vero de *Voluntate illa Dei*, quam ipse à nobis præstari vult, prius constare nobis debet ; quam de *Gratia* ad voluntatem illam præstandam necessaria ; deque *Gloria*, divinam volunta-

Ordo sequen- tium. tem præstantibus promissa, & olim certo conferenda : hinc est, quod de iisdem omnibus, eodem, quo hic proposita sunt, ordine deinceps acturi sumus.

^c Rom. 14, & seq. 2 Tim. 1.9, 10. Tit. 2.11, &c.

C A P. X.

*De Præceptis Iesu Christi in genere,
deque Fide ac Pœnitentia, seu Conver-
sione ad D E U M.*

1. **V**oluntas Dei, quam à nobis præstari vult, ut æternam salutem per Christum consequamur, plene continetur *Præceptis Iesu Christi*: *Summa Præceptorum N.T.* quæ omnia, ^a licet multa ac varia sint, sub uno tamen *Præcepto Fidei* ^b in Iesum Christum (sed veræ, seu vivæ, & per charitatem operantis) comprehendi possunt, & ut plurimum sub eo in Scriptura Sacra comprehendi solet: licet ibidein *Pœnitentiae* quoque, seu *Conversionis*, præceptum, ad clariorem rei exegesim sœpe soleat adjungi.

2. Vivam autem ac veram *Fidem* hanc appellamus, ^d quæ necessario sibi conjuncta habet *Bona Opera*, totiusque vitæ sinceram emendationem, *Fides salvifica* juxta præcepta Iesu Christi *includit totam N.T. pietatem*. *Quia enim Fidei* veræ ^c passim à Servatore nostro promissio vitæ æternæ adjuncta est, imo ^f *Fides ipsa* in justitiam credenti imputari dicitur: &

^a Matth. 5. & 6. & 7. totis. ^b Joh. 3. 16, & d.
Rom. 1. 16, 17. & 3. 22. ^c Matth. 3.2, & d. Act.
3.19, & d. ^d Gal. 5.6, & c. 6.15. 1 Cor. 7.19. Jac.
2.14; & seqq. ^e Joh. 3.36. & 6.43. ^f Rom. 4.5, &c.
nihilo-

nihilominus tamen, nos etiam ^f ex operibus justificari, ac non ex *Fide tantum* Jacobus affirmat: ^g Paulus vero etiam pietatem habere promissionem præsentis & futuræ vitæ afferit; quinimo, sine ^h sanctimonio neminem visurum Dominum, author ad Hebræos asseverat; aliaque ⁱ in eandem sententiam non pauca in Sacris Literis expressa leguntur: utique necesse est, ut fidei præscriptum non alio modo hic consideretur, quam quatenus proprietate sua naturali *obedientiam* fidei includit, & tanquam fœcunda bonorum operum mater ^k est, totiusque Christianæ pietatis ac sanctimoniorum fons ac scaturigo. Tantum abest, ut huic obedientiæ ac pietati & ipsa opponi debeat, aut jure possit.

3. Hac igitur ratione considerata *Fides*, totam hominis *Conversionem*, Evangelio præ-

scriptam, ambitu suo continet: quæ ipsa non tantum *Pœnitentiam*, vulgo sic dictam,

*Quid vera
Conversio.* sive contritionem, ac dolorem seruum de peccatis præteritis; sed ^l *Resipiscientiam* etiam plane ac proprie acceptam; sive sinceram mentis, animi, & totius vitæ mutationem in melius, juxta Scripturam, complectitur: quamvis etiam interduin, ^m ad

^f Jac. 2. 24. ^g 1 Timoth. 4. 8. ^h Heb. 12. 14.

ⁱ Matth. 7. 21, & seqq. Heb. 10. 36. Jac. 1. 15. ^k 1 Joh. 5. 1, & seqq. ^l Matth. 3. 3. Act. 3. 19. Luc. 13. 3, 5. Act. 26. 18. 1 Thess. 1. 9. Joh. 3. 5, & seqq. Gal. 6. 15. Eph. 2. 1, & d. ^m 5. 14. ^o Act. 26. 18, & seqq.

utram-

utramque plenius explicandam, hæc ibidem ab illo distinguitur.

4. Dq̄ hac autem Christiano cuilibet in genere tenendum est : Ut Resipiscentia, seu Conversio ad Salutem D EO grata sit , ordinarie tria ad eam necessaria esse. I. Ut ^{Ejus tria re- quisita, vel adjuncta.} ⁿ efficax sit, ac proinde non velleitate sola , meroque affectu, aut nudo pietatis studio absolvatur : sed per actus etiam virtutum, quoties occasio est, & fieri potest, semper sese foris exerat ; ita nimirum, ut quis ^o nec ipse negligat, quod præceptum est, nec dedita opera faciat, quod malum ac vetitum esse novit ; ^p aut de quo, an gratum Deo sit, dubitat ; nec etiam ad peccata aliorum facile ^q conniveat, eaque consensu suo, silentio, dissimulatione, aliave ratione approbet. II. Ut sincera sit , ^r ac proinde non tantum ex certa solidaq; divinæ voluntatis notitia proficiscatur ; sed etiam veram animi probitatem supponat: hoc est, talem, quæ non ex diviso , simulato , aut ficto ; sed ex toto atque integro corde oritur. III. Ut continua sit , ^s ac proinde non semel tantum, aut certis temporibus, quasi per intervalla, præstetur : nec aliquamdiu

ⁿ Jac. 1. 22. & 2. 26. & 4. 15. 2 Pet. 1. 8, 9, 11.
Rom. 8. 1, & seqq. ^o Joh. 8. 34. 1 Joh. 3. 7, 8, 9.
^p Rom. 14.23. ^q Eph. 5.11. 2 Pet. 2.8. Apoc. 2. 2.
^r Matth. 6. 1, & seqq. & 15.8. & 22.11,12. 1 Tim. 1.5. ^s Matth.10.24. & 24.13. Heb. 3.6,14, & 10. 38,39. Apoc.2.7,10,26. & 3. 21.

tantum

tantum duret, sed ad finem usque vitæ nostræ perseveret; id est, usque dum Deus ipse terminum obedientiæ nostræ ponat. Sed operæ-premium est, ut utrumque hoc caput tum fidem, tum bona opera, speciatim etiam, consideremus.

C A P. XI.

De Fide in Iesum Christum.

1. **F**ides in Iesum Christum, est ^a delibera-
tus & firmus animi assensus verbo Dei
adhibitus, & cum vera in Christi fiducia
Definitio Fi- conjunctus; quo non tantum
dei salvifice. doctrinæ Iesu Christi, tam-
quam veræ ac divinæ, firmi-
ter assentimur, ac fidenter inhæremus: sed
in ipsum etiam ^b Iesum Christum, ut Pro-
phetam, Sacerdotem ac Regem nostrum uni-
cum, ad salutem à Deo nobis, ex pura gra-
tia, datum, toti recumbimus: ita ut ab eo
solo, ^c tanquam unico Redemptore nostro,
salutem & vitam æternam; at non nisi ea
ratione ac via obtainendum, quam ipse
nobis in verbo suo revelavit; expectare non
dubitemus.

2. Itaque ad fidem veram & salutificam
non sufficit sola ^d notitia divinæ voluntatis;

^a Heb. 11. 1, & d. Rom. 4. 18, & seq. ^b Joh.
14.1. ^c Heb. 4.16. Eph.3.12, & 17. ^d Heb.5.9. &
10.35, & d. Act.4.12. & 13.39. ^e Joh.13.17.

seu

seu sensuum omnium ad salutem scitu necessariorum, qui scilicet Evangelio continentur. Hæc enim & sine assensu, & sine fiducia esse potest; imo & in ^{Eius partes,}
^{seu præquisita.} dæmonibus, atque impiis multis & infidelibus reipsa inest. Neque *assensus* etiam quilibet, ^f puta, subitus, perfunctarius, implicitus, brutus aut cœcus; nulla ratione nixus, nullo judicio adhibitus: Hic enim per se, seorsim acceptus, salutaris non est, nec voluntatem sufficienter ad rationale & liberum obsequium movere unquam potest; & propterea non raro in iis reperitur, qui parum Christiane vivunt: sed requiritur omnino *firmus ac solidus*, voluntatisque deliberatae imperio roboratus: ^e denique *fiducialis* & *obsequiosus assensus*; qui & *fiducia* dicitur: non quidem absoluta fiducia specialis misericordiae, quasi reipsa jam perceptæ: qua scilicet credo, mihi jam remissa esse peccata mea: (^b hæc enim non est essentialis forma fidem justificantem constitutens; sed quoddam tantum consequens adjunctum: imo ipsam etiam salvificam fidem necessario, tanquam prærequisitam sui conditionem, præsupponit:) sed qua firmiter statuo, ⁱ fieri non posse, ut aliter,

^c Jac. 2.14. & seq. Luc. 12.47. Tit. 1.16. ^f Mat. 13.21. Heb. 4.1. & seqq. Ro. 12.1. & d. Eph. 5.17. ^e Ephes. 1.17. & seqq. & c. 3.17, 18. Matth. 9.2. Heb. 11.1. & d. ^h Rom. 1.17. & 3.25. & 4.4. & d. & 5. 1. & 10. 9. Act. 4.12. & 13.38,39. ⁱ Heb. 5. 9. Act. 5.32. Joh. 3.36. Rom. 10.16.

quam

quam per Iesum Christum, & alia quam per ipsum præscripta ratione, æternam mortem evadam, & contra vitam sempiternam consequar: Ac proinde quæ novam obedientiam ipsi Iesu Christo à nobis debitam; id est, non sterile aliquod obediendi propositum, aut affectum sine effectu, sed ipsum verum & actuale obsequium ex se continuo parit, & sibi conjunctum semper habet.

3. Ex quibus porro concludimus, si fides est talis assensus, qualem diximus, à Deo

Elenchus Erroris. sub proinissimo vitæ æternæ & combinatione contrariæ

mortis serio imperatus, & ab homine ex mandato Dei præstitus: Non posse igitur eum esse quippiam, * in nobis, sine nobis, effectum: nedum per irresistibilem vim, aut omnipotentem Dei operationem, cui reluctari non possimus, in voluntate nostra productum, quocunque tandem nomine, aut titulo id vocetur. Quæ enim pure pute à Deo patimur, quæque in nobis, per invictam Dei omnipotentiam sine nobis, producuntur; ea sub præceptum proprie dictum non cadunt, nec veræ obedientiæ nomine venire jure possunt: proinde nec præmio aliquo aut remuneratione justa affici, aut laude ac præconio ullo digna, judicari queunt.

4. Ut autem commode assensus hic à

---

* Vide Canones Synodi Dordr. cap. 3, & 4. art. 12.
14, 17. Rejet. art. 8.

nobis

nobis eliciatur, duo imprimis necessaria sunt.
I. Argumenta talia ex parte Dei, quibus veri-
similiter nihil opponi potest,
cur credibilia non sint, &
fidem non mereantur ea, quæ
credenda nobis proponuntur.

*Duo necessaria,
ad Fidem con-
sequendam.*

II. Pia docilitas, vel animi probitas in eo,
à quo fides ista postulatur. *Fides enim non
est omnium. Et qui voluntatem Dei facere
vult, ^m is cognoscet (vel intelliget) utrum do-
ctrina Christi à Deo sit, necne. Qui autem, quæ
mala sunt, facit, ⁿ is odit lucem, nec venit ad
lucem, ne redarguantur opera ipsius: at qui
facit veritatem, is venit ad lucem, ut manesta-
fiant opera ipsius, eo quod in Deo facta sint.
Item qui ex Deo ^o est, is audit verba Dei:
propterea vos (improbi) non auditis, quia ex
Deo non estis. Item, Vos non creditis, quia non
estis ex oībus meis.*

5. Ad sensus igitur ejusmodi fiducialis, vel
obsequiosa hæc fiducia, demum est vera ac
viva fides, quæ secum nece-
ssario trahit observationem
mandatorum Iesu Christi,
^q sive bona opera. Qui enim
vere credit, & certo persuasus est, Iesum
Christum à Deo constitutum esse auctorem
salutis omnibus & solis ipsi obedientibus;
& pie sancteque viventibus: Neque fieri

*Eius nexus
cum bonis Ope-
ribus.*

¹ 2 Thessal. 3. 2. ^m Joh. 7. 17. ⁿ Joh. 3. 19, 20.
^o Joh. 8. 47. & c. 10. 26, 27. Act. 2. 41. & c. 13. 46,
& seq. ^q 1 Joh. 5. 3, 4, 5. Gal. 5. 6. & 6. 15. Mat. 7.
16, & seq. & c. 12. 34, 35.

posse,

poste, ut alia ratione ad salutem æternam perveniatur, aut mors sempiterna evadatur, quam per viam veræ obedientiæ, seu bonorum operum: ille procul dubio, bona spe plenus, & libenter & alacriter, viam istam ingredietur: & per veram resipiscientiam, sive mutationem mentis, voluntatis, actionumque omnium in melius, ad æternam gloriam contendet: si modo, quid tum salus, tum mors æterna sit, rite secum perpenderit.

6. Quia tamen ii, qui ad fidem recenter convertuntur, ut plurimum consuetudine quadam peccandi laborare solent: hinc plerumque fit, ut adsensus hic, licet deliberatus & firmus, non statim

omnino excutiat habitum illum peccatorum, præsertim profunde jam & alte per consuetudinem diuturnam radicatum; sed pedetentim ac gradatim vires majores acquirat. Unde gradus quidam hujus fidei distingui solent, pro quibus porro ipsorum creditum ac resipiscientium, seu renatorum, hoc est, eorum qui per fidem bona opera faciunt, tres diversæ classes vel

Incipientes. ordines oriuntur. Primus ordo est *Incipientium*, qui Evan-

¹ Heb. 5. 9. & 11. 6. & d. & 22. 14, & seq.
¹ Joh. 2. 1, 13. 1 Cor. 3. 1, & seq. Heb. 6. 13, & d. & 6. 1, & d. ¹ Heb. 5. 13, 14. & 6. 1, 2. Col. 3. 5, & seqq. Gal. 6. 1, & d. Jac. 4. 1, & seqq. Apoc. 3. 1, & seqq.

golio quidem vere assentiuntur; sed propter consuetudinem peccati inveteratam, & habitum quendam inolitum, cum magno labore, molestia & lucta carnis, subinde adhuc ebullientis, & contra spiritum (seu mentem Spiritu Dei per Evangelium illustratam) recalcitrantis, impetus ac motus domant ac subigunt. II. *Proficientes.*

Proficientum, ⁹ qui beneficio fidei jam aliquandiu severiori & castigatori vita assuefacti, & in studio pietatis plusculum exercitati, facilius & minore cum resistentia à peccandi consuetudine se continent; etiamsi aliquando non levem adhuc luctam inter se sentiant. III. *Adulorum,* ^{Adulti &} ^z sive aliquatenus *perfectorum;* ^{perfecti.}

h. e. eorum, qui jam in pie-tate confirmati, auxilio fidei suæ, cum voluptate, gaudio & delectatione quadam, sanctimoniae operam dant: & justitiam ac veritatem toto corde, tota anima & omnibus viribus suis diligunt: adeo ut Scriptura de iis potissimum afferat, ^a quod non peccent, imo, quod non possint peccare, &c. Non quod nunquam, ne quidem per errorem, aut subitam aliquam passionem, vel aliam similem infirmitatem, (imprimis in gravi aliqua tentatione) delictum ullum, vel minimum, committere possint; aut nunquam reipsa committant; (^b non est homo in terra, qui

⁹ Gal. 5.16, 17. Eph. 4.14, & seqq. ^z Rom. 12.1, & seq. & vers. 9, & seq. & c. 15, & seq. Phil. 3.17, & seqq. Act. 9.36. ^a 1 Joh. 3.4 & 5.18. ^b 1 Reg. 8. 47.

non peccet) sed quod vitiosos habitus jam prorsus ^bexuerint, & à consuetudine peccandi abstineant: Et proinde, si forte in peccatum aliquod incident (*quod tamen non nisi perraro accidit, quandiu quidem ipsi sunt, & permanent vere regeniti*) id tantum per errorem, vel obreptionem, vel aliquam inen-

Quatenus hi omnes vere re-nati sint.   *tis obnubilationem contingat,*
De his igitur omnibus & sin-gulis, statuimus, quod per
gratiam & Spiritum Dei vere

*renati, seu vere credentes & resipiscientes sint: dummodo quam diligentissime operam dent, ut à vitiosa illa peccandi *consuetudine* prorsus immunes fiant; & *infirmitates* illas, quibus plerumque omnes, pro diversa ratione ætatis, temperamenti, locorum, status, conditionis, aliarumque circumstantiarum, plus minusve obnoxii sunt, magis magisque corrigere semper student. Quod ^cquidem utrumque per gratiam Dei fieri posse, imo necessarium esse, ut fiat, religiose credimus.*

7. Etsi vero, ^a qui jam habitum ipsum Fidei & Sanctamoniæ sunt adepti, difficulter *Renati defi-cere possunt, & saxe solent.*   *admodum ad pristinam vitæ profanitatem & dissolutionem relabi queunt: fieri tamen omnino posse, ^cimo non raro factum esse credimus, ut paulatim hoc re-*

^b Eph.4.23. Col.2.11. Rom.6.4, &c d. ^c Rom.6.14. Eph.6.13. Phil.4.13. I Joh.4.4. Jud.vers.24.
^d I Joh.3.9. ^e Heb.6.4, & seqq. Apoc.2, & 3, totis. 2 Pet.2.18, & seqq. Ezech.18.24. Heb.4.1, & 2. & 10.28,29. I Tim.1.19,20. Rom.11.18, & seqq. labantur,

abantur, & tandem etiam à priore fide, ac charitate sua plane deficiant; desertaque via iustitiae, ad pristina, quæ vere reliquerant, mundi inquinamenta, veluti sues ad volutabrum cœni, & canes ad vomitum suum, revertantur; iisque, quas antea vere effugient, carnis cupiditatibus iterum implentur; & sic totaliter, tandemque etiam finaliter, nisi serio in tempore resipiscant, divina gratia excidant. Neque interim tamen absolute negamus, fieri posse, ut ii, qui semel vere crediderunt, quando ad pristinam vitam profanitatem relabuntur, divinæ gratiæ beneficio denuo renoventur, & ad frugem redenant; etiamsi id raro fieri solere, ac difficulter ¹ admodum fieri posse credamus. *Relapsi egregi restaurantur.*
Atque hos etiam tales, quoties per Dei gratiam id fit, in ordine verbi piorum, ac resipiscentium, certoque salvandorum, siquidem in iterata ista conversione perseverent, omnino collocandos esse arbitramur.

¹ Contra Canones Synodi Dordrac. c. 5. Psal. 51, per totum. 2 Cor. 2. per totum. Esai. 1, per totum. Deuter. 30, per totum. ² Luc. 11. 24, & d. Hebr. 6. 4, & seqq. 2 Pet. 2, fere toto.

C A P. XII.

*De Bonis Operibus in Specie, deque
Decalogi expositione.*

L 1. **B** Onorum operum alia Christianis omnibus ^a communia, alia certarum vocationum ^b propria sunt. Horum vero, quæ Christianis omnibus ex æquo sine discrimine præscripta sunt, summa ^c tribus hisce capitibus comprehendi potest.
*Divisio, &
summa Bono-
rum Operum.*

I. Dilectione Dei & proximi, quæ lege moralis, quatenus à Iesu Christo exposta est, tota continetur. II. Directione, sive abnegatione nostri ipsorum. III. Assidua ad Deum precatione, & pro acceptis beneficiis gratiarum actione.

2. Epitome legis moralis est *Decalogus*, qui continetur *duabus Tabulis*: quarum prima quatuor, at secunda sex præcepta continent. ^c Illa immediate ac primo ad dilectionem Dei, ista ad amorem proximi tota refertur. Utraque habet fere præcepta generalia & proflus negativa, quæ ubique, semper & absolute obligant: sed sub quibus etiam affirmativa, & specialia præcepta non pauca passim in Scripturis comprehensa sint; ad

^a Matth. 5, & 6, & 7. totis. ^b Eph. 5. 22, & d.
 & 6. 1, & seqq. ^c Exod. 20, toto. Deut. 5, & 6, totis.
 Matth. 22. 37, 38, 39, 40. Marc. 12. 30.

qua

quæ utraque, Christianus animus sedulo semper attendat, necesse est,

3. *Primum prioris tabulae præceptum iubet, ne Deum alium (nendum alios Deos) coram uno illo vero Deo, aut præter illum habeamus:* id est,^d ne vel ipsi pro arbitrio nostro comminiscamur, aut per traditionem aliorum, citra expressum Dei mandatum, admittamus quippiam, (sive verum, sive fictum, sive creatum, sive fabrefactum, sive vivum, sive mortuum, sive rationale, sive brutum) cui vel naturam ac vim divinam, vel proprietates, vel actiones, vel auctoritatem & imperium in nos divinum, aut directe aut indirecte tribuamus: neve illud actibus hujusmodi, sive interni, sive externi honoremus, qui divinitatis illi tributæ opinionem certam arguant; quales sunt actus religiosi cultus, puta fidei Deo & Christo debitæ, simulque spei, fiduciæ, amoris, timoris, adorationis, invocationis, & hinc ortæ analogæ laudis & gratiarum actionis; item externi sacrificii, juramenti, voti, aut similis alicujus sacræ devotionis. Quicunque enim, sive rei, sive personæ alicui, hunc tales honorem exhibit, vel circa eam hos aut similes actus præstat, is rem aut personam illam pro Deo suo habere in Scriptura dici-

Primum præceptum, contra Idololatriam.

^d Deut. 6. 11, 12, & seqq. & 32. 16, 17. 1 Reg. 11. 4, & seqq. & 12. 28. Jer. 2. 11, 12, 13. Matth. 4. 10. 1 Thess. 1. 9. Act. 14. 15. Gál. 4. 8. ^e Deut. 6. 13. & c. 10. 20. ^f Eph. 5. 5. Phil. 3. 19. Esa. 44. 16. Jer. 2. 27.

tur. Itaque mens præcepti est, ut omnem *Idolatriam*, internam sicutul, & externam, sedulo vitemus: contraque unum ⁸ illum verum Deum, qui se nobis in verbo suo patefecit, religioso cultu semper adficiamus: id est, recte agnoscamus, sancte amemus atque amemus, suppliciter adoremus, humiliter invocemus; grata mente laudemus ac celebremus, omnemque spem & fiduciam in ipso solo, veluti unico bonorum omnium auctore & fonte, perpetuo collocemus.

4. Secundum præceptum est, *Ne Imagines aut Simulacra ullius generis colamus ac veneremur*: id est, ne coram statuis, picturis, aut imaginibus ullis, *Secundum, contra Cultum Imaginum.* (sive verum, sive fictum) numen; sive rem quæ revera est,

sive figmentum quod non est; sive hominem, sive bestiam, sive Angelum, sive quidvis aliud, in cœlo aut in terra representantibus) venerandi ^h procidamus: vel ad illas aut circa illas ejusmodi externa opera faciamus, quæ religiosi, & Deo soli debiti cultus indicia esse, sacra Scriptura clare asserit: ⁱ etiam cum quis eas, coram quibus ista facit, imagines, vel simulacra pro Deo se non habere profitetur & palam declarat. In ejusmodi enim

⁸ Matth.4.10. Jer.17.13. Psal.50.14, 15. ^g 116. 5,6. Apoc. 14. 7. ^g c. 15.4. ^g c. 19.10. ^h Levit. 26.1. ^g seqq. Deut.4.15, ^g seqq. Psal.97, ^g 115, fere totus. Esa. 40. 18, 19, ^g d. ^g 44.9, ^g seq. Act. 17. 29. Rom. 1. 23, 25. I Cor.12.22. ⁱ Esa.44. 16,17. Jer. L 27,28. Marth.6.24. Eph.5.5. Phil.3.19. cultu

cultu vetito non judicat Deus actiones ex animo colentis, sed animum potius ex actionibus: adeo ut *idolum* id facere, & re ipsa *Deum ac Patrem suum appellare* homines dicantur, quod ista ratione venerantur, etiamsi nil nisi saxum, aut lignum id esse norint, imo etiam pro eo se habere protestentur: ^k sed contra ut totum hoc externa *Idololatriæ* genus studiose vitemus, & sicut Apostolus Johannes monet, ^l ab *Idolis furgiamus*; nimirum certi ex Apostolo Paulo, ^m quod nulla sit communio templi Dei cum idolis. Denique ut ipsum verum Deum, acerrimum gloriae suæ zelotein, ⁿ in spiritu & veritate, ubi ubi sumus, juxta verbi ipsius præscriptum, externa etiam ratione semper colamus, adoremus ac veneremus.

5. Tertium præceptum est, *Ne Nomen DEI in vanum aut temere usurpemus:* h. e. ne in verbis & oratione nostra, sive asserere, aut negare, sive promittere, aut comminari aliquid velinus) magnificum Dei nomen irreverenter, aut leviter unquam usurpemus: præsertim vero, ne ipsum unquam ^o blasphememus, aut temere, inconsiderate, vel falso, per ipsum juremus: denique, ne falsa nominis divini jactatione (prout falsi ^p Prophetæ sæpe

Tertium, contra Blasphemias & vanorum Juramenta.

^k 1 Cor. 10.14, 19, &c. ^l 1 Joh. 5. 21. ^m 2 Cor. 6.18. ⁿ Isa. 42. 8. & 48, 11. Joh. 4. 23. ^o Lev. 19. 12. Deut. 5. 11. ^p Lev. 5. 4. ^q Lev. 24. 10, & seq. ^r Lev. 5. 4. Matth. 5. 33, & seq. Jac. 5. 12. ^s Deut. 10. 20, 22. & c. 13. 1, 2, 5. Jer. 29. 9, 21.

olim fecerunt) alios fatlamus aut seduca-
mus: sed contra, ut de Deo, rebusque divi-
nis loquentes, iis verbis, eaque oratione
utamur, quæ tum sanctimoniaz, ac piæ gra-
vitatis plenissima sint, tum Dei ac S. Scri-
pturæ reverentissima; sintque sermones no-
strí ex Domini Iesu Christi instituto, *Est &*
non: aut si quando religiose nobis jurandum
sit, (quod quidem Christianis etiam nunc,
in casu veræ necessitatis, omnino ¹ licitum est;
cum videlicet de gloria Dei, aut hominum
salute agitur) non modo non mendaciter,
neque temere, aut sine vera necessitate: sed
neque absque summa reverentia, pia animi
submissione, decoro gestu, & sinceris can-
didisque verbis, sanctissimam illam ac tre-
mendam Majestatem, testem ac vindicem
veritatis in animas nostras invocemus.

6. *Quartum præceptum, de Sanctificando
Die septimo, sive Sabbatho, quod attinet, in*

*Quartum, de
Sanctificando
Sabbatho.*

V. quidem T. rigide obser-
vandum id erat: ² scd quia
à Domino Iesu Christo, sub

Novi Testamenti tempore,
discrimen dieruin prorsus sublatum est,
ad ejus observationem præcise nemo Chri-
stianus obligatur. Interim tamen, quia
primum hebdomadæ diem, qui *Dominicus*
dici solet, conventibus & exercitiis sacris

¹ Rom. 1.9. & 9.1. 2 Cor. 1. 23. & 11. 31. Heb.
6.16. Phil. 1.8. Apoc. 10. 6. ² Deut. 5.12, & seq.
Ezech. 20.12. Esa. 56.2. ³ Rom. 14.5,6. Gal. 4. 10.
Coloss. 2.16. ⁴ Act. 20.7. 1 Cor. 16.2. Apoc. 1. 10.
ab

ab Ecclesia² primitiva destinatum fuisse legimus; & maxime, quia spiritualibus, sanctisque operibus, atque externis etiam pietatis exercitiis vacare, res per se laudabilis ac pia est; oin nino arbitramur, Christianos recte pieque facere, quod ad exemplum Ecclesiæ primitivæ, piam istam consuetudinem (nisi gravior necessitas aliter interdum facere cogat) servare non negligunt; & primum hebdomadæ diem, procul tamen omni superstitione Judaica, quasi sanctum, à reliquis segregant: eoque fine ab operibus non necessariis se continent, quo attentius divinis & cœlestibus meditationibus, aliisque piiis officiis, absque ulla distractione vacare, animumque totum possint intendere: contraque eos, qui secus faciunt, tanquam publici ordinis ac decori violatores, justa reprehensione dignos esse censemus.

Atque hæc de *Prima Tabulae Præceptis*; sequitur altera.

7. *Primum Secunda Tabulae Præceptum*, sive ordine *Quintum*, est ut *Parentes honoremus*; id est, ^a ut debitam illis reverentiam, sive honorem ^{Quintum, de honorandis Parentibus.} & amorem, non tantum externis verbis & gestibus, sed animo etiam submissio, sinceroque affectu exhibeamus: ino prompta obedientia, & obsequio spontaneo atque hilari nos ipsis

---

² Tertul. *Apo. c. 18.* & *de Corona Militis*; item *Historia Tripar. lib. I. c. 10.* ^a Exod. 21. 15. Lev. 20. 9. Prov. 20. 20. Eph. 6. 1, & seq. Col. 3. 20.

coimmendemus: veruntamen semper *in Domino*, id est, non nisi in iis, qui cum præceptis supremi omnium Domini, Iesu Christi, probe consentiunt, aut certe iis non repugnant; (^b Hac enim pugna existente, parentes etiam odisse, ac relinquere jubemur:) Denique ut vicem iis rependamus, proque acceptis beneficiis omnem ^c gratitudinem ex animo ipsis præstemus: necessitatibus scilicet ipsorum succurrendo, ad infirmitates eorundem connivendo, vitia etiam verecunde obtegendo, seu benigne excusando, & leuiter interpretando: Et speciatim duritatem & morositatem eorum patienter & longanimiter tolerando, & quantum fieri potest, blandis atque humanis modis emendando.

8. Parentum autem nomine comprehendunt ac solent, non tantum parentes propriæ dicti; sed & alii superiores omnes, puta Domini, seu Heri, Tutori, Præceptores, Pastores, Seniores; & imprimis boni priu-

De Magistratu, & Subditis.
Magistratus, qui scilicet parentum loco vere se gerunt: id est, qui subditos suos ^c justis legibus & æquis iudicis regunt; & probos quidem irnoxiosque adversus improborum injurias defendunt; nefarios autem & flagitosos terrore justo coercent: Imo ex amore

^b Matth. 10.37. Luc. 14.26. ^c 1 Tim. 5.4. Matt. 15.4, & seq. ^d Eph. 6.5, & d. Ex. 22.28. Act. 23.5. 1 Timoth. 5.1. ^e Deut. 17.14, & seq. Psalm. 82, & 101, per tot. Act. 25.10, & d. Rom. 13.1, & seq.

publici

publici boni & zelo veræ Justitiæ (ratione-
ta men semper habita clementiæ, moderatio-
nis & lenitatis Christianæ) impunitos non
dimitunt: atque ita bonis præmia, malis
pœnas, & unicuique quod suum est iuste-
tribuunt: Subditos denique suos fideles, cum
plane sic necesse est, &, post omnia leniora
remedia frustra tentata, aliter fieri nequit,
gladio etiam aduersus omnem injustam vim
(ut quidem salva pietate & charitate Chri-
stiana possunt) tacentur ac defendunt. Qui-
bus vicissim subditi ^f non honorem tantum,
& reverentiam exhibere, sed & tributa &
vectigalia solvere, aliqua id genus obedi-
tiæ officia præstare tenentur. Quod usque
adeo verum est, ut ne quidem duris & ini-
quis Magistratibus, quatenus salva conſcienc-
iæ integritate fieri potest, ista deneganda
sint.

9. *Sextum* præceptum est, *Ne occidamus:*
^g h. e. ne vitam aut valetudinem proximi
noſtri destinato unquam la-
damus; neque ſi forte inimi-
cus sit, à quo laſi vel injuria
affecti ſimus, ^b ex affectu ul-
tionis vicissim ipſi noceamus: aut malum
ullum imprecemur, nedium inferamus: sed
ab omni ^c iuſta ira, odio, & vindictæ
ſtudio alieni ſemper ſimus; ^d idque verbis,

Contra Cædes,
Odia, Vindictas.
Ec.

^f Matth. 22. 21. 1 Pet. 2. 13, 14. Tit. 3. 1, 2. 1 Tim.
2. 1, ^g d. Rom. 13. 1, ^g d. ^h Gen. 9. 25. Exod. 20. 13.

^b Prov. 29. 21. ^g c. 17. 13. ^g c. 24. 17. Lev. 19. 15, 19,
^d seq. ⁱ Rom. 12. 14. ^k Eph. 4. 26. Rom. 12. 19.

^l Mar. 5. 22, 44. Rom. 12. 14. Gal. 6. 9, 10.

gestibus & factis ubique declaremus: contraque non animo tantum & affectu ei bene velimus; sed ore etiam ac lingua benedicimus; omniaque tum animæ, tum corpori, salutaria ipsi optemus, voveamus, precemur. Quin & reipsa eidem, [¶] pro viribus & facultatibus nostris, benefaciamus & opere ipso subveniamus: si esuriat, ^a cibando; si sitiatur, potando; si nudus sit, vestiendo; si peregrinus sit, hospitio excipiendo; si æger sit, visitando; si captivus sit, consolando; si nos offenderit, condonando: denique si male velit, optet, faciat nobis; ut ei contraria omnia faciamus, atque ita malum bono vincamus.

10. Septimum præceptum est, *Ne Adulterium committamus*: id est, ne [¶] thorum proximi nostri ulla ratione, sive soluti, sive ligati sumus, libidinose confpurcemos, aut pudicitiam violemus. Ac ^p speciatim ut Polygamiam, & voluntaria omnia divertia (extra casum adulterii) sedulo vitemus: [¶] eoque desertam ob aliam causam, quam ob adulterium, ducere caveamus: [¶] scortationem, vagam venerem, & [¶] impuritatem omnem, ejusque occasionses & irritamenta,

---

[¶] Deut. 15. 7, 8 [¶] d. & 22. 1, 2, [¶] d. Luc. 6. 35.
[¶] Rom. 12. 20. Matth. 25. 35. 1 Thess. 5. 15. 1 Petr. 3. 9. [¶] Lev. 18, per totum; [¶] 20. 10, [¶] d. Matth. 5. 28. [¶] 1 Cor. 6. 9, 10, [¶] seqq. [¶] 7. 2, [¶] d. [¶] Matt. 5. 32. [¶] 1 Thessal. 4. 3, 4, 5. 1 Cor. 6. 18. [¶] 7. 4. [¶] Heb. 13. 4. Mat. 19. 3, [¶] seq. 1 Cor. 7. 9. Col. 3. 5. [¶] tum

tum in conjugio, tum in vita cœlibe, procul
habeamus: [¶] contraque continentia, casti-
tati, pudicitia & simili honestati, semper &
ubique, etiam in verbis & gestibus, solli-
cite operam demus.

11. *Ottavum* præceptum est, *Ne Furemur:*
¶ id est, ne proximi nostri bona (sive publica,
sive privata, sive sacra, sive
profana) ulla illegitima ra- *Contra Furtum,*
tione, seu vi, seu fraude & *Rapinas, &c.*
dolo, ad nos transferre, aut nobis retinere
studeamus: sed potius damna ipsius omnia,
quantum in nobis est, avertamus ac præve-
niamus: [¶] proinde si forte simplex sit, eum
ne fallamus; si imprudens, ne circumve-
niamus; si infirmus, ne obruamus: nec
terrore aut minis, aliisve modis inquis, ad
dandum nobis, aut mutuandum constringa-
mus: si inops & egenus, usura & fœnore
ne gravemus: sed potius eleemosynis, omni-
que consilio, auxilio & studio nostro eum
juvemus; & de iis, quæ naturæ nostræ
præcise necessaria non sunt, libenter & libe-
raliter ei suppeditemus: ne forte quæ ipsi,
in primis in summa ejus necessitate, tum
naturali, tum divino jure debentur, nobis
retinentes, obliquum aliquod vel occultum
furtum coram Deo committamus.

[¶] Rom. 13. 12, 13. Gal. 5. 23. [¶] Exod. 22. 1, &
seqq. Deut. 25. 13, & d. Esa. 5. 8. Amos 8. 4, 5, 6, 7.
Mich. 6. 11, 12. Jæ. 5. 1, & d. [¶] Psal. 15. 5. Eph. 4.
28. Lue. 6. 30, 31, & d. & 12. 33. 1 Tim. 6. 17, 18,
19. Ezech. 18. 7, 8, 12, & d. 1-Theff. 4. 6. 1- Joh.
3. 17.

12. *Nolum praeceptum est, Ne dicamus contra Proximum nostrum Falsum Testimonium:*

Contra Mendacia, Calumnias, & temeraria de aliis mias, &c. ^{* id est, ut non solum mendacia, calumnias, obtrectationes, & temeraria de aliis}

^{mias, &c.} *judicia (in primis si ea damnatum aliquod inferre ipsis possint) prorsus omittamus; sed & aliorum mendaciis, calumnias, falsisque testimoniiis, aurem ne praedeamus: neque silentio nostro, veluti inuto testimonio, vel tacito assensu gravari proximum patiamur: sed contra honorem, famam & existimationem ipsius, qua publice, qua privatum, pro virili tueamur. Denique ut candorem, veritatem, ac sinceram fidem, in verbis, contractibus, factis, ac testimoniiis nostris ubique sive in judiciis, sive extra ea, studiose sectemur.*

13. *Decimum praeceptum est, Ne vel Uxorrem, vel Domum, aliasve res Proximi nostri,*

Contra malas cupiditates. concupiscamus: id est, non tantum nullam externam in-

juriam proximo inferamus; sed nulla etiam ipsius bona, quæ ipsi necessaria, aut utilia, aut jucunda sunt, cum danno & iniuria illius appetamus: aut quacunque tandem iniqua ratione, quantumvis occulta nobis ea usurpare, aut facere cupiamus, sed animum, cogitationes, desi-

^x Deut. 19. 15, & seq. Prov. 19. 5, 9, 28. Iobi 31. 16, & seqq. Psal. 13. 2, 3. ^y Luc. 6. 37. Eph. 4. 25. Jac. 4. 11. ^z Rom. 7. 7, 8. Jac. 1. 14. & 4. 2. ^a Iobi 11. 1, & d. Mat. 5. & 15.

deria,

Cap. 13. De directione nostri. 89

deria, & cupiditates nostras, ab iis omnibus deflectamus, quæ alterius juri, aut usui obnoxia esse voluit: optimus ac sapientissimus Deus: sicque affectus nostros intra justitias cancellos ac præscriptos à Deo limites pie semper contineamus: subinde duo illa cogitantes.

1. officii nostri esse, ut ^b proximum diligamus, sicut nosmet ipsos. 2. ne ^c alteri faciamus quod nobis ipfis fieri non vellemus. Quibus omnibus, quasi colophoni, accedere debet ultimus ille charitatis actus, quem Christus ipse per Apostolum suum Johannem ^d inculcat; ut pro fratribus etiam nostris vitam ponere non dubitemus.

C A P. XIII.

De directione & abnegatione nostri ipsorum, deque tolerantia Crucis Christi.

1. PRæter hæc, quæ diximus, ^{Quid nostri ipso-}
præcepta, etiam illud re- ^{rum directio sit.}
quiritur, ut ^a nos ipsos diriga-
gimus, seu studiose ad regulam & præscrip-
tum divina voluntatis componamus. Quod
quidem fieri potest duobus præcipue modis.
^b 1. Si nos ipsos & omnia nostra prorsus ab-
negemus. 2. Si mundum hunc præsentem-
ejusque cupiditates ^c minime diligamus; sed

^b Levit. 19. 18. Matth. 22. 39. ^c Matth. 7. 12.
^d Joan. 15. 12, 13. 1 Joh. 3. 10. ^a Rom. 6. 12, 13,
16, &c. 12. 1, 2. 2 Cor. 7. 1. ^b Luc. 9. 23. & d. &
c. 14. 26, & d. ^e 1. Joh. 2. 15, 16. Mat. 10. 38. &
16. 24, & d.

sponte

sponte potius, propter Deum, omnia, etiam charissima, deferamus: eoque crucem Iesu Christi, continuo vestigiis ipsius insistentes, portare non renuamus.

2. Nos ipsos rite hoc modo abnegamus:

Primo, cum in cultu divino carnalem no-

Abnegatio no- stram rationem, ac mundanam prudentiam in consilium
nstri triplex. minime adhibeimus: ^d sed du-

ctum atque imperium ejus solius per omnia sequimur, (idque libenter ac sine ullo scrupulo) qui solus errare non potest, fallere non vult. *Deinde* cum affectus nostros vitiosos, & ^e imprimis affectum illum peculiarem, quo in certa quædam vitia (aut interduum in vitium aliquod unum) proclives ferimur, omnino subjicimus divinæ voluntati: & contrariis virtutibus, atque operibus illis spiritus, quæ Apostolus recenset *ad Gal. 5.* veluti crucifigimus, atq; in ordinem redigimus: putac iracundiam, lenitate & mansuetudine; morositatem, comitate; pigritiam, zelo ac fervore; tristitiam, gaudio; litigiositatem, facilitate, & pacis studio, &c. *Denique* maxime, & quidem propriissime, nos ipsos abnegamus, cum primum naturalissimum illum amorem, quo in vitam & vitæ nostræ felicitatem, seu commoditatem, toti propendemus,

^d Matth. 11. 25. & d. 2 Cor. 1. 19, & d. & 3. 18, 19. Esa. 5. 21. Prov. 3. 7. ^e Rom. 8. 6, 7. & 12, & d. Gal. 5. 17. Tit. 2. 12. Ephes. 2. 4, 22, 23, 24. Colos. 3. 8, 12. ^f Matth. 16. 24. Luc. 14. 26. Joh. 12. 25. Act. 20. 24. & c. 21. 13.

propter Christum exuere parati sumus: & vitam potius ipsam deserere, immo cum summo dolore & cruciatu violento amittere, non detrectamus, quam indignum quippiam nostra professione & gloriofa Christi religione committere sustineamus.

3. Mundum hunc e jusque cupiditates tum abnegamus sive non diligimus: ^s cum non tantum crassis & fœdis illis, ^h atque ab ipsa meliore gentilitate damnatis vitiis, quæ sci- licet cum civili honestate ac justitia pugnant, cumq; aperta Dei & proximi injuria fere conjuncta sunt, ex animo valedicimus: quæq; respectu animalis vitæ in hoc mundo bona sunt, ⁱ carniq; nostræ grata & jucunda, non ita concupiscimus, ut, quacumq; demum ratione fieri poterit (etiam cum incommodo & detrimento nostræ valetudinis, cumque injuria ac lœsione proximi) ea consectari ac possidere, iisve frui, in animum inducamus: sed ^k cum nulla etiam ejusmodi bona innoderatius aut amplius, quam oportet, amamus aut appetimus: cum dispendio scilicet officii divinitus nobis injuncti, & meliorum ac cœlestium curarum damno atq; detimento. Quod tunc quidem fieri solet, ^l cum vera, cœlestia, &

---

^s 1 Joan. 2. 15, 16. ^h 1 Cor. 5. 1, & d. Eph. 4. 17, 18, 19. ⁱ Matth. 6. 31, & d. Luc. 21. 34. Jacob. 5. 1, & d. 2 Pet. 2. 10. 13. ^k Matth. 6. 19, 20. Tit. 2. 12. Colos. 3. 1, & d. ^l Rom. 12. 11, & d. Phil. 3. 20. Apo. 3. 15, & d.

æterna bona, vel prorsus negligimus; vel saltem frigide aut tepide, aut perfunctorie, ac non nisi per occasionem alicunde oblatam, vel per subitam aliquam *o>μὴν* seu præcipitem impetum, obiter curamus: sive cum in continua rerum mundanarum solicitude, & animalis vitæ cura ita impliciti & implexi hæremus, quasi aut totam, aut præcipuam felicitatem nostram in iis ponemus: & tanquam si cœlestium amor & cura vix, ac ne vix quidem, animum nostrum tangeret atque afficeret.

4. Immoderatus vero bona mundi hujus tunc non amamus, cum nec mundo ipso, ^m nec bonis illis, quæ in mun-
Moderatus re-
rum terrestrium ^m do sunt, ita frui desideramus;
usus & appeti- tanquam si in iis bonum ali-
tus. quod verum ac solidum, aut

stabile ac perenne possum es-
set: sed contra uti iis tantum cupimus, idque duntaxat quantum ad necessitatem explen-
dum, & vitam Christiano homine dignam vivendum satis est: (sine ulla scil. alterius laesione aut gravatione, ac mandatorum Iesu Christi transgressione.) Denique cum victu & amictu ^m necessario cententi sumus, nec quidquam ultra sollicitè querimus, aut appetimus.

5. Mundana hujusmodi bona, juxta Apo-
stolum Johannein, ^m tria sunt; ad quæ om-

^m 1 Cor. 7.29, 30; 31.32. Heb. 13.5, 6. ⁿ 1 Tim. 6.
6, &c. d. ^m 1 Joh. 2.16, &c. d. 1 Pet. 2.11. Jac. 4.
1, & seqq.

13.
vel
orie,
bla-
præ-
cum
citu-
ti &
præ-
here-
cura
rum

ujus
ipso,
nun-
mus;
ali-
aut
n es-
dqne
plen-
nam
erius
Iesu
victu
nec
ap-
Apo-
om-

m. 6.
ac. 4.
nia

Cap. 13. De Directione nostri. 93

nia alia sat cominodè revocari possunt: nempe, *divitiae, homines, & voluptates*: quorum immodica appetitio, sive niinius amor, dicitur *Cupiditas oculorum, fastas vitae, & cupiditas carnis.* Quæ & ipsa, quia contra solidam pietatem animæque salutem militant, homini vere pio ferio abneganda sunt.

6. Immoderatus divitiarum amor, est ^p *avaritia*, sive *πλεονεξία* h. e. cupiditas plus habendi aut *φιλαργυρία* h. e. pecuniæ amor. Eum vero ab*Avaritia.* negat is, qui pecunias, opes, aut possessiones plures, quam necesse sibi suisse sit, nec sollicite atque impense desiderat, cum forte non habet; videlicet contentus semper solis alimentis, & quibus tegatur vestimentis: nec cum beneficio divino ipsi affluit; ita inordicus tenet, ac cupide possidet, ut non libenter de iis, quæ supra sui suorumque necessariam sustentationem redundant, erogare aliis, ac distribuere velit (si quidem ita necesse sit,) & quidem omnibus, qui opus habent; imprimis autem fratribus ac fidei domesticis: nec, cum divina voluntate, sive permissione ipsi eripiuntur, aut casu aliquo adverso effundunt, ita dolet, ac tristatur, tanquam si verum ac præcipuum aliquod bonum amisisset: sed

---

^p Matth. 6. 25, &c d. Luc. 12. 15, &c d. & 16. 11, 12, &c d. 1 Tim. 6. 10. Heb. 13. 5. ^q Psal. 62. 11. Marc. 10. 23, 24. 2 Cor. 9. 7, 8, 9, ^r Psal. 37. 21. & 102. 5, 9. Matth. 25. 40. Gal. 6. 10.

Deo

Deo ejusque paternà benignitate nixus,^f sive adsint, sive desint opes istæ, perpetuam & sedulam officii sui rationem habet; denique qui bona hujus vitæ sic acquirit, possidet, & amittit, tanquam^e si non acquireret, possideret ac amitteret.

7. Immoderatus honorum amor, sive fastus vitæ, est *ambitio*,^u & *Superbia*. Eam vero abnegat is, qui honoribus, supereminentiis, dignitatibus, atque applausibus populi nullo modo studet; nec, si forte contingant, ita iis delectatur, tanquam si vera in illis & solida aliqua felicitas consisteret;

^v proinde qui nec ipse suprà alios (quacunque demum de causa) sermone, vultu, gestu, incessu, habitu, &c. se ipsum effert atque attollit; nec, si efferatur ab aliis, ea re, tanquam vero aliquo ac stabili bono, delestatur; sed ^w divinæ semper gratiæ suæque coram Deo vilitatis, atque indignitatis & christianæ humilitatis, in omni vita & statu, recordatur; ita ut modestum, comeum,^x affabilem, & humanum, imo demissum, ubique, & erga omnes (nisi quod interdum Magistratibus etiam publicæ majestatis, & authoritatis suæ justa ratio habenda est) haud gravate præstet; eoque in gestibus & verbis,

^f Phil. 4. 11, 12. ^e 1 Cor. 7. 29. Luc. 16. 1, & seq.

^u Marc. 7. 22. Act. 12. 22. Jacob. 4. 2. 1 Petr. 5. 6.

^v Matth. 6. 1, & d. & c. 23. 5, 6, 7. Luc 16. 15. Joan.

5. 44. & 12. 43. ^y Rom. 12. 16. Phil. 2. 3, & d.

^z Ephes. 4. 2. Colos. 3. 12. 1 Thes. 2. 6. 1 Petr. 3. 8.

inque

nque ^a vestitu, victu, ædibus, & suppellectile, modestiam cum decoro servet, ita scilicet, nec temere contemptibilem se reddat ex affectatis sordibus; nec inaneam gloriam capiat ex immodico & fastuoso splendore; denique ut in omnibus habitum talem præ se ferat, qui veram & seriam sanctimoniam daret, & ^b affectum eum semper induat, qui Iesum Christum, pedes discipulorum suorum avantem, sequi non erubescat.

8. Immoderatus amor voluptatum est *cupiditas carnis*. ^c Eam abnegat is, qui exteriorum sensuum suorum, per quos caro voluptatibus suis *Voluptatum a-ruitur*, delectationi nullam *mor immoder.* dat operam; ac proinde ^d qui nec oculos suos pascit aspectu rerum vanarum seu piis illicitarum, ac prorsus inutilium; nec aures demulcet obscenjs, illiberalibus & futilebus jocis, lascivaque dictoria, vel scurrilia & ^e proterva carmina nec ipse profert, nec nisi gravate ^f audit; item qui sobrietati ac temperantiae studet, nec gulæ aut ventris curam operosam agit; sive qui incibo & potu ^g superflua, sumptuosa & splendida non querit; nec iis cor suum degravat, ut ineptus reddatur ad vocationem suam

^a Luc. 16.19. Act. 12.21. & c. 25. 23. Jac. 2. 1.
^b seq. & c. 5.1, & d. 1 Pet. 3.3, & d. 1 Tim. 2.9. ^b Joan.
^{5.6.} 13.14,15. & 1 Tim. 5.10. ^c Rom. 13.13,15. 2 Pet.
^{Joan.} 2.10, 12, 18. Jud. ver. 8,12, 16, 19. ^d Jobi 31. 1.
^g d. Psal. 119.37. 2 Pet. 2. 14. ^e Ephes. 4. 29. & 5. 4.
^{8.} ^f 2 Pet. 2.23. ^g Luc.21.34. 1 Pet.4.3,4. 2 Pet.2.13.
^{unque} recte

recte & ritè obtundam ; ad hæc, qui ^h vas suum possidere studet in honore, & veram castitatem, qualis à Christo præscripta est, arcte semper & ubique servat, occasionesque & irritamenta omnia libidinis ⁱ (nempe crapulam, luxum, comedationes, ^k otium, omnemque vanitatem in verbis & gestibus) studiose vitat ; & contra, continentia ac castitati fovendæ idoneis adjumentis (puta ^l vigiliis, studiis, ^m piis colloquiis, ⁿ ac conversationibus sanctis ac honestis) serio incutit ac delectatur ; denique qui singulatius commendatum sibi habet ^o jejuniū, ad carnem melius subigendum, & spiritum magis excitandum, imprimis tempore crucis, seu publicæ privateve calamitat's ; nec proinde quietem, nec commoditatem, nec suavitatem rerum ullarum, quæ in sensus externos incurrere possunt, tanti facit, ut non malit omnibus istis carere ac destitui, quam à præceptis Iesu Christi, vel latum unguem discedere.

Imitatio Christi 9. Quisquis hoc pacto ani-
& tolerantia matus est, is deinceps rite Christum imitabitur ; eique speci-
cruicis. atim grave non erit, ^p crucem

^h 1 Thes. 4. 4, 5. 1 Cor. 6. 15, & seq. ⁱ Luc. 16.
19. & 21. 34. Eph. 5. 18. ^k Eph. 4. 28. 1 Thes.
4. 11. 2 Thes. 3. 8, &c. ^l Matth. 26. 41. 1 Pet. 5. 6.
2 Cor. 6. 6. ^m Rom. 12. 11. ⁿ 1 Cor. 15. 33. 1 Pet.
2. 12. ^o Daniel 9. 3. Joel 1. 14. & 2. 15. Jona 3. 7.
1 Esd. 8. 21. Matth. 4. 2. Luc. 2. 37. & 1 Cor. 7. 5.
Act. 13. 2, 3. & 14. 23. ^p Matth. 16. 24. Luc. 9. 24.
Iesu

cap. 13.
ui^h vas
veram
ota est,
onesque
nempe
otiuin,
estibus)
ac ca-
(puta
e con-
fio in-
ngula-
nium,
ritum
cruci^e,
c pro-
c sua-
us ex-
it non
quam
guem
ani-
Chri-
speci-
rucem
—
uc. 16.
Thes.
et. 5.6.
1 Pet.
1.3.7.
7. 5.
.24.
Iesus

Cap. 13. De Directione nostri. 97

Iesu Christi a quo animo portare: hoc est, per ignominiam, infamiam, spoliationem bonorum, egestatem, famem, nuditatem; animo per carceres, ignes, rotas, cruces, ac gladios, &c. ad exemplum ducis ac domini sui, (quoties necesse erit, & Deo ita videbitur) ad æternam gloriam & immortalem ac stabilem tum quietem, tum felicitatem hac via gravari. Hujus enim rei pia meditatione tantos animos, tamque ingentes spiritus, olim Apostolis, ac prophetis, sanctisque aliis Dei viris (& nostro etiam seculo non paucis fidelibus Iesu Christi martyribus) addidit, ut etiam gaudentes & hilares ad tormenta, licet crudelissima, saepius iverint: inque mediis ignibus & flammis Deo, & Christo filio ipius, cum cantu & hymnis, benedixerint: quin & in ipsis afflictionibus gloriati fuerint (idque sub spe gloriae filiorum Dei) quod digni haberentur, qui pro Iesu Christo domino suo mala ista paterentur, & sanguine suo veritatem ejus obsignarent ac gloriam illustrarent.

---

^a 2 Cor. 6. 8. ^b Heb. 10. 34. ^c 11.36. ^d Rom. 8. 35, ^e d. ^f Heb. 12. 2. ^g 1 Pet. 5. 19. ^h Act. 5. 41. ⁱ 7. 60. ^j 16. 25. ^k 20.24. ^l 21.13. ^m Heb. 11.35, ⁿ d. Apoc. 6. 9. ^o c. 7.14. ^p Rom. 5. 3. ^q c. 8.21.

CAP.

C A P. XIV.

*De Precatione & gratiarum actione, &
speciatim de oratione Dominica.*

I. Cæterum quia universa hominum fidelium vita (uti paulo ante diximus) & *Uſus & neceſſi-
tatis precationis.* præsertim ipsa fidei obedientia, quam Iesu Christo assiduè præstant, variis periculis, temptationibus, & assultibus Satanæ, carnis ac mundi quotidie exposita, & necessitatibus non paucis obnoxia est: ne in tam diffcili certamine succumberent aut desperarent, voluit ^a Iesus Christus, ut omnes & singuli fideles perpetuam Dei opem ac gratiam, ^b in suo unius nomine, indefessa ^c & indivulsa fide, idque semper ^d & indesinenter (in primis autem in gravibus temptationibus & adversitatibus) implorarent; proque acceptis beneficiis ei gratias ^e perpetuo agerent: Testantes hac ratione, se Deo, tanquam summo & primo authori, universam felicitatem suam debere: & ipsius unius auxilio, & gratuito beneficio, præstare posse, imo reipla præstare, quæcumque ad eam obtinendam factu aut præstitu necessaria sunt. Unde duæ quæ-

---

^a Matth. 7. 7, & seq. & c. 26. 41. Luc. 18. 1, & seqq. ^b Joan. 14. 13. & 16. 32. ^c Marc. 11. 24. Jac. 1. 5,6. ^d Rom. 12. 12. 1 Thes. 5. 17. ^e Phil. 4. 6. Psal. 116. 12, 13. & 102, & 103, 104, totis. 1 Tim. 2. 1. Colos. 3. 17. & c. 4. 2.

dam præcipuæ cultus divini
partes, seu species existunt: *Eius species.*
tum *precatio*, stricte ac proprie
dæta, seu divinæ opis imploratio, pro bonis
consequendis, aut malis averruncandis: tum
pro acceptis beneficiis *gratiarum actio*, & di
vini nominis celebratio.

2. Utramque partem seu speciem passim
in verbo suo nobis commendat Deus: ^f po
tissimum autem in N. Testa
mento ^g Iesus Christus: dum ^{Cause & mo}
ubique locorum, sive publice ^{dus Deum rite}
sive privatim prout res aut oc
casio dederit, utramque in spiritu & veritate
exerceri præcipit. Et *precationem* quidem,
sive *invocationem*, quod attinet, eam non tan
tum verbis ^h mandavit Iesus Christus, sed &
ⁱ exemplo suo commendavit: ejusque etiam
exercendæ ^k modum, ac formulam certainam
præscripsit, ad quam preces nostræ (sive pro
nobis ipsis, sive pro aliis concipientur) veluti
ad infallibilem & indubitatem normam,
perpetuo conformandæ sint: addito etiam
promisso, preces nostras, si modo fiant^l se
cundum voluntatem Dei (adeo ut accedat
etiam debita precantium dispositio, secun
dum interiorem simul & exteriorem homi
nem: puta ^m pœnitentia vera de peccatis

^f Psal. 50. 14, 15. & 91. 14, 15. & 145. 18, 19.
^g 1 Tim. 2. 18. Joan. 4. 24. ^h Matth. 7. 7, & d. Luc.
11. 9. ⁱ Matth. 14. 23. & c. 26, 29, & d. Luc. 19.
18. Joan. 17. per totus. ^k Matth. 6. 9, & d. Luc. 11.
2, & d. ^l Joh. 3. 22. & 5. 14. ^m 1 Joh. 1. 9. Ps.
32. 2, & d. & 51, 140.

ante

ante commissis, fiducia firma ^a de gratia Dei per Christum parta, ^b sincerum sanctimonizæ, & ^c fraternalæ imprimis charitatis studium: item ^d attentio feria, ^e submissio devota, & indefessa denique precandi assiduitas) certo certius a Deo exaudiendas esse.

*Oratio Domini-
ca ejusq; partes.* 3. Formula hæc Precationis vocatur, ab authore suo D.

N. I. Christo *Oratio dominica:*

cujs tres sunt præcipuæ partes, *Proœmium*, *Narratio*, & *Epilogus*: licet iste totus apud Lucam ^f desit, nec ad substantiam rei per se necessario pertineat.

*Quis d^r quo-
modo nobis invoca-
ndus.* 4. In *proœmio* docetur, quis nobis perpetuo invocandus sit, & quo animo ac modo: nempe *Pater noster cœlestis*, sive qui in cœlis est: h. e. qui affectu humili simul ac filiali nobis compellandus, quippe qui non modo per naturam altissimus, & potentissimus est, sive Optimus Maximus (jamque non ut olim, in tabernaculo Mosis, aut in templo ^g Salomonis, sub Cherubinis; sed in ipsis duntaxat altissimis cœlis, æternitatis atque immortalitatis verissima fede, & quasi arce, unde omnia bona ad nos defluunt, gloriose habitans) sed qui etiam clemen-

^a Heb. 4. 16. ^b 10, 22. Eph. 2. 18. ^c 3. 12.
^d 1 Joh. 3. 21, 22. ^e 1 Pet. 3. 12. ^f Marc. 11. 25. Matth. 5. 23, 24. ^g 6. 14. ^h Luc. 18. 10. ⁱ Rom. 12. 12.
^j Thesf. 5. 17. Luc. 18. 1. ^k Matth. 6. 9, ^l d. Luc. 11. 2, ^m d. ⁿ Exod. 40. 34. ^o 1 Reg. 18. 12. ^p Act. 7. 48, 49. ^q Jacob. 1. 17. ^r 1 Tim. 2. 4. ^s 4. 10.
tem

tem ac benignum sese omnibus offert ; & re-
ipsa ^a paterne semper erga fideles suos affectus
est. Quippe quos in Christo gratiōse semper
diligit : ita ut eos omnes ac solos pro ^b fi-
liis, & hæredibus cœlestis suæ gloriæ, & im-
mortalitatis scripturus sit : & proinde qui
^c largiri nobis omnia salutaria & facile pos-
sit & libenter velit : cuique propterea vicis-
sim nos, & quidem unanimiter conjuncti,
seu ^d fraternalē charitatis vinculo colligati,
per ^e eundem Iesum Christum, unicum
patronum ac mediatorem nostrum, cum sum-
ma reverentia & filiali adfectu confidere &
tuto possimus, & jure debeamus.

5. *Oratio sex petitiones ha-*
bet : quarum ^f tres priores im- *Distin&io sex*
mediate, ac proprie, ad Dei *petitionum.*
gloriam ; tres autem sequentes ad utilitatem
& salutem nostram maxime spectant :
Quanquam utræq; per mutuam relationem
ac certam consequentiam, ad utrumque il-
lum scopum simul collineant, ^g quum nec
gloria Dei à salute nostra sejungi possit, &
hæc vicissim tota ad illam referri debeat.

6. *Prima* itaque petitione orare jubemur,
ut *Sanctificetur nomen Dei* : id est, ut divinæ

^a Psal. 103. 3. Joan. 14. 13. & d. Rom. 8. 15.
^b Gal. 4. 6. Rom. 8. 17. ^c Luc. 11. 10, 11, 12, 13.
Jacob. 1. 5. ^d Rom. 12. 10. 2 Petr. 1. 7. ^e Ephes.
2. 18. & 3. 12. ^f Joan. 14. 13. 1 Cor. 10. 31. Colos.
3. 17. 1 Pet. 4. 11. ^g Psal. 50. 14, 15. & 34. 16, & d.
& 91, fere toto.

1. *De sanctifi- bōnitatis, ^h sapientiæ ac po-
cando Dei no- tentiæ gloria, Evangelio præ-
mine.* cipue patefacta, passim recte cognoscatur, ac digne celebretur: ac proinde ut Deus auxilio suo nos aliosque juvet, quo tum ipsi, ⁱ tum alii omnes mortales, exemplo & hortatu etiam nostro incitati desertis omnibus idolis seu profanis numinibus & deastris, unicum illum verum Deum, Patrem Domini nostri Iesu Christi, super omnia verbis, factis, hymnis, precibus, scriptis, idque uno quasi ore, laudemus & prædice-
mus: subinde & corde & voce illud canentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Deus ille & Pater Domini nostri Iesu Christi: illi sit laus, honor & benedictio in omnia seculorum, Amen.

Secunda pro num ipius adveniat: id est, ut adventu regni ipse per veram & plenam ipius Christianæ Religionis notiti-
am, quæ tunc temporis adhuc tenuis & parca erat, ac velut ^keminus adventabat, magis magisque corda nostra dirigat in solidam nominis sui divini sanctificationem: utque aliis etiam compluribus eandem gratiam largiri velit, ^lquo se totos ipsi regendos tradant,

---

^h Esa. 29. 23. & 42. 8. Ezecl. 20. 41. & 28. 22, 25. Psal. 95, & 97, & 99, per tot. ⁱ Rom. 10. 6, 9. Eph. 3. 20. & 5. 19, 20. Col. 3. 16, 17. 2 Thes. 1. 11, 12. Apoc. 4. 8, 9. & 5. 8. ^k Matth. 3. 2, & d. Col. 1. 6, & d. Eph. 1. 17, 18. & 3. 16, 17. ^l Esa. 2. 2, & d. Mich. 4. 1, & d. Psal. 122. 1, &c.

seu

seu legibus ac mandatis ejus sese ultro subjiciant: utque ita utrius ad regnum ^m cælorum, olim in beata immortalitate plene possidendum, in dies magis magisque apti hic atque idonei efficiamur.

8. *Tertia est, ut voluntas Dei in terra fiat, sicut in Cœlo:* id ^{Tertia de præstanta Dei voluntate.} est, ut eam nobis, aliisq; mortalibus, gratiam faciat Deus, ⁿ quo voluntatem ipsius, jam ante in præceptis expositam, tam prompte tamq; alacriter quisq; faciamus, quam ^o sancti Angeli eam in cœlis præstare solent. Deinde, ut ea, quæ nobis evenire mala ^p Deus aut sinit, aut interdum vult, ac curat, patienter feramus; & sine obmurmuratione ulla ad utilitatem nostram spiritualem, sive ad fidei & obedientiæ, ac porro ad salutis nostræ profectum, sedulo convertamus.

9. *Quarta est, ut panem nostrum quotidianum nobis det ho-* ^{Quarta pro pane quotidiano.} die: id est, ut largiri nobis semper omnia dignetur, ^q quæ ad vitam hanc sine vera egestate, ac corporis debilitate transigendum; contraq; in pace ac tranquillitate degendum; & sanctissimis curis (cum seria animi, spirituumque alacritate) vacandum, atque incumbendum, necessaria

^m 1 Cor. 15. 24, & d. ⁿ Phil. 2. 13, 14. 1 Thes. 5. 23, 24. 2 Thes. 1. 11. ^o Daniel 7. 10. Matth. 16. 10. Heb. 1. 14. ^p Heb. 10. 36. & 12. 7, 8, & d. 1 Pet. 3. 17. & 4. 12, & d. ^q Matth. 6. 25, 31. 1 Tim. 6. 8. Heb. 13. 5. Phil. 4. 11, 12, 13.

nobis sunt: iisque quæ jam dedit & benigne contulit, porro semper benedicat, ut eorum adminiculo, veluti ¹ baculo sustentati, divino ipsius nomine sanctificando, regno propagando, & voluntate exequenda, melius occupari, & sine ulla distractione pietati vacare possimus.

Quinta pro remissione peccatorum.

10. *Quinta est, ut debita nostra nobis remittat, sicut & nos remittimus debitoribus nostris:* id est, ut peccata nostra ¹ universa, sive per errorem, aut infirmitatem, sive imprimis per improbitatem aut malitiam unquam commissa, gratiose in Christo nobis condonet: sicut nos quoque ¹ injurias, & offensas omnes (idque ideo tantum, quia ipse ita vult & jubet) omnibus iis, qui nos unquam læserunt, ex animo condonamus, & condonare semper parati sumus.

Sexta pro tentationum mitigatione.

11. *Sexta est, ne nos inducat in temptationem, sed liberet nos à malo:* id est, ne nimium ¹ gravibus ac diuturnis temptationibus nos opprimi, nedum vinci, ² aut supra vires nostras periclitari, unquam finat: sed ³ semper, pro singulari sua potentia, simul

¹ Levit. 26. 26. Matth. 6. 33. Luc. 10. 41, 42.

² Matth. 6. 14, 15. & 18. 22, 35. Luc. 7. 47. c. 18. 13.

Rom. 4. 7, & d. ¹ Colos. 3. 12, & d. 1 Pet. 4. 8.

1 Joh. 1. 7, 9. ¹ Matth. 26. 41. 2 Pet. 2. 9. Apoc.

3. 10. ² 1 Cor. 10. 13. ³ Eph. 3. 16, 17, 18. &

6. 11, & d. 1 Thes. 3. 2, & d. 1 Pet. 5. 10. Heb. 13.

20, 21. Rom. 5. 2, 3, & d.

p. 14.
nigne
eorum
i, di-
o pro-
nelius
ti va-

ita no-
& nos
ostris:
uni-
atem,
litiam
nobis
as, &
quia
ui nos
amus,

nducat
nos à
grati-
onibus
supra
t: sed
simul

41, 42.
18.13.
rt. 4. 8.
Apoc.
18. &
Heb.13.

&

Cap. 14. *De Oratione Dominica.* 105

& charitate paterna, sancto suo spiritu nos roboret, ac sustentet: imprimis in gravibus afflictionibus, arduis periculis, ac calamitatibus, aliisque id genus malis, per quæ omnino perdere nos, atque a Deo avertere tentat diabolus: ne forte, qua sumus fragilitate, iis nimium pressi, aliquid designemus, quod divinæ ipsius voluntati contrarium, & saluti nostræ, seu bonæ conscientiæ, noxiū esse possit. Denique ^a ut semper una cum tentatione læsum eventum præstare velit, quo eam sufferre possimus, atque ita ab omnibus tandem insidiis, & illecebris, omnique fraude, ac vi Satanæ gloriose liberari; imò ab universo æternæ perditionis periculo immunes reddi queamus.

12. *Epilogus* habet fundamentum, vel rationem triplex, cur ea, quæ iam dicta sunt, petere à Deo atque orare audeamus, adeoque cur ea petere nos deceat. Quia videlicet *Ipsius est Regnum*: id est, quia ^b ipse solus absolutus, nullique obnoxius, omnium Rex ac Dominus est, cui imperium ac jus est in omnia; ac proinde in ipsum etiam Satanam, licet mundi hujus Deum ac Principem. Quia item *ipsius est potentia*: ^c id est, quia ipse solus facere potest (h.e. dare, auferre, immittere, avertere

*triplex ratio
barum petitio-
num.*

^a 1 Cor. 10. 13. 1 Pet. 5. 8, 9, 10. 1 Joh. 5. 18.
^b Psal. 145. 11, 12, 13. & 146. 10. Apoc. 12. 10.
2 Pet. 2. 4. ^c Psal. 115. 3. Marc. 14. 36. Apoc. 12. 7, & d.

106 De Oratione Dominica. Cap. 14.

permittere, impedire:) quicquid vult, idque pro suo unius arbitrio ac beneplacito: & proinde contra quem Satanus, cum toto mundo, nihil in perniciem nostram valet. Quia denique *ipsius est gloria*: id est, ^d quia ipse solus & unus est, cui acceptum ferri debet, quicquid boni, vel optamus ac petimus, vel iam habemus & possidemus: & in cuius fons gloriam, ut ultimum finem, universum bonum nostrum semper redundaturum est.

13. Quia vero pii Dei cul-

De vocula A- tores de exauditione precum suarum, quas juxta Dei voluntatem fundunt, certo per-

suasi sunt, ^e & perpetuam divini nominis gloriam, suamque ipsorum salutem, magis magisque per easdem promoveri optant & summopere desiderant, idcirco subjicitur vocula, *Amen*: quæ partim certam rei propositæ adseverationem, partim etiam piam fidelis animæ optionem, ac religiosum votum complectitur.

14. Altera pars seu species

Gratiarum a- precationis late acceptæ, est *gra-*
tio. *tiarum actio*, ^f qua Deo pro

beneficiis jam acceptis, sive ad hanc, sive ad futuram vitam pertinentibus, gratias agimus per Iesum Christum: idque

^d Cor. 6.20. &c. 10.31. Colos. 3.17. 1 Pet. 4.11. Apoc. 10.4,5. ^e Joh. 3.22. &c. 5.14,15. 1 Cor. 14.16. Ps. 89. 53. ^f Eph. 5.10,20. Phil. 4.6. 1 Thes. 5.15. 2 Thes. 1.3. &c. 2.13. 1 Tim. 2.1.
qua

ip. 14.
lt, id-
acito :
n toto
valet.
d quia
rri de-
etimus,
a cuius
univer-
tutrum

ei cul-
precum
ei vo-
to per-
ominis
magis
ant &
tur vo-
propo-
iam fi-
votum

species
est gra-
eo pro
sive ad
ntibus,
idque

1 Pet.
14, 15.
hil. 4.6.
im. 2.1.
qua

Cap. 15. De Specialibus vocationibus. 107

qua privatim, qua publice, præfertim in Ecclesia ipsius: animumque ^b gratum ac in memorem, tum singulari sancti moniæ studio, tum laudibus, psalmis, hymnis, eleemosynis, aliisque piis, & ad Dei gloriam ac proximi nostri utilitatem facientibus officiis, pro qualitate ac quantitate, tum virium nostrarum, tum acceptorum beneficiorum, testamur ac declaramus.

C A P. XV.

De Specialibus vocationibus, deque Præceptis ac traditionibus humanis.

i. E T hæc quidem summa est illorum mandatorum, quæ à Iesu Christo communiter nobis præcepta, seu Christianis omnibus ex æquo, ad æternam salutem consequendam, observatu necessaria sunt. Præter quæ tamen unicuique fidelium, sua est peculiaris *vocatio*, quæ unicuique sedulo spectanda est: Qualis, verbi gratia, est ^a magistratus, ^b subditorum, parentum, liberorum; dominorum, servorum; item ^d conjugum, ^c cælibum; ^f virginum,

*Vocationum
specialium ge-
nera.*

^a Psal. 116. 1, & seq. 2 Cor. 9. 11, 12, & seqq.
Col. 1. 12, 13. & 3. 16, 17. ^a Rom. 13. 1, & d.
^b 1 Pet. 2. 13, 14. ^c Eph. 6. 1, & seq. ^d Eph. 5. 22.
1 Pet. 3. 1, & d. ^e 1 Cor. 7. 8, & d. ^f 1 Cor. 7. 25, & seq.

^a viduarum; ^b divitum, pauperium, &c. de quibus iam ante, in expositione Decalogi, aliqua ex parte actum fuit: de reliquis vero specialia passim monita (sed jam dictis analoga, & singulorum statui congrua) in S. litteris obvia sunt.

2. De his generatim tenen-

*Regula de his
notanda.*

da illa Apostoli regula: *Unus-
quisque maneat in ea vocatione,
in qua vocatus est.* Quam ta-

men, si meliorem, salva pietate, facere possumus, id nobis liberum est. Omnes enim hæ conditiones per se adiaphoræ sunt: ^c eoque nec Christo nos commendant, nec invisos ei, minusve gratos efficiunt. Quare nec (verbè gratia) virginitati, ^d aut cœlibatu, major quam conjugio; nec paupertati major, quam opulentia, &c. sanctitas adscribenda est: nec temeraria de his rebus vota Deo nuncupanda, quibus scilicet in perpetuum huc, illucve, nos astringamus: imo per quæ Deum tentemus, & laqueum ipsi nobis ac libertati nostræ injiciamus.

*De preceptis
humanis.*

3. Alia vero omnia opera, presertim mere externa, quæ religiosa putantur, quæque præter & extra Dei verbum

^m ab humano spiritu excogitantur: (sive ea

^e I Tim. 5. 3, & d. ^b I Tim. 6. 17, & d. Jac. 2. 1, & d. & c. 5. 1, & d. ⁱ I Cor. 7. 20, & d. ^k Colos. 3. 11. ⁱ I Cor. 7. 25, & d. ^m Matth. 15. 2, & d. Gal. 4. 9, & d. & c. 5. 1, & d. Colos. 2. 8, & d.

cum

ap. 15.
&c. de
calogi,
is vero
s ana-
S. li-
enen-
Unus-
atione,
m ta-
e pos-
enjm
k eo-
nvisos
(verbi
major
quam
est:
incu-
huc,
De-
ac li-

pera,
quæ
eque
bum
re ea

Jac.
& d.
ath.
olof.

um

Cap. 15. *De Specialibus vocationibus.* 109
cum aliorum auctoritate, præsertim Ecclesiastica, sub Traditionum prætextu, conscientiis hominum imponantur: sive ultero & voluntarie, cum opinione tamen cultus, si non omnino necessarii, at saltem meritorii, vel satisfactorii, à nobis præstentur) ad salutem certe necessaria non sunt: immo etiam vere bonorum operum, vel cultus divini (nendum supererogationis, vel eximiæ Religionis) specioso titulo digna, minime censenda: quippe quæ nec veræ ⁿ obedientiæ Deo & Christo, unico legis-latori nostro, per se gratæ & jure debitæ (ideoque cum vitæ æternæ promissione nobis imperatæ) augusto nomine venire possunt. Imo etiam, quæ non raro ^o principali cultui divino (dilectioni, puta, Dei & proximi) magno impedimento sunt ac veræ pietati noxia: presertim si divinis præceptis, ut sæpe fit, non modo æquiparentur, sed etiam præferantur.

ⁿ I Joh. 2. 17. Matth. 7. 21. & c. 15. 16. &
c. 23. 23. ^o I Tim. 4. 8, & d. & c. 6. 3, & d. Tit.
3. 8, 9.

C A P. XVI.

*De cultu & veneratione Iesu Christi,
Unici Mediatoris, deque invocatione
Sanctorum.*

*Majestas Chri-
sti Mediatoris
propria.*

1. **E**T hactenus quidem præcipue de agnitione & cultu solius Dei actum est. Hanc autem partem excipit agnitio & cultus Iesu Christi proprius, qua quidem is Mediator est. In ea enim agnitione, quique hinc sequitur, cultu, exprefſie etiam vita æterna posita esse dicitur, Joh. 17. 3. Quippe Iesu Christo, ut unico N. T. Mediatori, ^a Data est omnis potestas in cœlo & terra : & omne iudicium, ^b seu regimen universale, a Patre ipſi traditum, ut omnes eum honorent, ſicut honorant & Patrem : & ^c auctoritas ei data est iudicium faciendi, quia filius hominis est. Ideo etiam coronavit ^d eum Deus gloria & honore, & ſubjecit omnia pedibus ejus : ^e conſtituitque eum caput Ecclesie ſuæ ſuper omnia, &c. Quin & nomen ei dedit ſupra ^f omne nomen, ut in nomine Iesu ſe flectat omne genu, Cœleſtium, ac terrefrictum, & ſubterraneorum ; omnisque lingua conſiteatur, Iesum Christum eſſe Dominum, ad gloriam Dei Patris, &c. Quæ

---

^a Matth. 28. 18. ^b Joh. 5. 22, 23. & c. 3. 35.
& c. 17. 2. ^c Joh. 5. 27. ^d Heb. 2. 7, 8. ^e Ephes.
1. 21, 22. ^f Phil. 2. 9, 10, 11.

sane

Cap. 16. De cultu & veneratione, &c. 111
fane ipsius propria Majestas, * ad nostrum
imprimis solatium ipsi à Deo Patre collata,
& religiosis & gratis animis agnoscenda, &
perpetuo nobis ad Dei Christique ipsius glo-
riam, prædicanda est.

2. Itaque qui Iesum Chri-
stum, quatenus ^b Mediator
noster apud Deum est (præser-
tim ex quo tempore ⁱ ad sum-
mam illam sublimitatem evectus, ^k inque
patris sui throno, ad dextram ipsius collocat-
tus est) sancte ac religiose colit: id est, ^l a-
dorat, invocat, ^m spem & fiduciam suam in
eo collocat, ⁿ eique suppliciter gratias, ^o pro
parta nobis salute, agit, ac benedicit, recte
omnino & secundum certissimam Dei vo-
luntatem agit. Qui autem prædictam ejus
Majestatem ac gloriam non agnoscit: ac
proinde hunc cultum ac venerationem ipsi
præstare recusat, Deo simul & Christo non
levem injuriam facit: mixime si idolola-
tria etiam, aut falsi cultus, ac superstitionis
nomine id ipsum accuset, vel potius in-
famet.

3. Præter hunc vero unicum ^p Mediato-

^s 1 Pet. 1. 21. &c. 3. 22. 1 Cor. 15. 27. Act. 2. 36.
&c. 5. 31. &c. 10. 36, 42. Apoc. 1. 5, &c. d. &
c. 3. 21. ^b 1 Tim. 2. 5. 1 Joh. 2. 1, 2. ⁱ Phil. 2.
9, 10. ^k Heb. 1. 3. &c. 7. 26. &c. 8. 1. Apoc. 3. 21.
^l Heb. 1. 6. Joh. 5. 23. Phil. 2. 10, 11. ^m Act. 7. 59.
&c. 9. 14. 1 Cor. 1. 2. ⁿ Joh. 14. 1, &c. d. 1 Thes.
3. 11. &c. 2 Thes. 3. 5. ^o Apoc. 5. 8, 9, 12, 13.
^p 1 Tim. 2. 5.

Contra invocationem Sanctorum.

rem Dei & hominum, alios ullos, vel ^a Angelos, vel homines, sive vivos, sive mortuos (sive hi revera, sive opinione tantum nostra, sancti fuerint) religiose colere: id est, plus quam civiliter adorare, vel invocare, tanquam scilicet Patronos & advocatos nostros apud Deum: aut tempла, altaria, festa iis consecrare, sacrificia offerre, vota nuncupare, vel eorum meritis, ac potestate, gratiaque, apud Deum confidere, &c. prorsus illicitum, Deoque ingratum esse statuimus: praesertim quum de mortuis, quantumvis sanctis, agitur: quippe de quibus S. Scriptura ^b passim affirmat, quod res nostras ignorent, & ea, quae sub Sole fiunt, minime curent, &c. Memoriam tamen & horum & illorum sancte colendam, & virtutes cum praeconio digne celebrandas, & ad imitationem nobis aliisque proponendas esse, jure censemus. Tantum abest, ut fidelium ^c adhuc viventium, mutuam pro se se apud Deum intercessionem, aut damneimus, aut ulla ratione vituperemus.

---

^a Colos. 2. 18. Apoc. 19. 10. & 22. 9. ^b Heb. 4. 10. Apoc. 14. 13. Job. 3. 11, 12, 13, & d. & 14. 21. Eccles. 9. 5, 6. 2 Reg. 22. 20. Esa. 38. 18, 19. & 63. 16. ^c Rom. 15. 30. 2 Cor. 1. 11. Ephes. 6. 18, 19. Colos. 4. 3. 2 Thes. 3. 1. Heb. 13. 18.

C A P. XVII.

De beneficiis & promissis divinis: ac primo de Eleccióne ad gratiam, seu Vocatione ad fidem.

1. Cæterum ut præcepta hæc Beneficia Dei
fidem præceden-
tia. divina, hæc tenus exposita, non tantum præstare posset homo; sed & libenter, atq; ex animo, præstare vellet; voluit Deus etiam à parte sua facere omnia, quæ ad utrumque efficiendum in homine ^a necessaria erant: id est, statuit ejusmodi conferre gratiam homini pectori, per quam idoneus & aptus redderetur ad præstandum id omne, quod ab eo in Evangelio postulatur: & porro ejusmodi bona ipsi promittere, quorum excellentia & pulchritudo longe excederet capacitatem intellectus humani; & quorum desiderium, ac certa spes voluntatem hominis ad obsequium actu præstandum accendere posset, atq; inflammare. Quæ quidem beneficia omnia Deus, ex se ipso clementissimus, & erga nos in Christo paternæ affectus, per ^b Spiritum suum S. (de quo supra pluribus actum fuit) tum patefacere, tum re ipsa etiam largiri nobis solet.

2. Primo itaque ^c gratiam, ad fidem &

^a Jerem. 31. 32,34. Heb. 8. 8, & d. Ezecl. 11. 19. Item 36. 27. 2 Cor. 7. 1. 2 Pet. 1. 3,4. 1 Joh. 3. 3. Colos. 1. 4, 5. 1 Pet. 1. 3, & seqq. ^b 1 Cor. 2. 10, & d. & 12. 3, & d. 2 Cor. 3. 6, & d. 1 Joh. 2. 20,27. Rom. 5. 5. & 8,9, & seq. ^c Matth. 11. 20,21. & 22: 2, & d. Joh. 5. 34,40. & 6. 44,45. 2 Pet. 1. 3, 4. obedire.

Vocatio ad fidem.

obedientiam præstandum, non modo necessariam, sed & sufficientem, largitur Deus peccatoribus, cum eos per Evangelium ad se vocat: ipsisque sub promissio æternæ vitæ, & contraria mortis sempiternæ comminatione, fidem & obedientiam serio præscribit. Hæc *vocatio* appellatur interdum in Scriptura ^d *Electio*, ad gratiam scilicet, & ad media salutis: multum differens ab electione ad gloriam, sive ad ipsam salutem, de qua infra. Efficitur autem & perficitur ista *vocatio* per prædicationem Evangelii, eique adjunctam virtutem Spiritus: & quidem ex gratijsa & seria intentione salvandi, eoque ad fidem adducendi, eos ^f omnes, qui vocantur: sive reipsa credant, ac salventur, sive non, adeoque credere ac proinde salvare pertinaciter nolint.

Duplex species   3. Est enim alia *vocatio* ^g *efficax*, ab eventu potius, quam *eius*.   a sola intentione Dei sic dicta, quæ scilicet effectum suum salutarem reipsa fortitur: non quidem idcirco, quod ex præcifa salvandi intentione, per singularem & arcanam quandam Dei sapientiam sic administretur, ut fructuose congruat voluntati eius, qui vocatur: neque ^h quod in ea effica-

^d 1 Cor. 1. 26, & d. 2 Tim. 1. 9. 1 Pet. 2. 9.

^e Matth. 28. 18. Joh. 5. 34. Rom. 10. 14, 15. 2 Cor. 3. 5, 6. ^f 1 Tim. 2. 4, & d. Tit. 2. 11. 1 Pet. 1. 23, 25. ^g Rom. 8. 28, 29. 1 Cor. 1. 24, 26. ^h Act. 2. 41. & c. 13. 48. Rom. 6. 17. 1 Thes. 2. 13.

citer,

citer, per potentiam irresistibilem, aut vim quandam omnipotentem (quæ nec creatione, nec fuscitatione è mortuis minor fit) voluntas ejus, qui vocatur, ad credendum ita determinetur, ut non possit non credere atque obedere: sed quia vocanti Deo ab homine, jam vocato, & sufficienter præparato, non resistitur, neque gratiæ divinæ obex ponitur, qui alioqui poni ab ipso potuisset. Alia sufficiens quidem est, sed tam
Contra Synodi Dordras. Canon.
inefficax, quæ videlicet, ex parte hominis, effectu salutari caret: perque solam
cap. 3, & 4.
 hominis voluntariam, ac vincibilem culpam, infructuosa est, sive eventum optatum ac debitum non sortitur.

4. Prior illa, cum effectu suo salutari conjuncta, sive jam in actu exercito constituta, interdum appellatur in Scripturis, *Conversio*, ^k *Regeneratio*, ^l *Spiritu-*
alis ex mortuis ^m *excitatio*, ⁿ *& nova Creatio*: quia videlicet per eam à pravo vivendi genere, ad juste, ^o sobrie, ac pie vivendum efficaciter convertimur: & ^p à morte peccati, sive mortifera peccandi consuetudine, ad vitam spiritualem, sive sanctam vivendi ra-

ⁱ Prov. 1. 24, 25. Ezecl. 12. 1. Esa. 5. 1, & d.
 Matth. 23. 37. Luc. 7. 30. Joh. 5. 40. Act. 7. 51. &
 13. 46. ^k 2 Thes. 3. 1, 2. ^l Act. 3. 19, 26. 1 Thes.
 1. 9. ^o Joh. 3. 5, & d. Jacob. 1. 18. ^m Eph. 2. 6.
ⁿ Gal. 6. 15. ^p 2 Cor. 5. 17. Ephef. 2. 10. ^o Tit. 2.
 11, 12. ^r Rom. 6. 2, &c.

tionem

tionem divinitus excitamur : denique ad ⁹ imaginem tum doctrinæ, tum vitæ Iesu Christi, per spiritualem verbi efficaciam reformati, denuo veluti gignimur ; sicutque ¹⁰ novæ creaturæ per resipiscentiam & veram fidem, in ipso efficiuntur.

*Fides & con-
versio non sunt
ex nobis.*

5. Homo itaque salvificam fidem non habet ¹¹ ex seipso ; neque ex arbitrii sui liberi viribus regeneratur, aut convertitur : quandoquidem ¹² in statu peccati nihil boni, quod quidem salutare bonum sit (cujusmodi imprimis est Conversio & fides salvifica) ex seipso, vel à seipso, vel cogitare potest, nedum velle, aut facere : sed necesse est, ¹³ ut à Deo, in Christo, per verbum Evangelii, eique adjunctam Spiritus S. virtutem regeneretur, atque totus renovetur ; puta intellectu, affectibus, voluntate, omnibusque viribus ; ut salutaria bona recte possit intelligere, meditari, velle, ac perficere.

*Sed ex sola Dei
gratia.*

6. Gratiam itaque Dei statuimus esse ¹⁴ principium, ¹⁵ progressum, & ¹⁶ complementum omnisi boni : adeo ut ne ipse quidem regenitus absque præcedente ista, sive præveni-

⁹ Rom. 6. 17. ¹⁰ Ephes. 4. 24. Colos. 3. 10. ¹¹ Mat. 11. 27. ¹² & 13. 11. ¹³ & 16. 17. ¹⁴ Matth. 7. 17. ¹⁵ & 12. 34. Joh. 6. 44, 45, 65. ¹⁶ & 3. 5, & seq. ¹⁷ Phil. 1. 5, 6. ¹⁸ & 2. 13. Ephes. 2. 1, & d. Jac. 1. 17, 18. ¹⁹ 1 Pet. 1. 23. ²⁰ Ephes. 2. 5, 18. Tit. 2. 11, 12, 13. ²¹ & 3. 4, 5. Phil. 1. 6. ²² Joh. 15. 5. 1 Cor. 1. 4, &c. ²³ 1 Thes. 5. 23, 24. Ephes. 6. 13.

ap. 17.
que ad
æ Iesu
am re-
sicque
ram fi-

fificam
eipso;
ri viri-
conver-
i nihil
(cu-
salvi-
e po-
ecesse
n E-
irtu-
tur;
nni-
possit

sta-
,
en-
re-
ni-

Iat.
G
hil.
18.
3.
rc.
;

Cap. 17. *De Vocatione.* 117

ente, excitante, prosequente, & cooperante gratia, bonum ullum salutare cogitare, velle, aut peragere possit; ^a nedum ullis, ad malum trahentibus, temptationibus resistere. Ita ut fides, conversio, & bona opera omnia, omnesque actiones piæ & salutares, quas quis cogitando potest assequi, gratiæ Dei in Christo, tanquam caussæ suæ principali & primariae, in solidum sint adscribendæ.

7. Gratiam tamen divinam *Gratiæ Dei resis-
tisti potest.*
^b aspernari & respuere, ejus- que operationi resistere homo potest: ita ut seipsum, cum divinitus ad fidem & obedientiam vocatur, inidoneum reddere queat ad credendum, & divinæ voluntati obediendum; idque culpa sua propria, eaque vera & vincibili; sive per ^c securam inadvertiam, sive per ^d cœcum præjudicium; sive per ^e inconsideratum zelum, sive per ^f mundi, aut ^g sui ipsius inordinatum amorem; sive per alias ^h id genus caussas irritatrices. Irresistibilis enim gratia, sive vis ejusmodi, quæ nec creatione, nec proprio dicta generatione, nec suscitatione è mortuis, quoad efficaciam, minor sit (quæque actum ipsum fidei atque obedientiæ eo modo efficiat, ut ea posita homo non possit

^a Matth. 26. 41. 1 Cor. 10. 13. Ephes. 2.4, &c d.

^b Ezecl. 12. 2. Prov. 1. 24, 25. Matth. 13. 19. &

23. 37. Act. 7. 51. & 13. 46. ^c Matth. 13. 19.

^d Joh. 7. 3, 4, 5, 52. ^e 2 Cor. 3. 13. Rom. 10. 1, 3.

^f Luc. 14. 18. ^g Joh. 5. 44. ^h 2 Cor. 4. 4. 2 Thes.

3. 3. 2 Tim. 3. 2, & d. 1 Joh. 5. 4, & d.

non

non credere, atque obedire) illic certe adhiberi non potest, nisi prorsus inepte atq; insipienter, ubi obedientia libera serio mandatur; idque sub ingentis præmii promissione, si præstetur; & pœnae gravissimæ comminatione, si negligatur.

Ratio triplex. Frustra enim hanc obedientiam is mandat, & ab alio postulat, obedientique præmium sine caufa promittit; qui ipse solus, ea vi, cui resisti non potest, ipsum obedientiæ actum efficere & debet, & vult; & inepte præterq; rationem præmium confertur illi, tanquam vere obedienti, in quo ipsa obedientia, per ejusmodi alienam vim effecta est: denique ini-

que & crudeliter infertur ei pœna, maxime æterna, à quo obedientia solo gratiæ illius irresistibilis, utpote necessariae, defectu præstata non est, tanquam inobedienti, qui re vera inobediens non sit. Ut jam non dicimus, passim in Scripturis affirmari de quibusdam, ⁱ quod restiterint Spiritui S. quod ^k indignos se judicaverint, vel potius, effecerint, vita æterna; quod ⁱ consilium Dei contra seipso irritum reddiderint: quod ^m au lire, ⁿ venire, obedire ^o noluerint: quod ^p aures suas oclusuerint, corda ^q sua obturaverint, &c. De aliis verò, quod prompte ^r aut libenter credide-

ⁱ Act. 7.51. ^k Act. 13.46. ^l Luc. 7.30. ^m Prov. 1. 24, 25. Ezecl. 12. 2. ⁿ Joh. 5. 40. ^o Act. 7. 39. Rom. 10. 16. ^p Zach. 7.11, 12, 13. Jer. 5. 3. ^q Act. 28. 24. Heb. 3. 12, 13. & Heb. 4. 2. Psal. 95. 7, 8. ^r Act. 2. 41. & 13. 47.

p. 17.
adhi-
nsipi-
latur;
e, si
avissi-
gliga-
tore obedi-
culat,
ittit;
otest,
et, &
nium
vere
bedi-
nam
ini-
me
llius
præ-
re-
ica-
qui-
uod
fece-
ntra
e, " suas
De
ide-
rov.
39.
Act.
, 8.
nt;

Cap. 17. De Vocatione.

119

rint; quod obedierint veritati ac fidei, quod attentos ac dociles se præbuerint; quod assensi fuerint doctrinae Evangelicae; quod sermonem Dei cum alacritate receperint; quodque in eo generosiores fuerint iis, qui illum ipsum rejiciebant; quod denique ex animo auscultaverint veritati, sive Evangelio, &c. Quæ quidem omnia tribuere iis, qui, vel nullo modo possunt credere, aut obedire, vel non possunt non credere, aut obedire, cum vocantur, nimis profectò ineptum est, & planè ridiculum.

8. Etsi verò maxima est gratiæ disparitas, pro liberissima scilicet voluntatis divinæ dispensatione: tamen Spiritus S. omnibus & singulis, quibus verbum fidei ordinariè prædicatur, tantum gratiæ confert, aut saltem conferre paratus est, quantum ad fidem ingenerandum, & ad promovendum suis gradibus salutarem ipsorum conversionem sufficit. Itaque gratia sufficiens ad fidem & conversionem non tantum iis obtingit, qui actu credunt & convertuntur: sed etiam iis, qui actu ipso non credunt, nec reipsa convertuntur. Quoscunque enim Deus vocat ad fidem & salutem, eos serio vocat: id est, non externa tantum

Gratia sufficiens datur omnibus vocatis.

^t Act. 6.7. & 17.11. & 1 Pet. 1. 22. Rom. 6.17.
^t Rom. 12.6, & seq. 1 Pet. 4. 10. ^u Matth. 11.21.
Tit. 3.4. & d. 1 Pet. 1. 23. & 2. 9. 1 Cor. 4. 15.
Jac. 1. 28. 2 Cor. 3. 6. Heb. 4. 12. ^x Esa. 65. 2.
Ezecl. 18.11. Prov. 1. 24, & d. Matth. 23.37. Luc.
8. 12. ^y Tit. 2.11. 2 Tim. 1.9. 2 Cor. 5.20. & 6. 1,
& d. Esa. 5.2, & d. Psal. 81.14. Joh. 5.34. & 10.10.
specie

specie, aut verbo duntaxat vocali (quatenus scilicet in eo seria ipsius præcepta, & promissa vocatis generatim declarantur) sed cum sincera etiam, ac minime simulata salvandi intentione, ac convertendi voluntate: ita ut nullum absolutæ reprobationis, aut impromeritæ excæcationis, vel indurationis, decretum de iisdem præcedere unquam voluerit.

C A P. XVIII.

De promissis divinis, quæ jam conversis ac fidelibus in hac vita præstantur: hoc est, de Electione ad gloriam, Adoptione, Justificatione, Sanctificatione & Obsignatione.

1. *Actus salvi-fici circa fideles in hac vita.*

1. Circa homines peccatores, sed qui jam per divinam gratiam efficaciter vocati & ad fidem Iesu Christi conversi sunt, ejusdemque gratiæ auxilio, ex vera fide, vitam suam juxta mandata Iesu Christi instituunt, occupari vult & solet Deus^a salutaribus actibus, sed duum generum: quippe quorum alii ad hanc vitam, alii ad futuram pertinent.

2. Actus ad hanc vitam pertinentes quinque sunt: quorum duo priores sunt, *Electione ad gloriam, & Adoptio*, sive *quæsicia*, hoc est

^a Rom. 8. 28, & d. Ephes. 1. 3, & d.

divina filiatio: Quorum illa,
^b qui jam conversi sunt, & vere credunt, è profana pereuntium turba segregantur, & ex ordine damnandorum (quo-
ad statum præsentem) exempti, velut in peculium Dei seponuntur: *Ita*
iidem insuper ^c in familiam Dei, ac proinde in jus cœlestis hæreditatis, suo tempore adeundæ, penitus asciscuntur: siveque in salvandorum, sive eorum, quos Deus minime punire, sed quibus peccata, gratis in Christo, remittere vult, ordine collocantur. Quanquam *Adoptio* ^d alicubi in Scriptura ipsam etiam corporum Redemptionem, seu beatam resurrectionem, denotare solet: quia nempe complementum & consummatio ejus hic demum apparebit.

3. Hisce immediate cohærent tres alii actus, *Justificatio*, *Sanctificatio*, & denique singularis quadam per Spiritum S. *Observatio*. *Justificatio* est peccatoris vere resipiscentis, ac creditis, per & propter Iesum Christum, vera fide apprehensum, misericors ac grata, & quidem plenaria, coram Deo, ab omni ^e reatu absolutio: sive gratuita peccatorum omnium, per veram fidem in Iesum

^b Marc. 13. 20. Jac. 2. 5. Rom. 8. 29. ^c Joh. 1. 12. Rom. 8. 17. Gal. 3. 26. & 4. 5, 7. ^d Rom. 8. 23. Luc. 20. 36. ^e Joh. 3. 1, &c. d. Psal. 32. 1, & d. Luc. 18. 13, 14. Act. 10. 43. & 13. 38, 39. Heb. 8. 12. Rom. 3. 24, & d.

1. *Election ad salutem.*

2. *Adoption seu filiatio.*

Christum

Christum obtenta remissio : imo ipsius etiam
 fidei ad justitiam, vel pro justitia, liberalis
 ac munifica imputatio : quippe quam non
 nisi ex pura Dei gratia, & sola in Iesum
 Christum fide (sed viva tamen & per chari-
 tatem operante) absque omni operum no-
 strorum merito, in iudicio Dei consequimur.
 Atque hoc sibi vult articulus ille Symboli,
 cum dicimus : *Credo remissionem peccatorum.*

Sanctificatio 4. *Sanctificatio*, specialiter
strictè accepta. sic dicta (nam ^h alias inter-
 dum pro regeneratione quoque,
 seu conversione, vel efficaci vocatione (de qua
 supra) seu quacunque demum spirituali pur-
 gatione, etiamsi tantum externa sit, in Scriptura S. accipitur) est perfectior quedam, &
 continuo augescens, filiorum Dei ab hoc
 impuro mundo separatio: sive partim uber-
 ior ac plenior vere fidelium, & officium su-
 um ex fide sedulo facientium, in divinæ
 veritatis cognitione illustratio, (quam &
 multis & admirabilibus saepe modis efficere
 solet Deus) partim ^k acrior ac profundior
 quedam ad constans odium peccatorum, &
 studium sanctimoniaz ac veræ pietatis ex-
 stimulatio, inque hoc zelo confirmatio: ita
 ut voluntas hominis vere fidelis pronior at-

^f Rom. 4. 3. & seqq. & 5. 1. & d. ^g Gal. 2. 16.
 Ephes. 2. 3. & seq. Tit. 3. 4. & seq. ^h 1 Cor. 1. 2. &
 c. 6. 11. Heb. 2. 11. 2 Thes. 2. 23. 1 Pet. 1. 2. Act.
 20. 32. & 26. 13. ⁱ Joh. 17. 17, 19. 1 Joh. 2.
 20, 27. Heb. 6. 4. & c. 10. 10, 14. ^k 1 Thes. 5. 23.
 2 Tim. 2. 21.

que

que inclinatior, imo alacrior ad virtutem quotidie reddatur: & ea obstacula, quæ aliquin in studio pietatis ac virtutis occurrere ipsi solent, aut objici sibi non patiatur, aut objecta diligenter removeat, & animose alacriterque superet.

5. *Obsignatio*, per Spiritum S. est solidior & robustior in *per Spiritum S.* vera fiducia, & cælestis gloriæ spe, gratiæque divinæ certitudine, ¹ confirmatio: qua fit, ut fideles, veluti arrhabone, aut pignore quodam accepto, de sui adoptione, justificatione & secutura tandem glorificatione, magis magisque certi reddantur, & nisi per ipsos steterit, ² ad finem usque, in sensu gratiæ Dei, veraque fide, adversus omne genus tentationum conserventur, seu perseverantia totali ac finali donentur.

6. Et hujusmodi quidem actibus gratiis occupatur Deus circa omnes & solos vere (licet *Genera iustorum in hac vita.* unequaliter & dispari mensura) credentes & resipiscentes: quorum proinde tria genera seu ordines in Scripturis reperiuntur. I. Eorum ³, qui novitii dici possunt, quique recens ad fidem convertuntur, & una cum sincero adsensu adferunt quidem serium ac deliberatum obediendi volun-

¹ Rom. 5. 5. &c. 8. 15, 16. 2 Cor. 1. 21, 22. &c. 5. 5. ² Ephes. 1. 13, 14. &c. 4. 30. Item 1 Cor. 1. 8, 9. Phil. 1. 6, & d. ³ Matth. 13. 20, & d. Luc. 8. 12, 13, 14. 1 Cor. 3. 1, & d. Gal. 1. 6, & d. Apoc. 2, & 3, totis.

tati divinæ propositum: sed quod orta deinde cruce, & afflictionibus, aliisve periculis temptationibus, quibus obsistere nondum potest, statim iterum languescit, aut interdum etiam evanescit, & prorsus emoritur. II. Eorum, ^o qui in vera fide & proposito isto sancto aliquanto tempore constantes quidem manent, veritatemque fidei suæ, bonis & sanctis operibus aliquamdiu demonstrant: sed tandem tamen, sive mundi, sive carnis, sive Satanæ illecebris, aut violenta tyrannide, victi fractique, à fide deficiunt ac desciscunt. III. Eorum, qui vel sine ulla defectione, aut interruptione, in pio illo proposito, ^p sanctisque operibus, ad finem usque continuo perseverant: vel semel iterumve lapsi, aut ^q saepius etiam deficientes, seria iterum pœnitentia ducuntur: sicque per divinam gratiam restituti, finaliter tandem persistunt. Itaque duo priores credentium ordines eliguntur, adoptantur & justificantur quidem vere, at non prorsus absolute, nec nisi ad tempus: puta, quatenus & quandiu tales sunt & manent: sed tertius ac postremus solus etiam finaliter, ac peremptorie: nempe juxta id, quod in Evangelio

^o Matth. 10. 17, & seq. & 34. 9, & seq. ¹ Thes. 2. 3, & d. ¹ Tim. 1. 19. & 4. 1, & seq. Heb. 6. 4, & seq. & 10. 32, & d. 2 Pet. 2. 18, & d. & 3. 17, 18. ^p Matth. 10. 22. & 24. 13. Luc. 21. 19. Ephes. 3. 16, & d. Col. 1. 21, & d. & 2. 5, & d. ^q Luc. 22. 32. 2 Cor. 2. 7, 8. & 7. 10. 2 Tim. 2. 25, 26. Matth. 10. 2. & 24. 13.

legitur:

18.
de-
cu-
um
ter-
tur.
isto
qui-
bo-
non-
sive
enta
iunt
sine
pio
1 fi-
emel
fici-
tur :
litter
cre-
ur &
s ab-
tenus
rtius
rem-
gelio

Thef.
6. 4,
& 3.
1. 19.
& d.
im. 2.
jitur :

Cap. 18. *De Electione, &c.* 125
legitur: *Qui perseveraverit ad finem usque, salvus erit.*

7. Actus enim hi divini sunt *Elenchus erro-
actus, modo continui, modo
interrupti : qui scilicet tan-
tisper hic durant, quamdiu durat conditio-
nis requisitæ (hoc est, pactæ fidei ac sancti-
moniæ) in nobis præsentia. Interrumpun-
tur vero, quando nos pactis amplius non
stamus ; sive, cum à nobis actus ejusmodi
committuntur, qui cum vera fide, & consci-
entia bona, consistere nullo modo possunt :
juxta id quod est apud Ezechielem : 'Si a-
versus fuerit justus à justitia sua, & fecerit ini-
quitatem, secundum omnes iniquitates, quas fe-
cerit impius, an fecerit, & vivet ? omnes justitia
ejus, quas fecit, non commemorabuntur : propter
prævaricationem suam, qua prævaricatus est,
& propter peccatum suum, quo peccavit, propter
ipsa, inquam, morietur. Cui consonant com-
plura alia id genus sacra testimonia simul
& exempla.*

---

¹ Ezech. 18. 24, & d. ¹ Rom. 12. 12, & seq.
1 Cor. 9. 27. 1 Cor. 10. 11, 12, & d. Col. 1. 22, 23.
Heb. 3. 6, 14. & 10. 35, 36. Apoc. 2. 10. & 3.
11, 12.

H

C A P.

C A P. XIX.

De promissis divinis ad futuram vitam pertinentibus, sive de mortuorum resuscitatione & vita æterna.

III. *Actus salvifici in futuro seculo.*

1. **A**ctus divini ad futuram vitam pertinentes, sunt *Resuscitatio ex^a morte, (vel hujus loco subita mortalis naturæ transmutatio) & Glorificatio,* ^b sive gloriæ coelestis, & vitæ æternæ collatio: juxta ultimos illos duos symboli Apostolici articulos: *Credo carnis resurrectionem, & vitam æternam.*

1. *Excitatio mortuorum.* 2. *Resuscitatio illa fiet in adventu Iesu Christi secundo ac glorioso, ad judicium universale: cum videlicet mortuos ^c omnes, justos ^e pariter & injustos, in vitam revocaturus, ipsosque pariter, & vivos tunc superstites, ^f de tribunali Patris sui judicaturus; iisque omnibus ^g pro qualitate ac quantitate operum suorum, quæ in corpore suo gesserint, sive bonorum, sive malorum, præmia justa, poena sive condignas, assignaturus est. Tunc enim fideles & sanctos suos, qui quidem*

^a 1 Cor. 15, per totum. ^b Matth. 25. 31, & d.
^c Matth. 16. 27. & 25. 31, & d. ^d Apoc. 20. 12, 13.
^e Act. 24. 15. ^f Rom. 14. 9, 10, 11, 12. ^g 2 Cor. 5. 10. 2 Thes. 1. 7, & d. Matth. 25. 31, & d.
^h mortui

^b mortui fuerint, ex pulvere terræ in vitam æternam & beatam suscitaturus, eosque solos gloriose & incorruptibili corpore donaturus est. Quos autem iⁱ vivos tunc & superstites ex iisdem offendet, eos subito & quasi in momento immutaturus atque beata cum aliis immortalitate adfecturus est.

2. Vivorum immutatio.

3. Eiusmodi vero suscitations & partim immutationem, excipiet statim illa, quæ cæterorum omnium actuum complementum est, beata glorificatio : ^k qua Dominus Iesus (postquam cum hortationis clamore, cum voce Archangeli, & cum tuba ad judicium jam dictum Dei de cœlo discenderit) suscitatos illos per Angelos potentias suas in aera secum assumet : & ex ^l universali totius mundi (tunc omnino conflagraturi) corruptione, seu totali perditione, in æternas & gloriose ^m cœlorum sedes (quæ in Scripturis novi cœli, nova terra, & futurus orbis vocantur) potentissime transferet ; gloriaque ⁿ & gaudio ineffabili secum, & cum Deo, sanctisque Angelis ipsius, perpetuo iisdem fruabit.

3. Glorificatio & vita æterna.

---

^h 1 Thes. 4. 16. 2 Cor. 5. 4, & d. Phil. 3. 21.
ⁱ 1 Cor. 15. 51, & d. ^k 1 Thes. 4. 16, 17. Matth. 24. 30, 31. & 25. 31, & d. 1 Joan. 3 1, & seq.
^l 2 Thes. 1. 8, & d. 2 Pet. 3. 10, 11. ^m Heb. 2. 5.
ⁿ 2 Pet. 3. 13. Apoc. 21. 1. Joh. 12. 26. Luke 14. 17.
& 22. 29, 30. Matth. 13. 37. & 25. 23. Apoc. 3. 12, 21. & 14. 13. & 26. 15.

C A P. XX.

*De divinis comminationibus, ac impiorum
pœnis, tum ad hanc, tum ad futuram
vitam pertinentibus: puta Reproba-
tione, Induratione, Execratione, de-
que æterna morte & damnatione.*

IV. *Actus iræ
ac vindictæ cir-
ca incredulos.*

1. **C**Irca impios & incredulos, ^asive qui præfracte credere ac resipiscere nolunt, & licet diu multumque vocati, moniti, reprehensi, castigati, &c. nihilominus tamen Evangelio inobedientes esse pergunta, occupari vult Deus contrariis plane, nec minus severis, quam justis & sanctis actibus, quos in verbo suo illis comminatus est, partim ad hanc vitam, partim ad futuram pertinentibus.

2. **A**ctus ad hanc vitam pertinentes sunt *Reprobatio*, vel *abjectio*. Item *Execratio* & *Induratio*, aliaque id genus punitiones temporales: quarum prima est justa improborum hominum *abjectio*: ^bcum videlicet eos amplius pro populo suo habere non vult Deus: eoque ^cgratiam Spiritus S.

^a Matth. 10. 14, 15. & 11. 20. Luc. 19. 42. Rom. 2. 2, & d. 1 Thes. 1. 10. & 2. 15, 16. ^b Matth. 8. 12. & 21. 43. Rom. 11. 2, 20, & d. ^c Joh. 12. 35. Luc. 13. 24. & 17. 22. Matth. 10. 14, & d. Att. 14. 16. Apoc. 2. 5, & d.

ab ipsis saepe spretam, jure iisdem subtrahit; imo externa etiam media illa interdum iis conferre dignatur, quibus ordinarie ad salutem populi sui uti solet: relinquendo scilicet illos in tenebris suis & peccatis, sine veris Pastoribus, piisque Doctoribus, sive monitoribus, & veritatis studiosis indagatoribus.

3. *Excœsatio* deinde sequitur^d & *Induratio*: cum vide-licet peccatores isti, luce veritatis coelestis jam destituti, Dei permissione & justo judicio, crassis^e ignorantis & erroribus profunde implicantur, & miris variisque modis seducuntur: cumque^f cupiditatibus suis impuris traduntur, sive fœdis affectibus permittuntur; aut^g Satanæ tentationibus, præstigiis & insidiis, hinc inde exponuntur: item, cum consilia, studia, factaque^h ipsorum improba, felici aliquo successu ad tempus fluere, ipsique aliquandiu impune peccare sinuntur; denique cumⁱ occasiones errandi & peccandi multiplices ipsis objiciuntur: neque^k conscientiae ipsorum interim extimulantur remorsu aliquo tristi, seu serio dolore, ob admissa peccata, &c. Quæ quidem oinna, aliaque id genus

^d Esai. 6. 9. Matth. 13. 14, 15. Joh. 12. 40. Act. 28. 26. ^e Rom. 9. 18. & 11. 8. ^f Rom. 1. 24, 26, & d. ^g 2 Cor. 4. 4. I Thes. 2. 12. ^h Psal. 10. 4, & d. & 73. 4, & seqq. Jere. 44. 17, 18. Deut. 32. 14, 15. ⁱ Ezec. 14. 5, 9. Esai. 63. 16, 17. ^k Eph. 4. 19. Rom. 11. 8.

130 De Induratione & Damnatione. Cap. 20

complura, in exitium suum convertere solent homines profani. Unde mira mentis cæcitas, pertinax animi durities, ac fœdum peccandi studium, magis magisque crescunt: ac tenebræ tandem densæ ac crassæ, id est, bruta quædam Dei ignorantia, & secura vita profanitas, ipsos totos invadunt
3. Exemplaris & occupant. Et hos quidem punitio. actus sequitur aliquando etiam Exemplaris¹ quædam, & publica, inque oculos omnium incurrens istorum hominum in hac vita punitio.

4. Æterna 4. Actus poenales ad futuram vitam pertinentes, continentur fere vocibus *ire* ac damnatio. *vindictæ* divinæ, item *judicii*^m & *condemnationis*, ⁿ qua Deus non modo immortalem gloriam^o impiis & incredulis irrevocabiliter tunc abjudicabit, sed & cruciatus infernales atque æterna supplicia infliget. Quod quidem palam futurum est in extremo illo die, cum eos in æternum ignem, una cum Diabolo & Angelis ejus, præcipitabit, ^p ut ibi pendant pœnam æterni exitii, expulsi à facie Dei, & à gloriofo robore ipsius.

5. His autem omnibus ita peractis, con-

---

¹ Exod. 9. 16. Act. 5. 5. & 12. 27. ⁱ Cor. 10. 15. ² Pet. 2. 5, 6. Jud. 4. 14, 15. ^m Marc. 3. 29. Rom. 2. 5. ² Thes 1. 5. ² Pet. 2. 9. & 3. 7. Jud. vers. 6. ⁿ Rom. 5. 16. & c. 6. 1. ^o Matth. 8. 12. & c. 22. 13. & c. 25. 41, & 46. ^p Matth. 25. 41. Jud. vers. 7. ² Thes. 1. 9.

tinuo ^a novus ille orbis existet, in quo justitia habitat: & ubi Iesus Christus, Rex & Dominus noster, abolitis in universum hostibus suis omnibus, Regnum Deo & Patri suo restituet, ut Deus porro sit omnia in omnibus.

C A P. XXI.

De Ministerio verbi divini, deque ordinibus Ministrorum.

1. ET hæc quidem est voluntas divina, scitu nobis necessaria, quippe sanctissimis hujusmodi præceptis, & promissis tam excellentibus constans; quæ ut misericordia mortalibus innotesceret & semper ante oculos versaretur, voluit miserator ille generis humani, eandem non tantum per privatam S. Scripturæ lectionem iis tacite insinuari: sed etiam per apertam ac publicam prædicationem passim promulgari, ac quotidie palam iisdem velut inseri & inculcari.

2. Id autem ut recte fieret, necessaria imprimis fuit solennis & immediata quorundam

^a 2 Pet. 3. 13. Apoc. 21. 1, & d. 22. 1, & seq. ^b Apoc. 2, & 3; per tot. 1 Cor. 15. 24, & d. ^c Matth. 28. 19, 20. Act. 10. 42, & d. Rom. 10. 14, 15. 2 Cor. 5. 19, 20. 2 Tim. 4. 2, & d.

*Electio & mis-
sio ministrorum
immediata.*

dam hominum, ad id mu-
neris obeundum, tum *Electio*
vel *Segregatio*, ^b tum *missio*,
atque *ablegatio*; & quidem
conjuncta cum infallibili in-

structione, & irrefragabili quadam auctoritate, seu spirituali potestate. Quocirca designavit ^c sibi Dominus Iesu primitus extra ordinem legatos quosdam, ^d eximios & singulares ministros: eosque omnibus ad legationem istam obeundam necessariis donis ^e ac Sancti Spiritus virtutibus instruxit: ^f assidueque ita rexit, gubernavit, roboravit & confirmavit, ut non tantum divinam hanc voluntatem palam semel publiceque annun-
^{giarent}, & solide omni signorum ac miracu-
lorum genere stabilirent ac confirmarent: sed & ^f cœtus piorum sibi ubique colligerent, in quibus illius ipsius voluntatis prædicatio, quoad ejus fieri posset, perpetuo vigeret, & farta tecta conservaretur, ad continuum scilicet omnium vocatorum in vera & salutari fide Iesu Christi ædificationem.

3. Ac hi quidem primi ac præcipui præ-
cones, fuerunt ^g Apostoli: qui sicut in docen-

^b Rom. 10. 15. Ephes. 2. 20, & d. Apoc. 21. 14.
^c Act. 1. 8. & c. 10. 41, 42. 1 Cor. 12. 28, & d.
Ephes. 4. 11. ^d Marc. 16. 15, & d. Act. 2. 1, & d.
2 Cor. 12. 12. Heb. 2. 3, 4. ^e Act. 13. 1, & d. &
c. 16. 6, 7. ^f Ephes. 4. 12. Act. 14. 21, & d. & c.
15. 36. & c. 19. 8. ^g Matth. 10. 1. & 28. 19, 20.
1 Cor. 12. 28.

dis & colligendis cœtibus, ita
in iisdem regendis & conser-
vandis, ejusmodi sunt usi au-
ctoritate, ^h qualem à Domino
Iesu immediate acceperant :
quæ ⁱ videlicet irrefragabilis & ^{avuπdθων}
erat, & cui absolute fideles omnes obsequi
ac parere tenebantur. Et hisce
quidem adjuncti fuerunt, ^{Eorum socii}
tum ^k Prophetæ & Evangelistæ, ^{olim.}
tum Doctores & Pastores, alii-
que tales : qui operam & ipsi suam aut cœ-
tibus & Ecclesiis novis colligendis, aut per
Apostolos jam collectis deinceps fovendis &
amplius erudiendis sedulo navarent, atq;
impenderent.

4. Cæterum ubi per hos fun-
damenta jam ac primordia ^{Successores post}
ejusmodi jacta essent ; ne aut ^{sequuntur.}
absentibus, aut mortuis illis,
cœtus isti iterum diffluerent ac dilaberentur,
atque ita doctrina hæc divina & salutaris
paulatim evanesceret : designarunt illi pas-
sim sibi successores illis in locis, in quibus
cœtus jam collecti erant : puta, ^l Episcopos,
Presbyteros & Diaconos : quorum opera &
studio cœtus isti assidue conservarentur, &

^h 1 Cor. 5. 3, & d. 2 Cor. 10. 1, 2, 3, & d. &
13. 10. 2 Thes. 3. 6, 14. ⁱ 1 Thes. 2. 13. 2 Thes.
2. 15. 2 Tim. 3. 14. ^k Act. 15. 32. & c. 21, 8.
1 Cor. 12. 28. Ephes. 4. 11, 12. ^l Act. 14. 23. &
c. 20. 28. Heb. 13. 7, 17. Philip. 1. 1. 1 Tim. 4. 16.
& 5. 17.

quantum fieri posset, etiam numero multiplicarentur: utque idem semper & ubique deinceps in cœtibus omnibus fieret, expresse iidem monuerunt: addita ^m etiam accurata descriptione, quales eos esse oporteat, qui porro cœtibus in hunc finem præficiendi es-sent.

5. Ac *Episcopos* quidem & *Episcopi* & *Presbyteros*ⁿ ideo designarunt, *Præbyteri*.

ut utriusque Evangelium prædicando, veritatem salutarem docendo, errores contrarios refutando; item hortando, consolando, reprehendendo, corrigen-do, regendo, denique ^o exemplo suo aliis prælucendo, &c. Ecclesiæ jam plantatas conservarent, & continua successione, pro

Virili sua, propagarent. *Diaconi*.
Conos vero, ^p ut, cum probati prius essent, eleemosynis colligendis, ac distribuendis & pauperibus in cœtibus istis pie curandis, diligenter occuparentur. Unde nata est totius ministerii Ecclesiastici perpetua necessitas, & multiplex utilitas.

6. Quia vero post Aposto-lorum, primorumque Evan-gelii Praeconum, sive Ecclesiæ fundatorum, tempora (cum jam plene satis proposita, & abunde judicio Dei confirmata, & literis denique clare con-

ⁿ 1 Tim. 3. 1, & d. Tit. 1. 6, & d. ^m Act. 20. 28.

^o 2 Tim. 2. 24, 25. & c. 4. 2, 5. Tit. 1. 9, & d. &

6. 2. 7, 15. 1 Tim. 1. 5, 17. ^o 1 Tim. 4. 12. Tit.

2. 7. 1 Pet. 5. 3. ^p Act. 6. 1, & d. 1 Tim. 3. 10, 12.

signata

Cap. 21. Deq; ordinibus Ministrorum. 135

signata esset Evangelii doctrina) cessabat immediata ministrorum missio, simulque infallibilis instructio, & indubitata Sancti Spiritus assistentia : idcirco irrefragabilis etiam potestas, sive infallibilis auctoritas, in docendo, & regendo, locum amplius non habuit. Quod & testatum facere voluerunt ipsi Apostoli, cum Episcopis & Præsbyteris, certam ac perpetuam doctrinæ regulam dederunt, & disciplinæ formam reliquerunt : juxta quam in posterum Ecclesias hi doce-rent, ac regerent : iisque expresse manda-runt, ac serio præscripterunt, ut ^{υπολύπωσιν} seu formam sanorum sermonum, quos ab ipsis audiverant, sedulo retinerent : utque fidelis doctrinæ illius, quam didicerant, memores ac tenaces essent : ac proinde iis, qui diversam ab ea, quam ipsi tradiderant, doctrinam adferrent, anathema dixerunt, Ecclesiisque simul injunxerunt, ut præter eam, quam ab Apostolis acceperant, doctrinam, aliam nullam admitterent, etiamsi vel Angelus eam de cœlo adferret.

7. Cæterum cum Episco-porum & Præsbyterorum om-nium munus atque officium sit, juxta propositam ab Apo-stolis formam ^x Ecclesias do-ce-cere, ac ^y regere, manifestum satis esse vide-

*De gradibus &
ordine inter eos-
dem.*

^a 2 Tim. 3. 10, 14. Act. 15. 24. 1 Cor. 14. 37,38.
Tit. 1. 5. Gal. 6. 16, 17. ^b 2 Tim. 1. 13, 14.
^c Tit. 1. 9. ^d Gal. 1. 8,9. ^e Rom. 16.17. ^f 2 Tim.
1. 13. ^g 1 Pet. 5. 1,3.

tur, aliis in alios ^z imperium ac potestate in, proprieditatam, nullo jure divino competere. Neque idcirco tamen omnino improbamus, multo minus superbe rejicimus, gradus illos docentium, ac regentium, qui in variis Christi Ecclesiis, ordinis & decori, sive *collegias* conservandæ cauſſa, jam olim instituti sunt, & passim hactenus obtinent. (*Neque enim confusioneſ auctor eſt Deus, ſed ordinis*) ſi modo ii tandem non degenerent in tyrannidem, & dignitatis potestatisque cuiusdam mundanæ potius, quam Spiritualis ministerii, & Christi Discipulos decentis modestiæ, ſpeciem præfeferant.

8. Cæterum ſi quis hujus *Contra abuſum* ordinis prætextu ad superbiam multiplicem. & fastum abutatur; & ſpeciatim, ſi quis per iſtos gradus eousque ascendere non dubitet, ut ſibi ipſi non tantum supremum jus de Religione statuendi, & controversies omnes fidei decidendi, arroganter aſſumat, ^b ſed & Dominatum in Clerum Domini, inque conservos fuos, imo in Reges, Principesque uſurpet: quinimo potestatem, ſive direcťe, ſive indirecte, coactivam (h. e. vi externa armata, aut ſeculari brachio innixam) in alios amadvertisſendi, imo gladio & morte eos puni-

^z Matth. 20. 15, & d. & 23. 8. ^a I Cor. 14. 33, 40. I Tim. 3. 15. ^b Matth. 24. 49. Lue. 12. 42, & seq. 3 Joh. verſ. 9. 2 Thes. 2. 4, & d. 2 Pet. 2. 1, & seq. 2 Cor. 11. 20. Apoc. 11. 7. & c. 13. per tot. Gal. 4. 29.

endi,

endi, qui istam ipsi auctoritatem deferre per conscientiam nequeunt (aut dogmatis, decretis, statutisque ipsius subscribere gravantur) licet alioquin & probi & fideles Reipub. subditi sint: si quis talem, inquam, potestatem in Ecclesia Christi, per hanc περιφεσίαν, aut aliam quamcunque similem, usurpet; vel saltem verbis sibi tribuat, aut ab aliis tribui sinat, næ is nobis quam longissime a veri Episcopi officio recedere videtur.

C A P. XXII.

De Ecclesia Iesu Christi, ejusque notis.

1. Porro Cœtus illi, qui aut publica horum ministrorum opera, aut alioqui per verbum Evangelii, quo-
cunque modo prædicatum, sti, ejusq; collectum, auditumve, in unum munio.
quasi corpus congregantur
(cujus omnia & singula membra, & mutuam quandam inter se, & cum uno ac vero capite suo D. N. I. Christo, spiritualem communionem obtinent) sicut revera sunt, ita etiam jure vocantur Ecclesia ^a Iesu Christi.
De qua utraque, Ecclesia nimirum, & ejus communione in Symbolo Apostolico dicimus:
Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam, communionem Sanctorum.

^a Matth. 16. 18: & c. 18. 17. Act. 20. 28. &
passim alibi.

2. *Ecclesia* enim hæc aliud *Ecclesia quid?* nihil est, quam cœtus hominum per Evangelium vocatorum, ^b & in Iesum Christum credentium, aut saltem nomen & doctrinam ejus, tanquam salutarem, ore profitentium: licet alii magis, alii minus, aut sincere ac pure, aut firmiter ac constanter, in Christum credant, aut foris saltem ore ac ritibus Christum profiteantur.

Quatenus invisi- 3. Dupliciter namque *Ecclesia* Christi, dum in terra militat, juxta S. Scripturam considerari solet. 1. Ut cœtus ^c vere piorum & credentium, qui doctrinam Iesu Christi salutarem, quam ore profitentur, ex animo etiam amplectuntur, & toto corde tenent, juxtaque eam mores suos componunt. Qui cœtus ^d soli Deo *visibilis*, ac certo cognitus: nobis autem *in aspectabilis* est: quum veram fidem ac pietatem, intus in corde latentem, nemo præter Deum, unicum scilicet cordium ac renum scrutatorem, intueri possit.

Quinam cœtus pro vera Christi Ecclesia habendi. 4. Doctrinam autem Iesu Christi salutarem tenere, non continuo est, ^e omne id, quod doctrina Christi quoquo modo continetur, adeo perfecte cognitum habere, ut in nullo prorsus articulo,

---

^b Rom. 10. 14, &c seq. Eph. 5. 23, &c d. ^c Eph. 5. 23, 25. Gal. 6. 10, 16. 1 Pet. 1. 22, 23. ^d Rom. 2. 28, 29. &c 8. 27. &c 10. 9. 1 Cor. 4. 5. Apoc. 2. 23. ^e Rom. 24. 1, &c d. &c 15. 1, &c d. Phil. 3. 15, 16.

in nullave S. Historia, aut sensu S. Scripturæ, erres aut haesites: sed id saltem omne probe tenere, sine quo fidei & obedientiæ mandata rite observari, & proinde venia peccatorum ac salus æterna obtineri ex Dei ipsius sententia, nequeunt. Quocirca omnes illas Ecclesias, quæ in necessariæ veritatis fide ac professione consentiunt, pro Ecclesiis Iesu Christi veris habendas esse credimus: etiamsi in multis aliis interim dissentiant, & à veritate alicubi non leviter aberrent.

5. Secundo consideretur *Ecclesia*, ut est multitudo *aspectabilis*, fidem ac doctrinam Iesu Christi publice & profitentium, licet forte non vere in ipsum *Quatenus visibilis*. creditum: quæ quoad externalam oris confessionem, & alia id genus aperta fidei indicia, nobis etiam sat nota, & per se visibilis est: licet alias magis, alias minus evidenter, aut splendidè nobis appareat.

6. Utraque rursus vel ut *Catholica* sive *universalis*, spectari potest, quæ per universum terrarum orbem diffusa, omnes simul, aut vere credentium, aut fidem saltem profitentium, cœtus complectitur:

Alia divisio in Catholicam & particularem.

---

^f 1 Cor. 7. 19. Gal. 5. 6. & 6. 15. ^g Act. 2. 41, & d. & c. 5. 11. & c. 8. 1, & d. & c. 14. 23.
^h Rom. 10. 9, 10. & c. 11. 3, 4. & 1 Cor. 4. 4, & d.
ⁱ 1 Cor. 1, 2. Rom. 10. 11, 12, 13. 1 Cor. 12. 12, &c.
Ephes. 1. 22, 23. & c. 5. 23, 24.

vel

vel ut *topica*, seu *particularis*,^k quæ certis in locis secundum partes seorsim colligitur; verbi gratia, Corinthiaca, Galatica, Ephesina, &c. Quarum ista, quæ cunque tandem sit, non tantum in doctrina errare, sed

Quatenus errare & deficere possit.

etiam à vera fide, ejusque

professione, deficere potest: imo sæpe etiam (manente interim salva atque integra Ecclesia Catholica) à vera fide re ipsa deficit. Neque enim promissum ullum divinum extat, quo certæ alicui particulari Ecclesiæ, vel cœtui incorrupta doctrinæ veræ professio, in que ea perpetua successio, aut continuæ Spiritus S. assistentia, fideique orthodoxæ nunquam interrupta & uniformis duratio (eaque semper conspicua futura) promittatur: imo vero & exempla^m & præfagia defectionis multorum passim in S. literis obvia sunt.

De notis Ecclesiæ visibilis.

Unica certa Ecclesiæ nota. 7. Notæ porro, quæ Ecclesiæ, aut Christianum cœtum, qui jam per prædicacionem verbi collectus est, clare nobis indicant, & visibilem faciunt (certæ quidem & minime fallaces) ad unicam generalem reduci possunt; nempe, ad profes-

^k 1 Cor. 1. 2. Gal. 1. 2. Rom. 1. 7. & 16. 1, 4, 5. ^l Apoc. 2, & 3, totis. ^m 2 Thes. 2, 3. & d. 1 Tim. 4. 1, & d. 2 Tim. 3. 1, & d. 2 Pet. 2. 1, & d. Act. 20. 29, 30.

sionem.

sionem. ⁿ sacræ ac salutaris doctrinæ, per Iesum Christum traditæ, eamque conjunctam cum externa saltem ^o mandatorum Iesu Christi observatione. Quum enim vera fides, quæ doctrinæ Iesu Christi salutari adhibetur, tanquam interior forma, & quasi anima, Ecclesiam Iesu Christi veram atque invisibilem constituat: necessum utique est, ut sola illius veræ & salutaris fidei professio, qualem diximus, visibilem nobis eandem faciat.

8. Alias autem notas, per *Contra fallaces & dubias notas.* quas ii, qui plane adhuc ne- sciunt, quid sit vera Christi Ecclesia, vel quæ salutaris illius doctrina, in Ecclesiæ veræ, ac consequenter in veritatis ipsius, cognitionem certo atque indubie perveniant, operose aut querere, aut aliis indicare velle, vanum, ac prorsus ineptum est; quia sit progedi, nec ^p necesse, nec utille, imo nec, ut rite fiat, possibile est. Tantum abest, ut ejusmodi notæ iis in rebus sitæ sint, quas mundus & ratio carnalis, magni aestimare solent: puta, in Antiquitate, Multitudine, Confessione, personarum Successione, externo cœtuum Splendore, aut mundana Felicitate, &c. de quibus jam dudum inaniter multi gloriantur.

ⁿ Matth. 10. 32, 33. Joh. 10. 4, 5, 27. & 12. 42, 43. & 13. 34, 35. & c. 13. 21, & d. ^o Act. 2. 41, 42. & c. 4. 32, & d. Rom. 10. 9. 1 Tim. 3. 15. ^p Vide loca jam modo citata.

9. *Officium* porro eorum,
Officia crivium qui ad Ecclesiam hanc visibi-
Ecclesia. lem pertinent, non tantum in
eo positum est, ut pro se quis-
que doctrinam Iesu Christi salutarem ⁹ ore
ac vita profiteatur: sed ut juncti ¹ etiam in-
ter se fideles, plures, paucioresve, ea faciant,
quæ ordinarie non nisi in cœtu peragi pos-
sunt, ac solent, quæque coetum ipsum magis
illustrem ac conspicuum reddunt.

10. Qualia officia, præter
3. *Principia.* verbi prædicati *auditionem*, ac
fidei professionem jam dictam,
duo præcipua sunt: ¹ *Usuratio Sacramen-*
torum, quæ vocantur, & ¹ *disciplina Christianæ*
exercitium, de quibus statim amplius.

---

⁹ Marc. 8. 39. Rom. 10. 9. ¹ Cor. 11. 20,
ibid. & c. 14. 4, & *d.* Act. 2. 41, 42. Matth. 28.
16, & *d.* 1 Cor. 16. 1, & seq. ¹ Act. 2. 41, &
seqq. & 8. 12, & *d.* & c. 20. 7. ¹ Matth. 18. 17.
1 Cor. 5. 4. 1 Tim. 5. 1, 2, 20.

C A P. XXIII.

De Sacramentis, aliisque sacris ritibus.

1. **S**acramenta cum dicimus, *Sacramenta quid?*
 externas Ecclesiæ ceremonias, seu ritus illos sacros
 ac solennes intelligimus, quibus veluti fœderalibus ^a signis ac sigillis visilibus, Deus
 gratiosa beneficia sua, in fœdere præfertim
 Evangelico promissa, non modo nobis re-
 præsentat & adumbrat, sed & certo modo
 exhibet atque obsignat: nosque vicissim pa-
 lam publiceque declaramus ac testamur, nos
^b promissiones omnes divinas vera, firma,
 atque obsequiosa fide amplecti, & beneficia
 ipsius iugi & grata semper memoria cele-
 brare velle.

2. Hujusmodi autem ritus, *Numerus in N. T.*
 si proprie & accurate sit lo-
 quendum, in N. T. duo tan-
 tum sunt: *Baptismus* scilicet & *sacra Cœna*.
 Ex quibus ille ^c signo *Circumcisionis*, quod
 sub veteri T. sacræ initiationis, sive insiti-
 onis cuiusdam in populum Dei, signum
 erat; hæc vero ^d *Agni Paschalis* esui, qui

^a Rom. 4. 11, & d. 1 Cor. 10. 1, 2, 3. & ver. 16,
 & seq. 1 Cor. 12. 13. ^b Rom. 6. 3, 4. & 2. 25, 26.
 1 Cor. 10. 16, & seq. & c. 11. 25, & d. ^c Gen. 17.
 10, & d. 1 Sam. 17. 36. ^d Exod. 12. 26, & seqq.
 Lev. 23. 5, & d.

ritus

ritus erat solennis Eucharistiae, seu publicæ Gratiarum actionis, ad Deum, pro typica populi Israelitici redēptione, hoc est, libēratione ex Ægypto, palam laudandum ac celebrandum, non male per analogiam quandam respondent.

De Baptismo.

3. Baptismus est primus N. Testamenti publicus & sacer ritus: in quo fœderati omnes

Descriptio & nus Baptismi. (nullo aut ætatis, aut sexus discrimine) per solennem aquæ ablutionem Ecclesiæ inferuntur, & cultui divino initiantur: sive idcirco *in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, aquæ immerguntur, vel aqua abluuntur, ut hoc veluti symbolico signo, ac sacra tessera, confirmentur de gratiosa Dei erga ipsos voluntate, quod sicut aqua sordes corporis abluuntur, ita ipsi per sanguinem & Spiritum Christi (modo sua ipsorum culpa gratus hoc fœdus irritum non fecerint) intus purgandi, sive à reatu omnium peccatorum plenissime liberandi, & tandem gloria filiorum Dei immortalitate, atque eterna fælicitate donandi sint: ac simul etiam ex altera parte ipsi obligen-

---

e. i Cor. 10. 1, & seq. f Matth. 3. 11. & 28. 29.
Marc. 16. 16. Joh. 3. 25. & 4. 1. Act. 2. 4; & d.
& c. 8. 12, 36, 37, 38. & c. 10. 47. & 16. 15, 33.
& c. 19. 23, & d. & c. 22. 16.

tur;

tur; ^g eoque palam declarant, se omnem salutem suam à solo Deo & Domino Iesu Christo, unico mediatore, Sacerdote ac Rege suo constanter expectare, ipsi ex animo confidere, eique abjectis peccatorum omnium foribus atque inquinamentis, virtute Spiritus Sancti per omnem vitam obedire velle.

De S. Cœna Domini.

4. S. Cœna est alter N. Testamenti sacer ritus, à Iesu Christo ea, qua proditus fuit, nocte institutus, ad celebrandum Eucharisticam & solennem mortis suæ ^h commemorationem, in quo fideles, postquam seipso explorarunt, inque vera fide approbarunt, sacrum panem, in cœtu publice fractum, edunt; & simul vinum, publice fusum, bibunt: idque ad cruentam Domini mortem, pro nobis obitam (qua sicut corpora nostra cibo & potu, seu pane & vino sustentantur, ita corda nostra in spem vitæ æternæ aluntur ac nutriuntur) cum solenni gratiarum actione annuciandum: suamque vicissim cum crucifixo Christi corpore, & effuso sanguine (sive cum ipso Iesu Christo, pro nobis crucifixo & mortuo) eo-

*Descriptio dicitur
finis S. Cœnae.*

^g Rom. 6. 3, 4. I Cor. 1. 13, dicitur. dicitur c. 12. 13.
Gal. 3. 27. I Pet. 3. 21, dicitur. Matth. 26. 27, 28. Marc.
14. 22, 23, 24. Luc. 22. 19, 20. I Cor. 10. 16, 17.
^h c. 11. 23, 24, 25.

que

que beneficiis omnibus, per mortem Iesu Christi partis atque acquisitis, vivificam & spiritualem communionem, & mutuam simul inter se charitatem, coram Deo & Ecclesia publice testificandum.

Elenchus erro- 5. Porro ex iis, quæ de uni-
verso hoc S. ritu, deque rebus
rum.

per ipsum significatis, in Scriptura ⁱ passim leguntur, quæque ipsi fidei articuli (de vero Christo humano corpore, veraque in ^k coelos ascensione & exaltatione, &c.) nobis suggerunt, & denique ipsa recta ratio dictat; facile appareat, nullam hic fieri, 1. Substantialem signorum in res signatas ^l transmutationem, puta, panis & vini in corpus & sanguinem Domini: 2. Nec localem aliquam utrorumq; conjunctionem, seu corporalem inclusiōnem, aut physicam aliquam alligationem. 3. Tantum abest, ut hoc prætextu altera signorum pars (puta, calicis, seu poculi sacri usus) fidelibus eripienda sit: Utque, 4. Verum & vivificum illud, sive expiatorium, Iesu Christi Sacrificium, ^m jam olim pro peccatis nostris, ab ipso Christo, unico Pontifice nostro, semel oblatum, reipsa hic repeti, ac quotidie de novo peragi credendum sit: ut denique, 5. Symbola ipsa, quasi corporis & sanguinis Iesu Christi latibula, reli-

---

ⁱ Luc. 22. 19, 20. ^l Cor. 11. 24. ^k Act. 1. 9, 10.
11. & c. 3, 21. Heb. 8. 4. ^l Matth. 26. 27. ^l Cor.
10. 16. & c. 11. 24, 25, & d. ^m Heb. 7. 27, 28.
Heb. 9. 25, 26, 28. Heb. 10. 10, 11, 12, 13, 14, 18.
giose

giose nobis adoranda sint : hocque ipso fine, aut publice in templis proponenda, aut ciboriis includenda, aut in processionibus circumgestanda, &c.

De aliis S. ritibus, sed adiaphoris.

6. Præter hos sunt & alii
Alii Sacri Ritus, generatim sic ditus. qui tametsi ex diserto aliquo Christi præcepto in perpetuum, ac necessario, à fidelibus servandi non sint, tamen boni ordinis, aut externæ disciplinæ caussa, jam olim fere ab Apostolis eorumque discipulis observati sunt : & citra impietatem saltem, ac superstitionem, observari etiam nunc libere poslunt, & quidem satis utiliter : verbi gratia, *Imposuio manuum*, ^a eaque multiplex, puta tum in ordinatione ministrorum ; tum in ^b examinatione ac confirmatione neophytorum, seu Catechumenorum ; denique in ^c publica receptione, seu reconciliacione pænitentium, graviter ante lapsorum : item solennis conjugum copulatio, seu benedictio conjugii in cœtu Ecclesie, &c. modo hinc absit vana superstitione, sive opinio divini cultus, item præcisæ necessitatis, &c. contraque ordinis tantum & decori, publicæque ædificationis ratio habeatur : & denique vera in talibus libertas, ^d & Christiana charitas (eo-

^a Act. 6. 6. & 13. 3. I Tim. 4. 14. 2 Tim. 1. 6.
^b Act. 8. 15. & d. & t. 19. 5. 6. Heb. 6. 2. ^c I Tim. 5. 22. ^d Rom. 14. per totum.

que

que vera etiam inter dissidentes ^{et} tolerantia mutua) semper illibata conservetur : neque pax Ecclesiæ propter externos ejusmodi, & per se adiaphoros Ritus, temere turbetur.

7. Huc etiam referri posse Aliud genus. sunt Ecclesiasticae seu liturgicae observationes illæ (per se quidem adiaphoræ, sed quibus tamen externi ac publici fidelium cœtus ægre carere possunt) circa publicum in Ecclesiis, legendi, orandi, psallendi, prophetandi, eleemosynas colligendi, item genua inter orandum flectendi, &c. ordinem ac modum : item circa publica jejunia, & solennes supplicationum seu precationum dies, aliaque id genus externa, ac per se mere ritualia, attamen pia exercitia ; non quidem in specie divinitus præscripta (nendum gratiæ divinæ, aut vitæ æternæ meritoria) sed tamen ad externam Ecclesiæ ^{et} utiliter spectantia : imo etiam piam devotionem in animis nostris aliquatenus aut excitantia, aut foventia, eoque non facile per se contemnenda, nec, ubi publice recepta sunt, temere ac cum scandalo priorum abroganda.

[¶] I Cor. 11. 2, & d. [¶] c. 14. per totum. [¶] c. 16. I. [¶] Act. 20. 36. [¶] 21. 5. Ephes. 3. 14. Matth. 26. 39. Marc. 14. 35. Luc. 22. 41. [¶] Act. 12. 5. 12. [¶] c. 13. 3. [¶] c. 14. 23. [¶] I Cor. 14. 33, 40. [¶] c. 11. 16.

8. In his enim omnibus (ut
in tota S. liturgia, totoque
externo Ecclesiæ regimine) id
unice curandum, ut *decenter*
^x *omnia, & ordine, in domo Do-*
mini fiant, utque ^y adificationi
omnium, maxime ^z infirmorum (sed tamen
veræ pietatis studiosorum) semper inserviant:
non autem ^x laqueum cuiquam injiciant,
aut ^b libertatem Christianam lèdant,
aut denique ^c scandalum ullum infirmis
præbeant. Ad quem finem melius & facilius
adsequendum, accurata externi, jamque
recepti, ordinis, ^d honestatis, ac decori,
item diversorum locorum, temporum, aliarumque
circumstantiarum ratio ubique habenda est: & speciatim *Christiani Magistratus*
auctoritas, ubicunque haberi potest, ob
publicam Ecclesiæ tranquillitatem, in talibus
semper attendenda.

---

* I Cor. 14. 33,40.   y I Cor. 14. 26.   z Rom.
14. 13, 15, 19, 21.   & c. 15. 1, 2.   ^a I Cor. 6. 12.
& c. 10. 23, 24, 29.   ^b Gal. 5. 1, & seq. Colos. 2.
16, 18, 20.   ^c Rom. 14. 13, 1 Cor. 8. 13.   ^d Rom.
12. 17. Phil. 4. 8.

C A P. XXIV.

De Disciplina Ecclesiastica.

1. Quia vero cœtus nullus, quantumvis
recte institutus & bonis legibus infor-
matus, diu subsistere potest,
*Usus dy necef-
fitas disciplinae.* nisi certa ratione ac *disciplina*
gubernetur, per quam etiam
continuo in officio contine-
antur ii, qui ad illum pertinent: hinc est,
quod in Ecclesia Dei visibili (quæ ^a domus,
^b familia, ^c civitas & ^d regnum Dei est)
hujusmodi disciplinam, qualis à Domino ^e
& Rege nostro præscripta est, vigere atque
exerceri, tum utilissimum, tum æquissimum
esse statuāmus.

2. Ea autem consistit in
Eius Descriptio. fraterna & mutua *admonitione*,
reprehensione & *correctione* eo-
rum, ^f qui in peccatum aliquod nobis no-
tum, maxime vero in aliquod enorme crimen
prolapsi sunt: ut scilicet mature resipiscant,
& ad bonum frugem redeant: aut si aliquo-
ties moniti, pertinaciter tamen pergant ac
resipiscere nolint, in ipsorum *vitatione* ac
secessione ^g à fraterno eorundem commercio:

^a 1 Tim. 3. 15. Ephes. 1. 19, 20, 21. ^b Luc. 12.
40, & d. ^c Heb. 12. 22. Apoc. 21. 1, 3. ^d Luc.
1. 33. ^e Matth. 28. 20. ^f Matth. 18. 15, & d.
^g 1 Cor. 5, *toto*. ^g 1 Thes. 5. 14. 2 Thes. 3. 6, 14, 15.
1 Tim. 5. 19, 20.

quippe

Cap. 24. De Disciplina Ecclesiastica. 151

quippe qui jam indignos seipso reddiderunt amabili fratrum nomine, sive eorum, qui sanctissimum Christi nomen invocant, & pietatis ac sanctimoniae alumnos se profitentur: idque totum hoc fine, ne Religio Christi & Ecclesia ipsius per ipsorum consortium male audiat, & detrimentum aliquod patiatur: sed omnium potitus Ecclesiae membrorum salus sedulo procuretur.

3. Versatur autem hæc Disciplina, tum circa Pastores ac Praefectos Ecclesiarum, tum

i. Species Disciplinae circa Ministrorum.

circa ipsas Oves vel Auditores. Circa Pastores^h & Praefectos, si in Ministerando, seu docendo, & regendo, tum Ecclesiæ, tum seipso, tum familias suas, ita se gerant, ut cum fructu, aut saltem sine scandalo, in Ecclesia munus illud gerere nequeant. In docendo,ⁱ si videlicet ea jubent, quæ vetantur legibus Iesu Christi; prohibeant, quæ istis jubentur; concedant, quæ interdicuntur: necessaria faciant quæ libera sunt & indifferentia: ob non necessaria, nec valde utilia, nimis acriter diligent, ac pertinaciter contendant; & facti onibus Ecclesiæ turbent atque in partes scindant: aut alloquin in docendo eum modum servent, qui serios pietatis Doctores

^h Act. 20. 28. Rom. 12. 6, 7, 8. 1 Pet. 5. 1, 2, 3. Colof. 4. 17. ⁱ 1 Tim. 1. 3, 4. & c. 4. 7, 12. & 5. 17, 18. & 6. 3, & seq. 2 Tim. 1. 13, 14. & 2. 14, & d. & 3. 10, & d. & 4. 1, 2, & d. Tit. 3. 8, & d. 1 Pet. 4. 10, 11. 3 Joh. Epist. 9, 10.

151 *De Disciplina Ecclesiastica.* Cap. 24.

non deceat ; & qui contentionibus, rixis ac litibus potius fovendis, quam spirituali ædificationi promovenda ; & refrigerando magis pietatis zelo, quam inflammando seruat. In regendo ^k seipso, si irreprehensi, unius uxoris viri, vigilantes, temperantes, graves, compositi, hospitales & clementes sive moderati & æqui non sint : sique à vinolentia, ab iracundia, à turpis lucri studio, à pugnis, ab hypocrisi & ab avaritia, &c. alieni non sint. In regendo familias suas, si non contineant liberos suos in subjectione, cum omni honestate. In ministranda ^m de-nique, si fideliter, hilariter & prudenter non dispensent ea, quæ ipsis concredita sunt.

4. Circa ⁿ Oves vel Audi-tores versatur ; si aut secure ^o tores, negligant, aut scientes volen-tes omittant, quæ divinitus præcepta sunt ; aut ea committant, quæ cum præceptis Iesu Christi minus convenient, aut quæ alioquin in rebus adiaphoris, ^p pu-blicum Ecclesiæ ordinem ac pacem con-turbant : ac proinde quæ & saluti ipso-rum & ædificationi proximi noxia esse pos-sunt.

---

^k 1 Tim. 3. 2, & d. & 5. 17, & d. Tit. 1. 6.
^l 1 Tim. 3. 4, 5. Tit. 1. 6. ^m Act. 6. 3, & d. Rom. 12. 7, 8. 1 Tim. 3. 8, 12. ⁿ Gal. 3. 1. 1 Cor. 4. 18, 19. 2 Cor. 13. 1, 2, & c. ^o 1 Cor. 11. 1, & d.
¶ 14 fere toto. Rom. 14, fere toto.

5. Cæterum

24.
ac
di-
na-
fer-
si ,
tes,
sive
en-
, à
ali-
' si
one,
de-
nter
dita

ludi-
cure
plen-
nitus
cum
unt ,
pu-
con-
ipso-
pos-

t. i. 6.
Rom.
Cor. 4.
, & d.
terum

Cap. 24. *De Disciplina Ecclesiastica.* 153

5. Cæterum disciplina hæc exercenda est, cum omni charitate, ^p prudentia & discre-
tione: pro diversa qualitate seu varia ratione, tum *personarum*, tum *pec-
catorum*; ad maximam, tum ipsorum peccantium, tum aliorum omnium utilitatem, idque per gradus certos in verbo Dei, indicatos. Et primo quidem *personarum* justa-
ratio habenda. Seniores ^q enim increpandri non sunt, sed tanquam Patres monendi: Juniores, tanquam Fratres: Seniores mu-
llieres, tanquam Matres, &c. Imprimis verò ratio habenda est earum Personarum, quæ in Auctoritate & munere publico constitutæ sunt. Contra ^r Presbyteros enim non fa-
cile admittendæ sunt accusations: at ubi peccaverint (id est, manifeste peccasse comperti fuerint) coram omnibus arguendi sunt, ut reliqui timeant. Similis vero ratio est ^s Magistratum, & eorum omnium, qui insublimitate aliqua positi sunt.

6. *Peccatorum* vero diversorum accurata etiam ratio vel imprimis habenda est. Si ^t *peccatorum*. *Gradus diversi
pro gradibus*
enim peccatum sit ^u *clandesti-
num*, seu publice nondum notum, sola ad-
monitione privata opus est: eaque aliquoties iterata, etiam adhibitis consciis, aut te-

---

^p Gal. 6. 1, & d. Matth. 18. 15, & d. ^q 1 Tim.
5. 1, & d. ^r 1 Tim. 5. 19. ^s Rom. 13. 7. 1 Pet.
2. 17. ^t Matth. 18. 15, & d.

154 *De Disciplina Ecclesiastica.* Cap. 24.

stibus, si opus sit. Si vero ^u *publicum* crimen sit: id est, peccatum non grave tantum, sed & cum publico scandalo Ecclesiae ipsius perpetratum: aut ^x si alioquin admonitiones privatae omnes contumaciter rejiciantur; coram omnibus, vel in cœtu Prebyterorum, ^y admonitio instituenda est, ut auctorem pudeat, utque alii ejus exemplo à peccando deterreantur. Quodsi etiam accedat ad peccati enormem gravitatein, notoria peccantis *pertinacia*, & admonitionum omnium contemptus, ita ut nulla sequatur vita emendatio: ^z tum vitandum est familiare, seu fraternum peccatoris consortium (si forte hac ratione pudore incuti, & ipse ad salutarem pœnitentiam adduci possit) addita etiam, si necessitas extrema postulaverit, expressa & seria Ecclesiae declaratione, eum, quandiu impœnitens manferit, alienum à regno cœlorum esse: quippe, qui in manifesto crimine, seu carnis opere, sciens prudens perseveret.. At vitatis tamen ipsis, sive à communione fraterna exclusis, post probabiliter testatam pœnitentiam, Ecclesiae Pax, seu dicta communio, serio ^a præfertim eam potentibus, prompte semper restituenda est.

^u 1 Thes. 5. 14. 2 Thes. 3. 6, 15. ^x Mat. 18. 16.
^y 1 Cor. 5. 3, 4, & d. 1 Tim. 5. 20. ^z Mat. 18. 17.
 1 Cor. 5. 11. 2 Thes. 3. 6, 14. ^a 2 Cor. 6. 7, 8,
 10, 11. & c. 7. 8, 9, 10, 11, 12.

7. A *Vitatione* tamen ista, quam diximus, quoad dome-
sticam vitæ consuetudinem, *Cautio circa
vitationem.*
eximendi sunt illi, qui vel contractu divino,
& indissolubili, ut ^b conjuges; vel naturæ
^c lege, ut liberi; vel officii necessitate, ut
^d servi & ancillæ; vel sibi ipsis invicem, vel
alteri saltem alteris, obligati sunt & ob-
stricti.

8. Disciplina porro hæc non
est ejusmodi actio, quæ cum
^e carnali potestate, seu mun-
dana auctoritate, aut vi ulla
coactiva, ab Ecclesia exercetur: sed tan-
tummodo ^f voluntaria ipsius Ecclesiæ seces-
sio, aut segregatio ab eo, cum quo, tan-
quam cum discipulo Iesu Christi, amplius
vivere ipsis non licet. Ita ut non tam pro-
prie Antistites Ecclesiæ illum à se, quam seip-
pos, una cum suis, ab illo (idque jussu ip-
sius Christi, Domini sui) sejungant, ac se-
parent: neque cum eo aliter, quam cum
^g Ethnico & Publicano, sive cum quolibet pec-
catore publico, & profano, conversari pos-
fint ac velint; quamdiu quidem ipse impæ-
nitens manferit.

*Alia circa to-
tam Discipli-
nam.*

^b Matth. 19. 5. 1 Cor. 7. 10, & d. Ephes. 5. 22,
& d. ^c Ephes. 6. 5, & seqq. ^d Tit. 2. 9, 10. Phil.
10, & seqq. 1 Pet. 2. 18, 19. ^e 2 Cor. 10. 3, 4, 5.
1 Cor. 5. 9, 10, 11. ^f Rom. 16. 17, 18. 2 Thes.
3. 6, 14. Tit. 3. 10, 11. 3 Joh. 10, 11. ^g Matth.
18. 19.

Elenchus noxii 9. Quare ii, qui discipli-
erroris. nam hanc non tantum cum
potestate carnali, & vi co-
activa exercent: sed etiam ad corporales
punitiones, & supplicia capitalia extendunt
(præsertim sub prætextu hærefoes, vulgo sic
dictæ) potestatein nimiam, imo prorsus alien-
nam, ^h & illegitimam, sibi arrogant: qui-
nimo conscientiarum, ac prophetiæ liber-
tatem i reipsa opprimunt: & salutare hoc
remedium, à Servatore nostro ad peccatores
emendandum, sapienter institutum, in mor-
tiferum deleterium transmutant: quodque
saluti illorum destinatum erat, ad evertendū
ac destruendum eosdem, convertunt.
Quocirca etiam, qui *hereticidio*, aut simili-
^k tyrannidi, aut persecutioni ob conscienciam,
ullo modo patrocinantur, eos tum à
mitissimo Christi spiritu prorsus alienos esse,
tum ineptis ac præposteris armis adversum
hærefes pugnare, adeoque gravissimo peccato
se coram Deo obstringere, arbitramur.

^h Matth. 13. 28, 29, 30. Gal. 4. 29. Luc. 9. 55.
ⁱ 1 Thes. 5. 20, 21. 1 Cor. 14. per totum. ^k 2 Cor.
10. 3, 4, &c. & 13. 10. Ephes. 6. 11, &c.

C A P. XXV.

*De Synodis, seu Conciliis, eorumque modo
et usu.*

1. **E**T sic quidem singulæ Ecclesiæ, seorsim acceptæ, à suis Ministris, h. e. Episcopis & Presbyteris regendæ sunt. Quod si quid interim magis arduum in Doctrina, aut moribus, aut ritibus Ecclesiæ propriis, disceptandum inciderit, quod vel omnes, vel plures saltem Ecclesias concernat: tum Synodi, seu conventus Ecclesiastici utiliter institui possunt, ac quandoque debent (idque exemplo ipsorum ^a Apostolorum) iisque vel majores, vel minores, prout rei necessitas postulare videtur. Possunt, inquam, utiliter institui; si quidem legitimus in iis ordo ac modus servetur: imprimitur autem, si hæc sequentia capita diligenter observentur.

2. I. Si in iis ad nullam humanam ^b normam, aut regulam factitiam, quæcunque tandem ea sit, sed ad solum Dei verbum, dogmatum omnium tum veritas, tum utilitas, ac necessitas: expendatur & examinetur. II. Si libertas:

*Usus & finis
Synodorum.*

*Conditiones ea-
rum, seu Modus
& Ordo in iis
servandus.*

^a Act. 15: 1, & d. & c. 18. 15, 16. & 21: 18.
& seq. Gal. 2. 1, & d. ^b Gal. 1: 8, 9. Act. 17.
11, & d.

158 - *De Synodis seu Conciliis.* Cap 25.

unicuique plenaria concedatur, sine scrupulo, aut periculi metu sententiam suam dicendi ; in aliorum autem opiniones inquirendi ; & rem totam, de qua controvertitur, rite examinandi. III. Si in iis non admittantur, nisi viri apti & idonei, h. e. rerum divinarum periti, & qui in Scripturis potentes sunt, sensusque habent ad discretionem veri & falsi exercitatos, imprimis autem pii, prudentes, graves, moderati, veritatis juxta & pacis studiosi : item vere liberi, & durante litis examine, nulli vel personæ, vel Ecclesiæ, vel Confessioni, &c. sed soli Deo & Christo, ejusque S. verbo, simpliciter obstricti : ab omni denique pravo affectu, ira, odio, & partium studio prorsus alieni. IV. Si in iis id præcise aut præcipue non agatur, ut Controversiæ fidei, quocunque demum modo, tollantur, aut in alterutram partem decidantur : idque ad externam tantum Reipublicæ quietem, seu politicam tranquillitatem, vel procurandum, vel conservandum : sed imprimis opera detur ut Hæreses, Schismata, aliaque publica id genus via, & scandala, ante omnia ab Ecclesiis arceantur, aut jam invecta tollantur : atque

^c 1 Thes. 5. 25. 1 Joh. 4. 1. Act. 17. 2, 3. 1 Cor. 14. per totum. ^d 1 Tim. 4. 12, & d. & c. 6. 3, 4, 11, &c. 2 Tim. 2. 2, 14, & vers. 24, 25. & 2 Tim. 3. 8, & 10. & c. 4. 3, 4, 5. Heb. 5. 14. Jacob. 3. 13, & d. ^e 2 Tim. 2. 22. Matth. 7. 15. & c. 16. 12. Rom. 16. 17. 2 Cor. 11. 13. Gal. 5. 11, 12, & d.

ita

5.
1-
m
i-
r,
it-
m
o-
o-
u-
ri-
æ,
oli-
ter-
tu,
ni-
non
que
am
an-
an-
fer-
Hæ-
vi-
efis
que

Cor.
6. 3,
G
14.
15.
al. 5.
ita

Cap. 25. *De Synodis seu Conciliis.* 159

ita pietati & veritati, item libertati, & charitati Christianæ, semper in iis consulatur: ac proinde, V. Si in iis plana, salutaris atque necessaria veritas arcte quidem retineatur: at dissidentibus tamen, & veritatem adhuc nescientibus, periculum idcirco nullum creetur, ^f nec vis ulla conscientiis inferratur: sed cum summa lenitate, animique mansuetudine, veritas salutaris unice iis persuadeatur: in reliquis autem moderata dissentiendi libertas certis legibus salva maneat, & pacis ac concordiae mutua remedia commode conquerantur. VI. Denique, si, quod in iis statutum est, libero & semper examini, & ulteriori revisioni, subjectum relinquatur; imo diligenter ad Dei verbum decreta earum omnia expendantur, serio jubeatur ac mandetur: nec invidia cuiquam hoc nomine, aut periculum ullum unquam creetur.

3. Debet autem his Synodis, post Dei Christique authoritatem summam, etiam intervenire Authoritas Christiani *Magistratus*, tanquam Ecclesiæ nutritii, ^h si quis modo talis sit in Ecclesia: quippe cuius officium est, ad exemplum piorum V. T. Regum, & Princi-

*Officium pii
Magistratus
circa eas.*

^f 2 Cor. 4. 1, 2. & c. 10. 4. Jac. 4. 11, 12, 13.
2 Tim. 2. 22. 1 Pet. 5. 3. Colos. 3. 12, 13. Eph. 4. 1, & seq. ^g 1 Joh. 4. 1, & d. 1 Thes. 5. 19, 20, 21.
^h Esai. 49. 23, & d. & c. 60. 1, & d.

pum, ⁱexternum Ecclesiæ ordinem, ac regimen, architectonice moderari, & publicum Dei cultum in ea sartum tectum conservare : ac proinde, quoties opus est, Synodos ipse-met convocare, in iisque suo loco præsidere, res tractandas una cum Ecclesiasticis propo-nere, omnium judicia, etiam dissentientium, placide audire, veritatem ex Dei verbo se-dulo ipse inquirere, aliorum suffragia libera colligere, sententiam una dicere, utque omnia in iis secundum Deum gerantur, pro virili sua providere, ut jure potest, ita ex of-ficio debet.

4. Neque tamen aut jus,
Cautio contra abusus. aut officium ejus est, Decreta Synodica per secularem ullam vim Executioni mandare: eos-

que, qui iis subscribere in conscientia gra-vantur, aut minis, aut mulctis, nedum exi-liis, carceribus, vinculis, denique morte, aut aliis id genus suppliciis atrocibus ^k coercere ac constringere. Quin neque iis, qui extra publica loca, quæ juri Magistratus subjecta semper manent, ⁱmodeste, & falva semper obedientia superioribus debita, solius Religionis & conscientiæ causa convenire, aut cœtus agere volunt, molestiam faceffere de-bet, aut jure potest : puta ^m edictis, pro-

ⁱ Jof. 24. 1, & d. 2 Reg. 23. 19, & d. 2 Parak. 17. 5, & d. & 31. 2, & d. ^k Rom. 13. 1, & d.

ⁱⁱ Act. 1. 13, & d. & 13. 1, & d. & 20. 7, & seqq.

^m Act. 4. 1, & d. & 3. 17, & seqq. & 6. 9, & seqq.
& passim toto libro.

scriptionibus,

scriptionibus, militum incursionibus, aliisque violentis agendi modis; sed libertatem iis, Deum publice colendi, sartam ^a tectam conservare; & ut divina veritas ac Religio solis spiritualibus ^b armis afferatur, ac rationibus tantum persuadeatur, curare atque operam dare tenetur: ne alioqui conscientiis subditorum suorum vim inferre, ac libertatem ^c Christianam opprimere, denique propriam Dei & Domini nostri Iesu Christi, potestatem usurpare velle videatur.

---

^a Act. 5. 34, & d. & 11. 12, & seqq. & 26.
31, 32. ^b 2 Cor. 10. 4, 5. Ephes. 6. 12, & d.
^c 1 Thes. 5. 19, & d. 1 Cor. 14. per totum. 2 Cor.
1. 24. & c. 3. 17. & 4. 2, & seqq.

F I N I S.

Conclusio.

Conclusio.

ATque hæc demum est nostra de omnibus, sicutem præcipuis, Religionis Christianæ Articulis sententia, ex qua facile intelligere, & clarissimo perspicere potes quisquis es, Christiane Lector, immunes & alienos nos esse ab omnibus iis, quæ per calumniam nobis hactenus ab adversariis nostris impacta sunt, hæresibus, schismatis aliisque noxiis atque impiis opinionibus. Neque refodere nos, aut novo, quod dicitur, paxillo suspendere erronea ulla & ab antiqua ac primæva Christianitate damnata placita: non item convellere, nec labefactare quæ univer- sali Ecclesiæ Christianæ consensu stabilita sunt: non definire nec decidere præfracte ac superbe, quæ in ancipiti controversia jam olim posita sunt, quæque nec ad divinæ gloriæ, nec ad nostræ aut proximi salutis promotionem magnopere faciunt: non denique scrutari operose aut subtiliter, quæ nobis revelata non sunt: ne scilicet pedem inferamus in ea, quæ sapientissimus Deus arcana esse voluit: Sed id operam dare unice, ut veritatem quæ secundum pietatem est, quamque solide scire nostra omnium interest, sartam tectam conservemus, & quæ ad mutuam inter omnes Christianos pacem, atque concordiam, tum fovendam, tum restituendam, faciunt, ubique sectemur, & quantum in nobis est, promoteamus; memores illius, quod

quod Apostolus monet ad Titum 3. 8. *Fidus est hic sermo, & hec volo te asseverare & ratificare ut qui crediderunt Deo, carent bonis operibus praestare ceteris: Hac sunt illa praeclara & hominibus utilia: & ejus, ad quod alibi horretatur; Pacem seitanini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum,* Heb. 12. 14. In hisce duobus præcipua Christianæ Religionis gloria posita est. In his itaque toti hucusque sumus. De non necessariis autem, nec apprime utilibus ad salutem, ferram contentionis reciprocare nolumus: & mysteria quidem sublimia atque abstrusa, simplici & ab omni scrupulosa subtilitate aliena, fide recipimus, nec nisi sobrie ac parce, &, ut veterum aliquis non male dixisse legitur, sine forcipe ferrum candens non tractamus. Speculationes autem infructuosas & inanes argutias procul habemus, quippe quæ rixas potius ac quæstiones parvunt, quam adificationem Dei, que est per fidem, i Tim. 1. 9. De Adiaphoris, item ritibus ac ceremoniis in Ecclesia, nemini facile molestiam facessimus, dummodo scandalum infirmorum sedulo vitetur, & superstitione sollicitate caveatur. Denique omnia nostra studia eo dirigimus, ut, quæ ad solidam pietatem æternamque salutem nostram aut necessaria, aut valde utilia sunt, firmiter retineamus: in ceteris vero quosvis à nobis dislentientes libenter toleremus, & cum omnibus Ecclesiis Iesu Christi, licet opinione nostra errantibus, pacem, & concordiam ex animo colamus & foveamus.

Quæ

Quæ cum ita sint, obnixe te per Domini-
num oramus atque obsecramus, Christiane
Lector, ne contrariis suspicionibus locum
apud te ullum concedas, neque iniquas ho-
stium nostrorum accusations, calumnias &
obtrectationes admittas, aut facile aurem iis
præbeas, quorum maxime interest, ut male
nos audiamus, ne iminerentes & innoxios
scilicet sine causa damnasse, ac proscriptisse
videantur: sed ut æquitatis accurata ratione
habita, ex hac nostra confessione ac fidei
publica declaracione de nobis judicium fa-
cias. Sicubi forte errare nos credas, instrue
nos spiritu lenitatis ac mansuetudinis, qui
servos Iesu Christi quam maxime decet. Para-
ti sumus omni loco & tempore meliora osten-
dentialibus cedere, & divinæ veritati, quæ no-
bis omni alia re pretiosior est, locum dare.
Sicubi nihilominus dissentiamus in rebus scitu
non necessariis, oremus invicem in Domino;
& Charitatis simul & prudentiæ Christianæ
memores, studeamus servare unitatem spiritus
per vinculum pacis, Ephes. 4. 3. ; Tantum in eo,
ad quod duce Christo pervenimus, eadem ince-
damus regula & itidem simus affecti: si quid
autem aliter sentiamus, hoc quoque nobis retegat
Deus, Phil. 3. 15, 16.

Faxit ille, ut in vera fide, pietate, chari-
tate, prudentia, lenitate, mansuetudine,
aliisque sanctis dotibus atque Christianis vir-
tutibus indies magis magisque ad ipsius glo-
riam proficiamus, atque alii aliorum infir-
mitates, errores, & lapsus patienter ferre ac
placide corrigere studeamus, quo in Chari-
tate.

tate radicati & fundati, valeamus adsequi, cum omnibus sanctis, quæ sit illa latitudo & longitudo & profunditas & sublimitas, omniq[ue] cognitione superior charitas Iesu Christi, ut ita impleamur ad omnem usque plenitudinem Dei. Ei vero, qui infinita cum redundantia potest omnia facere supra ea, quæ petimus aut mente concipimus, pro vi illa agente in nobis; Ei, inquam, sit gloria in Ecclesia per Iesum Christum in omnes ætates seculi seculorum. Amen.

Eph. 3.17,18,
19,20,21.

BOOKS printed for, and sold by James
Knapton, at the Crown in St. Paul's
Church-Yard.

Discourses on the *Publick Revenues, and on the Trade of England.* In Two Parts, *viz.* I. Of the Use of Political Arithmetick, in all Considerations about the Revenues and Trade. II. On Credit, and the Means and Methods by which it may be restor'd. III. On the Management of the King's Revenues. IV. Whether to Farm the Revenues, may not, in this Juncture, be most for the Publick Service? V. On the Publick Debts and Engagements. Part. I. To which is added a Discourse upon Improving the Revenue of the State of *Athens.* Written Originally in *Greek*; and now made *English* from the Original, with some Historical Notes.

Discourses on the *Publick Revenues, and on the Trade of England*; which more immediately Treat of the Foreign Traffick of this Kingdom. *Viz.* I. That Foreign Trade is beneficial to *England.* II. On the Protection and Care of Trade. III. On the Plantation Trade. IV. On the *East-India Trade.* Part. II. To which is added the late *Essay on the East-India Trade.*

An *Essay upon the probable Methods of making a People Gainers, in the Balance of Trade.* Treating of these Heads; *viz.* Of the People of *England*, or the Land of *England*, and its Product. Of our Payments to the Publick, and in what manner the Balance of Trade may be thereby effected. That a Country cannot increase in Wealth and Power but by private Men doing their Duty to the Publick, and but by a steady Course of Honesty and Wisdom, in such as are trusted with the Administration of Affairs.

A

Books Sold by James Knapton.

A Discourse upon *Grants and Reskptions*. Shewing how our Ancestors have proceeded with such Ministers as have procured to themselves Grants of the Crown-Revenue; and that the forfeited Estates ought to be applied towards the Payment of the Publick Debts.

Essays upon, I. The Balance of Power. II. The Right of moking War, Peace, and Alliances. III. Universal Monarchy. To which is added, an Appendix containing the Records referred to in the Second Essay. These five by the Author of *The Essay on Ways and Means*.

A New Voyage round the World. Describing particularly, the *Isthmus of America*, several Coasts and Islands in the *West-Indies*, the Isles of *Cape Verd*, the Passage of *Terra del Fuego*, the *South-Sea Coasts of Chili, Peru, and Mexico*; the Isle of *Guem* one of the *Ladrones, Mindanao*, and other *Philippine and East-India Islands* near *Cambodia, China, Formosa, Luconia, Celebes, &c.* *New Holland, Sumatra, Nicobar Isles*; the *Cape of Good Hope, and Santa Helena*. Their Soil, Rivers, Harbours, Plants, Fruits, Animals, and Inhabitants. Customs, Religion, Government, Trade, &c. By Capt. William Dampeir. Vol. the First. Illustrated with particular Maps and Draughts. The fourth Edition, Corrected.

Voyages and Descriptions. Vol. II. In Three Parts, viz. 1. A Supplement of the *Voyage round the World*, describing the Countries of *Tonquin, Ashin, Malacca, &c.* their Product Inhabitants, Manners, Trade, Policy, &c. 2. Two Voyages to *Campeachy*; with a Description of the Coasts, Product, Inhabitants, Logwood-cutting, Trade, &c. of *Jutatan, Campeachy, New-Spain, &c.* 3. A Discourse of Trade-Winds, Breezes, Storms, Seasons of the Year, Tides and Currents of the *Torrid Zone* throughout the World; with an Account of *Natal* in *Africa*, its Product, Negro's, &c. By Capt. William Dampeir.

Books Sold by James Knapton.

peir. Illustrated with particular Maps and Draughts. To which is added a General Index to both Volumes. The second Edition.

A Collection of Original Voyages : Containing,
1. Capt. Cowley's Voyages round the Globe. 2. Capt. Sharp's Journal over the Isthmus of Darien, and Expedition into the South Seas. Written by himself. 3. Capt. Wood's Voyages through the Streights of Magellan. 4. Mr. Robert's Adventures among the Corsairs of the Levant, his Account of their way of Living, Description of the Archipelago Islands, taking of Scio, &c. Illustrated with several Maps and Draughts. Published by Capt. William Hack.

Three Practical Essays, viz. On Baptism, Confirmation, and Repentance. Containing Instructions for a Holy Life : With earnest Exhortations, especially to young Persons, drawn from the Considerations of the Severity of the Discipline of the Primitive Church.

A Paraphrase on the Gospel of St. Matthew.

A Paraphrase on the Gospel of St. Mark, and St. Luke. All Three Writ by Samuel Clark, M. A. Chaplain to the Right Reverend Father in God John Lord Bishop of Norwich, and Fellow of Caius College in Cambridge.

Several Discourses; concerning the Shortness of Humane Charity. The Perfection of the Mercy of God. The Difference of Times with respect to Religion. The Joy which the Righteous have in God. The secret Blasting of Men. The Instructive Discipline of God. The Danger of Unfaithfulness to God. The Malignity of Popery. The Conversion of a Sinner. Also, the Prayer used before Sermon. Vol. I.

Several Discourses; concerning the true Valuation of Man. The Necessary Repentance of a Sinner. The Exercise, and Progress of a Chri-

Christ
Justic
ture
Sermo
Learn
ster o
Correc
Jeffery

The
the N
and t
Instru
Life, a
and w
Very r
dren,
Birket
The S
100 fo

The
the Ru
tred, l
ger, D

Som
Amynta
relates
the Ca
to a Fr

A T
ten in
after T
Shipton
Jocc

Annota
Accessi

The
the Fre
Cotton,

Books Sold by James Knapton.

Christian. The Frailty of Humane Nature. The Justice of one towards another. The Nature of Salvation by Christ, &c. Being Twenty Sermons. Vol. II. Both by the Reverend and Learned Benjamin Witchcot, D. D. sometime Minister of St. Lawrence Jury, London. Examined and Corrected by his own Notes; and Published by John Jeffery, D. D. Archdeacon of Norwich.

The God-Father's Advice to his Son. Shewing the Necessity of performing the Baptismal Vow, and the Danger of neglecting it. With general Instructions to young Persons to lead a Religious Life, and prepare them for their Confirmation, and worthy Receiving of the Blessed Sacrament. Very necessary for Parents, &c. to give their Children, or others committed to their Care. By John Birket, Vicar of Milford and Hordle in Hampshire. The Second Edition, with a Preface. Price 3 d. 100 for 20 s.

The Government of the Passions, according to the Rules of Reason and Religion. Viz. Love, Hatred, Desire, Eschewing, Hope, Despair, Fear, Anger, Delight, and Sorrow. Twelves.

Some Reflections on that part of a Book called Amyntor: Or, The Defence of Milton's Life, which relates to the Writings of the Primitive Fathers and the Canon of the New Testament. In a Letter to a Friend. 80.

A Treatise of Morality. In Two Parts. Written in French by F. Malbranch, Author of the Search after Truth. And Translated into English by James Shipton, M. A.

Jocobi Rohaulti Physica. Latine reddidit, & Annotatiunculis quibusdam illustravit S. Clark, A.B. Accessit Index Rerum & Phænomenorum.

The Memoirs of Monsieur Pontis, who served in the French Armies 56 Years. Translated by Charles Cotton, Esq; Folio.

Pro-

Books Sold by James Knapton.

Processus integri in Morbis fere omnibus Curandis, à Dno. Tho. Sydenham conscripti. 120.

Dr. Sydenham's Practice of Physick, faithfully Translated into English, with large Annotations, Animadversions, and Practical Observations on the same. By W. Salmon, M. D. 120.

The Penitent, or Entertainments for Lent. Written in French by R. F. N. Caussin, and translated into English by Sir B. B. Tenth Edition. To which are added several Sculptures.

A New Method of Curing all Sorts of Fevers, without taking any thing by the Mouth. Being a New Prescription for giving the Bark in Clyster. Whereby all the Inconveniencies of administering it in any other Form are avoided ; and a more speedy, certain Cure is obtained. Writ by A. Helvet, M.D. The Second Edition.

Mr. Wingate's Arithmetick: Containing a plain and familiar Method for attaining the Knowledge and Practice of Common Arithmetick. The Tenth Edition, very much enlarged. By John Kersey, late Teacher of the Mathematicks.

The History of the Inquisition, as it is exercised at Goa. Written in French, by the Ingenuous Monsieur Dellon, who laboured five Years under those Severities. With an Account of his Deliverance. Done into English, by the Learned Henry Wharton, M. A. Chaplain to his Grace the late Archbishop of Canterbury.

The Artificial Clock-Maker. A Treatise of Watch and Clock-work. Wherein the Art of Calculating Numbers for most sorts of Movements is explained, to the Capacity of the Unlearned. Also, the History of Watch and Clock-work, both Antient and Modern. With other useful Matters never before Publish'd. The Second Edition, enlarged. To which is added a Supplement, containing, 1. The Anatomy of a Watch and Clock. 2. Monsieur Romer's Statellite

Sa
the
lite
nic
Fla
dia
Use
A
stia
to t
whic
used
Chu
Pric
An
in G
the u
ciati
of a l
Cond
Of th
Deter
Of Su
Exclu
Consti
traord
the E
Of Pea
ments
ral Age
A Vi
in Chu
of the
Spanish
rance o
and ho
Cours o

Books Sold by James Knapton.

Satellite-Instrument, with Observations concerning the Calculation of the Eclipses of *Jupiter's Satellites*, and to find the *Longitude* by them. 3. A nice way to correct Pendulum Watches. 4. M. Flamsteed's Equation Tables. 5. To find a *Meridian-Line*, for the Governing of Watches, and other Uses. 6. To make a *Telescope* to keep a Watch by the Fixed Stars. By W. D. M. A.

A short View of the Principal Duties of the Christian Religion : With Plain Arguments to persuade to the sincere and speedy Practice of them. To which is added a Prayer suited to the whole, to be used Morning and Evening. By a Divine of the Church of *England*, for the Use of his Parishioners. Price 3 d. or 20 s. per Hundred.

Arcana Imperii Detellata: or, Divers select Cases in Government; more particularly, Of the Obeying the unjust Commands of a Prince. Of the Renunciation of a Right to a Crown. Of the Proscription of a limited Prince and his Heirs. Of the Trying, Condemning and Execution of a Crowned Head. Of the Marriage of a Prince and Princess. Of the Detecting of Conspiracies against a Government. Of Subjects Revolting from a Tyrannical Prince. Of Excluding Foreigners from Publick Employments. Constituting Extraordinary Magistrates upon Extraordinary Occasions. Of Subjects Anticipating the Execution of Laws. Of Toleration of Religion. Of Peace and War, &c. With the Debates, Arguments and Resolutions of the greatest Statesmen in several Ages and Governments thereupon.

A View of the Posture of Affairs in *Europe* both in Church and State. I. The Ancient Pretensions of the two Families of *Austria* and *Bourbon* to the Spanish Monarchy Historically stated. II. The Balance of the Power of *Europe*, settled by *Charles V.* and how it came to be broke. III. A View of the Cours of *Europe*, and their present Disposition and State

Books Sold by James Knapton.

State relating to War. IV. Of the State of the Church of *Rome*, and the Decay of the Protestant Interest in *Europe*. Written by a Gentleman by way of Letter.

Devotions : *Viz.* Confessions, Petitions, Intercessions, and Thanksgivings for every Day of the Week; and also Before, At, and After the Sacrament : With occasional Prayers for all Persons whatsoever. By *Thomas Bennet*, M. A. Rector of St. *James's* in *Colchester*, and Fellow of St. *John's* College in *Cambridge*.

Mr. *Boyer's French and English Dictionary*. 40.

— *Idem* in 80.

Tillotson's Sermons, in *Folio*.

— *Idem*, in 80.

Cambridge Concordance. *Folio*.

Seneca's Morals. 80.

Plutarch's Lives, 5 Vol. 80.

Patrick on *Genesis, Exodus, &c.* 40.

Temple's Essays, *dyc.* 80.

Cowley's Works. *Folio*.

l.
e of the
Protestant
n by way

, Inter-
y of the
e Sacra-
Persons
Rector of
St. John's

y. 40.